

Propozycja

SPRAWNOŚCI HARCERSKIE

(wersja po pilotażu z dnia 25.01.2021 roku)

SPIS TREŚCI

<u>ARTYSTYCZNE</u>	5
MUZYK/MUZYCZKA	6
GITARZYSTA/GITARZYSTKA	7
PIOSENKARZ/PIOSENKARKA	7
AKTOR/AKTORKA	8
LALKARZ/LALKARKA	9
WODZIREJ/WODZIREJKA	10
RECYTATOR/RECYTATORKA	10
GAWĘDZIARZ/GAWĘDZIARKA	11
REŻYSER TEATRALNY/REŻYSERKA TEATRALNA	11
SCENOGRAF/SCENOGRAFKA	12
FILMOWIEC	12
PLASTYK/PLASTYCZKA	13
MALARZ/MALARKA	15
RZEŹBIARZ/RZEŹBIARKA	16
ARCHITEKT/ARCHITETKA WNĘTRZ	17
FOTOGRAF/FOTOGRAFKA	17
GRAFIK KOMPUTEROWY/GRAFICZKA KOMPUTEROWA	18
<u>SPRAWNOŚCI DOTYCZĄCE TERENOZNAWSTWA I TURYSTYKI</u>	20
KARTOGRAF/KARTOGRAFKA	21
PRZEWODNIK/PRZEWODNICZKA	22
REGIONALISTA/REGIONALISTKA	24
KRAJOZNAWCZA/KRAJOZNAWCZYNIA	25
ŁAZIK	26
TURYSTA GÓRSKI/TURYSTKA GÓRSKA	28
WYGA GÓRSKI	29
KAJAKARZ/KAJAKARKA	29
ROWERZYSTA/ROWERZYSTKA	30

SPRAWNOŚCI DOTYCZĄCE WYROBIENIA HARCERSKIEGO

32

WYGA	33
SKAUT/SKAUTKA	35
ZNAWCZA/ZNAWCZYNI MUSZTRY	36
WARTOWNIK/WARTOWNICZKA	37
HARCOWNIK	38
STRAŻNIK/STRAŻNICZKA OGNA	39
LEŚNY CZŁOWIEK	40
ZWIADOWCA	42
ENIGMA	43

SPRAWNOŚCI DOTYCZĄCE ZDROWIA

45

RATOWNIK/RATOWNICZKA	46
LIDER ZDROWIA/LIDERKA ZDROWIA	47
POMOCNA DŁOŃ	49
EPIDEMIOLOG/EPIDEMIOŁÓŻKA	51
BEZPIECZNY/BEZPIECZNA	52

SPRAWNOŚCI KOMPUTEROWE

55

KOMPUTEROWIEC	56
WEBMASTER	58
PROGRAMISTA/PROGRAMISTKA	59
TECHNIK INFORMATYK	60
MODELARZ 3D	61

SPRAWNOŚCI NAUKOWE

62

POLIGLOTA/POLIGLOTKA	63
BADACZ/BADACZKA	64
GENEALOG	65
HISTORYK/HISTORYCZKA	66
ETNOGRAF/ETNOGRAFKA	68
ASTRONOM/ASTRONOMKA	69
GENEALOG/GENEALOŻKA	70
RELIGIOZNAWCZA/RELIGIOZNAWCZYNI	71

SPRAWNOŚCI PRZYRODNICZE

74

EKOLOG/EKOŁOŻKA	75
PRZYRODKI/PRZYRODNICZKA	77
PRZYJACIEL/PRZYJACIÓŁKA ROŚLIN	79

ZIELARZ/ZIELARKA	80
FLORYSTA/FLORYSTKA	81
OGRODNIK/OGRODNICZKA	81
SADOWNIK/SADOWNICZKA	82
LEŚNIK	83
ZNAWCZA GRZYBÓW/ZNAWCZYNI GRZYBÓW	83
PRZYJACIEL ZWIERZĄT/PRZYJACIÓŁKA ZWIERZĄT	84
HODOWCA/HODOWCZYNI (PTAKÓW, GRYZONI, DROBIU, RYB)	86
PSZCZELARZ/PSZCZELARKA	87
<u>SPRAWNOŚCI ROZWIJAJĄCE PASJE</u>	88
KOLEKCJONER/KOLEKCJONERKA	89
PRZYJACIEL KSIĄŻKI/PRZYJACIÓŁKA KSIĄŻKI	90
KRONIKARZ/KRONIKARKA	91
K6	93
GRPGOWIEC	94
<u>SPRAWNOŚCI SPOŁECZNE I RELIGIJNE</u>	96
OBYWATEL/OBYWATELKA	97
EUROPEJCYK/EUROPEJKA	98
EKUMENISTA/EKUMENISTKA	100
LITURGISTA/LITURGISTKA	101
NEGOCJATOR/NEGOCJATORKA	103
DZIENNIKARZ/DZIENNIKARKA	104
<u>SPRAWNOŚCI SPORTOWE</u>	106
ZAWODNIK/ZAWODNICZKA	107
GIMNASTYK/GIMNASTYCZKA	108
TANCERZ/TANCERKA	109
WSPINACZ	110
NARCIARZ/NARCIARKA	112
ROLKARZ/ROLKARKA	113
ŁYŻWIARZ/ŁYŻWIARKA	115
ZNAWCZA SZTUK WALKI/ ZNAWCZYNI SZTUK WALKI	116
MARATOŃCYK/MARATONKA	117
<u>SPRAWNOŚCI WSPIERAJĄCE WYCHOWANIE GOSPODARCZE I EKONOMICZNE</u>	119
PRZEDSIĘBIORCA/PRZEDSIĘBIORCZNY	120
KWATERMISTRZ/KWATERMISTRZYNI	122
SKARBNIK/SKARBNICZKA	123

ŚWIADOMY KONSUMENT/ŚWIADOMA KONSUMENTKA	124
PRACOWNIK/PRACOWNICZKA	125
REKLMOŻERCA/REKLAMOŻERCZYNI	126
BANKIER/BANKIERKA	127
MAKLER/MAKLERKA	130

SPRAWNOŚCI WSPIERAJĄCE ZARADNOŚĆ ŻYCIOWĄ 132

KUCHARZ/KUCHARKA	133
ZŁOTA RĄCZKA	135
DOMOWNIK/DOMOWNICZKA	137
ORGANIZATOR/ORGANIZATORKA NAUKI	138
ORGANIZATOR/ORGANIZATORKA CZASU	139
MISTRZ/MISTRZYNI SPLOTÓW	140
MISTRZ/MISTRZYNI DIY	141
MISTRZ/MISTRZYNI IGŁY	143

ARTYSTYCZNE

MUZYK/MUZYCZKA

Wskazówki dla drużynowego: Instrumenty – szczególnie w przypadku pierwszej gwiazdki – mogą to być także „proste, takie jak flet, bum rurki czy dzwonki chromatyczne.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Gra na wybranym instrumencie. Potrafi zagrać kilka ulubionych utworów. Posługuje się zapisem nutowym. 1. Nauczyłem/am się grać na wybranym instrumencie. Przygotowałem/am wybrany utwór, który zaprezentowałem/am przed większym gronem (drużyną, rodziną). 2. Zebrałem/am zbiór przynajmniej 5 ulubionych utworów, które potrafię zagrać na instrumencie (może być w postaci śpiewnika). 3. Zpisałem/am w formie nut gamę w tonacji C, nazwałem/am jej dźwięki. Powiedziałem/am czym są i do czego służą: klucz wiolinowy, krzyżyk, bemol, kasownik.
**	Gra na wybranym instrumencie również w duecie/terecie. Właściwie dobiera utwory do okoliczności. Zna najpopularniejsze utwory znanych kompozytorów. 1. W duecie (bądź w większej grupie) przygotowałem/am wybrany utwór muzyczny, który zaprezentowałem/am przed większym gronem (drużyną, rodziną). 2. Przygotowałem/am zestaw piosenek związanych z tematem ogniska/kominku drużyny. Jeśli mój instrument to umożliwia akompaniowałem/am tym piosenkom. 3. Rozpoznałem/am przynajmniej 5 utworów różnych kompozytorów – podałem/am nazwiska autorów.
***	Bierze udział w konkursach/przeglądach muzycznych. Propaguje w swoim środowisku świat muzyki. Angażuje się w oprawę muzyczną wydarzeń harcerskich. 1. Wziąłem/wzięłam udział w konkursie/przeglądzie muzycznym. 2. Zorganizowałem/am wyjście zastępu lub drużyny na koncert (np. do filharmonii/opery/klubu muzycznego). 3. Wziąłem/wzięłam udział w przygotowaniu uroczystości harcerskiej, organizując oprawę muzyczną.
****	Komponuje utwory na wybrany instrument. Rzwija swoją wiedzę na temat historii muzyki, najsłynniejszych kompozytorów i ich utworów. Propaguje tę wiedzę w swoim środowisku. 1. Skomponowałem/am własny utwór zapisując go w notacji muzycznej. 2. Zorganizowałem/am spotkanie z muzyką dla drużyny bądź chętnych, podczas którego uczestnicy zapoznali się z dziejami muzyki i charakterystycznymi utworami czy z wybranym okresem muzycznym i muzykiem go reprezentującym (np. spotkanie z jazzmanem). 3. Zaangażowałem/am się w działalność muzyczną w moim otoczeniu (orkiestra symfoniczna, zespół muzyczny).

GITARZYSTA/GITARZYSTKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Wykorzystuje gitarę do akompaniowania zastępowi/drużynie.
1.	Akompaniowałem/am drużynie przy wykonaniu minimum 5 piosenek (np. w czasie ogniska, na zbiórce).
2.	Nastroiłem/am gitarę przy pomocy stroika.
3.	Grając na gitarze wykorzystałem/am akordy barowe. Płynnie przechodziłem/am z nich na zwykłe i odwrotnie.
***	Sprawnie wykorzystuje gitarę do akompaniowania drużynie na zbiórkach i występach.
1.	Akompaniowałem/am drużynie przy wykonaniu minimum 15 piosenek. Poprowadziłem/am muzycznie co najmniej 3 ogniska/kominki.
2.	Akompaniowałem/am drużynie/zespołowi przy wykonaniu piosenki na scenie (np. na festiwalu, przeglądzie piosenki harcerskiej).
3.	Nastroiłem/am gitarę ze słuchu przy pomocy podanego dźwięku. Zestroiłem/am z sobą dwie gitary.
4.	Dobrałem tonację wykonywanego utworu do konkretnej grupy wykonawców. W tym celu przetransponowałem akordy z jednej tonacji do drugiej.

PIOSENKARZ/PIOSENKARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Chętnie śpiewa z drużyną. Inicjuje śpiew swojego zastępu. Stale ćwiczy, aby śpiewać lepiej technicznie.
1.	Rozpocząłem/am śpiew kilku piosenek na zbiórce zastępu i zaśpiewałem piosenkę w duecie.
2.	Nauczyłem/am zastęp 1 nowej piosenki.
3.	Systematycznie w czasie próby wykonywałem/am przed lustrem ćwiczenia techniczne ust, języka, brody ułatwiające poprawne artykułowanie i śpiewanie (np. szerokie otwieranie ust, odpowiednie układanie języka i brody).
4.	Zaśpiewałem/am przynajmniej 10 piosenek wybranych ze śpiewnika, z którego korzystam.

**	Występuje jako solista. Doskonali swój warsztat śpiewaka. Doradza innym na podstawie własnych umiejętności i doświadczeń.
1.	Wystąpiłem/am jako solista np. w szkolnym konkursie talentów, podczas szkolnego apelu czy festiwalu obozowego.
2.	Zaśpiewałem/am 10 piosenek z pamięci.
3.	Nauczyłem/am się poprawnego oddychania przeponą, umiem odpowiednio podeprzeć dźwięk korzystając z przepony oraz śpiewać tak, aby nie obciążać strun głosowych.
4.	Nauczyłem/am drużynę śpiewać 1 nową piosenkę (dobrą okazją są przygotowania do festiwalu obozowego lub innego występu).
***	Występuje przed większą, nieznaną wcześniej publicznością. Pracuje nad osiągnięciem najlepszych dostępnych mu/jej możliwości wokalnych. Uczy innych lepszego śpiewania.
1.	Wystąpiłem/am z przygotowanym wcześniej utworem/utworami w konkursie poza swoim najbliższym środowiskiem np. w konkursie międzyszkolnym, gminnym, ogólnopolskim lub na chorągwianym festiwalu harcerskim.
2.	Przygotowałem/am i wykonałem/am własną interpretację wokalną znanej piosenki harcerskiej.
3.	Brałem/am udział przynajmniej 3 razy w zajęciach z emisji głosu.
4.	Pokierowałem/am drużyną podczas przygotowania do wspólnego występu: dobrałem/am repertuar do możliwości drużyny, rozdzieliłem/am role, prowadziłem/am próbę.
****	Doskonali swoje możliwości wokalne. Zna różne style muzyczne. Na stałe jest zaangażowany/a w śpiew w zespole lub solo. Organizuje warsztaty wokalne.
1.	Jestem solistą/solistką lub wokalistą\tką zespołu muzycznego czy chóru. Przynajmniej od 3 miesięcy uczestniczę w regularnych próbach i występach.
2.	Przez przynajmniej 6 miesięcy uczęszczałem/am na lekcje śpiewu/emisji głosu z profesjonalistą (mogą odbywać się w ramach przygotowań zespołu z zadania 1).
3.	Przeprowadziłem/am zajęcia wokalne dla harcerek i harcerzy z mojego szczepu lub hufca.
4.	Nauczyłem/am się i zaśpiewałem/am publicznie piosenkę spoza swojego obszaru zainteresowań muzycznych – w stylu, którego zwykle nie słucham, nie śpiewam.

AKTOR/AKTORKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Prezentuje publicznie swoje umiejętności aktorskie. Bierze udział w przedstawieniach lub zajęciach teatralnych.
1.	Zaprezentowałem/am się przed publicznością w jednej z form aktorskich: monolog, dialog, pantomima, teatr radia, teatr lalek, teatr tańca.
2.	Wykonałem/am <u>jedno z poniższych zadań</u> : – Wziąłem/wzięłam udział w warsztacie teatralnym. – Wziąłem/wzięłam udział w przedstawieniu /nagraniu filmu /słuchowisku przygotowanym przez drużynę.

3.	Wybrałem/am jedną z ról mojego ulubionego aktora/aktorki i odtworzyłem/am jej kilkuminutowy fragment przed członkami zastępu. Zadbałem/am o odpowiedni kostium i charakteryzację.
***	Prezentuje się przed publicznością w różnych formach aktorskich. Bierze udział w poprzedzonych próbami przedstawieniach lub zajęciach kółka teatralnego.
1.	Zaprezentowałem/am się przed publicznością w trzech różnych formach aktorskich np. monolog, dialog, pantomima, teatr radia, teatr lalek, teatr tańca.
2.	Wykonałem/am <u>jedno z poniższych zadań</u> : – uczęszczałem/am na zajęcia/warsztaty teatralne przynajmniej przez 3 miesiące; – wziąłem/wzięłam udział w poprzedzonym próbami przedstawieniu/nagraniu filmu/słuchowisku przygotowanym przez drużynę.
3.	Wybrałem/am jedną z klasycznych ról (np. z dzieł Sofoklesa, Szekspira, Mickiewicza, Słowackiego, itp.) i odtworzyłem/am jej kilkuminutowy fragment przed członkami zastępu. Zadbałem/am o odpowiedni kostium i charakteryzację.

LALKARZ/LALKARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Bierze udział w przedstawieniach teatrzyku lalkowego, animując wybrany rodzaj lalki. Współtworzy przedstawienia odpowiadając za wybrane aspekty techniczne (wykonywanie lalek, dekoracji, instalacji, efektów).
1.	Obejrzałem/am kilka spektakłów w teatrze lalek lub lalkowych programów telewizyjnych poznając teatr cieni i teatr przedmiotu, a także różne rodzaje lalek (np. kukły, pacynki, marionetki, jawajki, bunkaku, maski, lalki cieniowe).
2.	Zorganizowałem/am wraz z zastępem przedstawienie lalkowe dla rodziców, zuchów, kolegów z drużyny lub szkoły. Wykonałem/am <u>jedno z poniższych zadań</u> : – wykonałem/am lalki; – urządziłem/am scenę: przygotowałem/am dekoracje lub instalację oświetleniową.
3.	Zagrałem/am rolę w teatrzyku lalkowym, animując lalką np. kukłą, pacynką, marionetką, jawajką, bunkaku, maską, lalką cieniową.
4.	Wywołałem/am w czasie występu efekty dźwiękowe (deszcz, burza, odgłosy zwierząt).

WODZIREJ/WODZIREJKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
***	Prowadzi ogniska, kominki i inne przedsięwzięcia kulturalne. Przewodzi śpiewom w drużynie. Prowadzi plały i zabawy.
1.	Poprowadziłem/am kilka ognisk i kominków. Ustaliłem/am scenariusz, umiejętnie dobrałem/am repertuar, zaintonowałem/am piosenki.
2.	Przewodziłem/am w śpiewie drużyny podczas zbiórek i w czasie wycieczek.
3.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – poprowadziłem jako konferansjer festiwal piosenki, w czasie którego wprowadziłem/am ciekawe przerywniki; – zorganizowałem/am z zespołem bal harcerski lub zabawę taneczną, w czasie których prowadziłem/am ciekawe konkursy i zabawy.

RECYTATOR/RECYTATORKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Ćwiczy dykcję. Recytuje prozę i wiersze.
1.	Zaprezentowałem/am członkom zastępu podstawowe ćwiczenia doskonalące dykcję.
2.	Obejrzałem/am na żywo lub na nagraniu trzy interpretacje prozy lub wierszy w wykonaniu profesjonalistów. Zinterpretowałem/am utwór poetycki lub prozatorski, dobierając barwę głosu, modulację, tempo i rytm.
3.	Wziąłem/wzięłam udział w konkursie recytatorskim.
4.	Uczestniczyłem/am w przygotowaniu wieczoru poezji, prezentując swoje ulubione utwory.
***	Doskonali swoje umiejętności recytatorskie, dzieli się swoim doświadczeniem z innymi. Organizuje przedsięwzięcia recytatorskie.
1.	Przeprowadziłem/am dla kilku osób ćwiczenia dykcji w trakcie prób przed występu.
2.	Zinterpretowałem/am dwa utwory poetyckie oraz dwa utwory prozatorskie, dobierając barwę głosu, modulację, tempo i rytm.
3.	Pomogłem/am przygotować się do występu mniej doświadczonemu/ej recytatorowi/recytatorce np. nadzorując próby.
4.	Zorganizowałem/am wieczór poezji w szkole lub swoim środowisku harcerskim. Samodzielnie dokonałem/am wyboru utworów i rekomendowałem/ am recytatorów.

GAWĘDZIARZ/GAWĘDZIARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:	
***	Opowiada gawędy w trakcie ognisk/kominków. W opowieściach posługuje się inspiracjami z legend i książek. Tworzy gawędy na podstawie konkretnych wydarzeń.
1.	Opowiedziałem/am kilka gawędzi podczas ogniska lub kominka zawierających morał lub przysłówki.
2.	Uwzględniłem/am w przynajmniej jednej gawędzie poznane wcześniej legendy lub opowieści ludowe.
3.	Opowiedziałem/am jedną z przeczytanych w czasie próby książek, zyskując zainteresowanie słuchaczy losami bohaterów.
4.	Opowiedziałem/am 3 gawędy: jedną na wskazany temat, drugą na podstawie zaobserwowanego wydarzenia i trzecią dostosowaną do sytuacji, w której się aktualnie znalazłem/am.

REŻYSER TEATRALNY/REŻYSERKA TEATRALNA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:	
***	Przygotowuje różne przedstawienia do wystawienia, pełniąc rolę reżysera. Opracowuje scenariusze. Dobiera rekwizyty i dekoracje.
1.	Wraz z zastępcą lub grupą kolegów przygotowałem/am do wystawienia (pełniąc rolę reżysera) sztukę lalkową, teatrzyk harcerski, program kabaretowy itp.
2.	Opracowałem/am scenariusz przedstawienia (własny lub adaptowany) i prowadziłem/am próbę z zespołem.
3.	Dobrałem/am do przedstawienia rekwizyty i nadzorowałem/am powstanie dekoracji.
****	Reżyseruje wybrane przez siebie sztuki lub inne przedstawienia. Dokonuje doboru aktorów. Udziela wskazówek aktorom.
1.	Przygotowałem/am do wystawienia sztukę teatru dramatycznego (komedię lub tragedię), teatru lalek, teatru tańca lub pantomimę. Dobrałem/am aktorów i przeprowadziłem/am próbę.

2.	Opracowałem/am reżyserię wybranej przez siebie sztuki lub programu, planując wykorzystanie sceny, ruch sceniczny, rolę muzyki i tańca w przedstawieniu i oczekiwania wobec scenografa.
3.	Udzieliłem/am wskazówek aktorom prezentującym się przed publicznością w jednej z form aktorskich: monologu, dialogu, pantomimie, teatrze radia, teatrze lalek, teatrze tańca.

SCENOGRAF/SCENOGRAFKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
***	Wykonuje kostiumy i detale scenograficzne. Kieruje wykonywaniem scenografii lub dekoracji.
1.	Wykonałem jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - opracowałem/am scenografię do przedstawienia w sali i w plenerze, opracowałem/am rzuty do scenografii; - zorganizowałem/am wykonanie / pokierowałem/am zespołami wykonującymi dekorację wystawy lub innej imprezy kulturalnej.
2.	Wykonałem/am detal scenograficzny, wykorzystując różne materiały.
3.	Wykonałem/am kilka różnych kostiumów do szkolnego lub harcerskiego przedstawienia.

FILMOWIEC

Wskazówki dla drużynowego: brak.

***	Nagrywa filmy przy użyciu wybranego środka technicznego. Prezentuje je drużynie/znajomym. Zgłębia wiedzę na temat kina i dzieli się nią z innymi osobami.
1.	Poznałem/am podstawowe zasady filmowania. Zgodnie z nimi udokumentowałem wydarzenie w drużynie, szkole lub rodzinie.
2.	Rozróżniam gatunki filmowe. Dopasowałem/am je do odbiorcy proponując repertuar stosownie do upodobań moich znajomych.
3.	Nakręciłem/am film (telefonem komórkowym, aparatem, kamerą) według własnego scenariusza i przygotowałem/em go samodzielnie do prezentacji.
4.	Zorganizowałem/am w drużynie lub szczepie wieczór filmowy, wybierając wg własnego kryterium filmy, których treścią chce się podzielić z innymi.
****	Kręci profesjonalne filmy przy użyciu wyposażenia filmowego i publikuje je w Internecie.

1.	Poznałem/am podstawowe kadry filmowe (np. amerykański, pełny, bliski itp.) oraz ich zastosowanie. Wykorzystałem/am różne rodzaje kadrów kręcząc materiały do filmu.
2.	Zorganizowałem/am plan filmowy stosowny do danej okoliczności. Podzieliłem funkcje na planie i skoordynowałem pracę nad powstaniem harcerskiego filmu.
3.	Poznałem/am podstawowe zasady montowania filmu i wykorzystałem je do zmontowania nagranych materiałów.
4.	Opublikowałem/am film na wybranym portalu internetowym odpowiednio ustawiając jego kategorię, licencję i jakość.

PLASTYK/PLASTYCZKA

Wskazówki dla drużynowego:

**

1. Jedną z metod realizacji tego wymagania jest wykonanie dowolną techniką dwóch martwych natur: pierwszą tworzymy w typowy dla siebie sposób, natomiast tworząc drugą staramy się dostrzec i odwzorować jak najwięcej szczegółów: wszelkie zarysowania, ciemniejsze plamy, odbijające się światło itp. Następnie porównujemy obie prace. Takie zadanie pokazuje, że głębsza analiza obiektu oraz uwzględnienie zauważonych elementów wpływa na to, jak wygląda dzieło. Przy okazji uświadamia, jak wiele elementów umyka naszej codziennej uwadze – przez co można ją traktować jako formę KIMa, czyli gry ćwiczącej spostrzegawczosć.

2. Chcemy, żeby nasz harcerz poszerzył swoją wiedzę na temat tego, jak można wyrażać się w sztuce. Być może coś go zainspiruje na tyle, że będzie chciał/a tego spróbować – przy czym nie ma obowiązku wykorzystanie zdobytej wiedzy w swoich pracach twórczych. Warto zadać, żeby powstałe dzieła były w jakiś sposób użytkowe – np. jako ozdoba obozowa, harcówki, ilustracje potrzebne na zbiórkę itp. . 3. Pamiętajmy, aby pozwolić naszemu harcerzowi na swobodę ekspresji – przy czym poziom tworzonej ozdoby powinien być wyższy, niż wymagany w zadaniu na *. Pamiętajmy też, że planowanie całości zdobnictwa dla przestrzeni i dekorowanie wraz z zespołem jest zadaniem na ***.

***

1. Jedna przestrzeń do udekorowania, może być inna niż wymienione – tu są tylko przykłady.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Próbuje różnych rodzajów wyrazu artystycznego tworząc przedmioty lub prace ubarwiające życie w drużynie, w domu lub w szkole.
1.	Wykonałem/am co najmniej 3 ozdobne strony do kroniki (np. stronę tytułową, wpisy zawierające ozdobne inicjały, rysunki itp.) trzema różnymi stylami i technikami lub trzy ilustracje na potrzeby drużyny, do swojego śpiewnika czy na potrzeby szkoły lub domu.
2.	Wykonałem/am drobne przedmioty ozdobne z prostych materiałów (karton, tworzywo leśne, sznurek owoce itp.) - na przykład zdobnictwo obozowe, rekwizyty do zbiórki, ozdoby na choinkę itd.

3.	Umiem posługiwać się farbami, wykorzystując resztki farb do końca zrealizowałem <u>jedno z poniższych zadań</u> : – wykonałem/am ozdobny napis właściwie zestawiając kolory; – namalowałem/am obraz wypróbowując różne metody nakładania farby (mokry pędzel/suchy pędzel, kawałek kartonu/gąbka lub dowolne inne). Ważne: w zadaniu chodzi o kreatywność, nie o technikę!
**	Poszerza swoją wiedzę o sztuce. Poznaje i wykorzystuje zasady dobrego tworzenia, próbuje nowych rzeczy. Wykorzystuje swoje umiejętności na rzecz swojego środowiska harcerskiego.
1.	Dowiedziałem/am się jak zrobić dobry plakat (Youtube, Google) i wykonałem/am co najmniej jeden plakat reklamowy na potrzeby zastępu lub drużyny wykorzystując zdobyte wskazówki.
2.	Poznałem/am zasady kompozycji oraz kompozycji kolorów. Zastosowałem/am je w dowolnej pracy. Przynajmniej jedno z dzieł powinno przedstawiać martwą naturę.
3.	Wyszukałem/am informacje na temat różnych technik artystycznych (pointylizm, makrama, asamblaż, kolaż, mozaika, sitodruk). Stworzyłem/am co najmniej 5 prac różnymi technikami - rysunki, plakaty i obrazy, logo, napisy (5 rodzajów) – wykorzystując to, czego się dowiedziałem/am.
4.	Wykonałem/am ozdobę do harówka lub totem obozowy.
***	Poszerza swoją wiedzę o sztuce. Stosuje w praktyce wiedzę na temat kompozycji. Wykorzystuje nowe pomysły na sposoby kreatywnej ekspresji. Stosuje całościowe podejście podczas aranżacji przestrzeni. Wykorzystuje swoje umiejętności w pracy swojego środowiska harcerskiego.
1.	Szukam informacji o dziełach sztuki – rzeźbie i malarstwie polskim. Wybrałem/am 10 dzieł, które podobają mi się najbardziej i zaprezentowałem/am je na zbiórce, wycieczce itp. w dowolnej formie.
2.	Wykonałem/am co najmniej 10 prac dowolną techniką, starając się zastosować takie, których jeszcze nie próbowałem/am (akwarela, tempera, tusz, papieroplastyka, kolaż, rysunek, olej, linoryt, gipsoryt, batik, monotypia, rzeźba w drewnie, w glinie, grafika komputerowa lub inne)
3.	Stworzyłem/am koncepcję/projekt dekoracji i kierowałem dekorowaniem obozu/sceny/harówka na uroczystość itp.
4.	Zapoznałem/am się z podstawową terminologią dotyczącą typografii oraz zasadami operowania pustą przestrzenią (white space). Wiem, jaki wpływ na kompozycję ma używany krój pisma. Pozyskane informacje wykorzystałem/am tworząc materiał dla środowiska (np. plakat, ulotkę).

MALARZ/MALARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

W zadaniu dotyczącym udziału w plenerze malarskim warto wiedzieć, że nie musi być to zorganizowany wyjazd. Definicja pleneru zakłada twórczość na zewnątrz, w bezpośrednim kontakcie z naturą.

Pisząc „namalował obraz” nie mamy na myśli wielkich dzieł malowanych na płótnach. Mogą to być obrazy namalowane zwykłymi farbami szkolnymi na formacie A4 (nawet na papierze z odzysku). Ważne jest, żeby wykonane prace były wykonane schludnie i starannie.

Zdajemy sobie sprawę, że nie każdy harcerz i nie każda harcerka mają możliwość odwiedzenia wystawy malarskiej. W takiej sytuacji zachęcamy do tego, by odwiedzić dowolną wystawę artystyczną (bo liczy się sam fakt obcowania ze sztuką), a nawet do wirtualnych spacerów po muzeach.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Maluje obrazy dowolną techniką malarską. Odwiedza wystawy/muzea i ogląda dzieła malarskie. Postępuje się barwami podstawowymi.
1.	Skompletowałem/am zestaw podstawowych narzędzi do pracy: farby, paleta i pędzle. Opowiedziałem/am członkom zastępu, jak o nie dbam.
2.	Namalowałem/am 3 obrazy o dowolnej tematyce dowolną techniką.
3.	Odwiedziłem/am wystawę malarską/artystyczną.
4.	Wymieniłem/am barwy podstawowe, trzy kolory ciepłe i trzy kolory zimne.
**	Uzyskuje pożądane kolory łącząc farby. W swoich pracach postępuje się kilkoma technikami malarskimi. Odwiedza wystawy malarskie, analizując wnikliwie wybrane dzieła. Zna twórczość wybranych malarzy.
1.	Odpowiednio wymieszałem/am farby, aby uzyskać kolor: pomarańczowy, fioletowy, zielony, brązowy, szary. Wykorzystałem/am, w tym celu tylko barwy podstawowe.
2.	Namalowałem/am minimum 5 obrazów, postugując się co najmniej dwiema technikami malarskimi np. akwarela, tempera, akryl.
3.	Odwiedziłem/am wystawę malarską, wybrałem/am jeden obraz i go opisałem/am (Co przedstawia dzieło? Co znajduje się na pierwszym, a co na drugim planie? Jaka jest kompozycja: statyczna czy dynamiczna, otwarta, czy zamknięta, diagonalna, horyzontalna, czy wertykalna? Jaką technikę zastosował artysta? Jaką paletą barw postużył się artysta?)
4.	Wybrałem/am 3 dzieła ulubionego malarza. Porównałem/am je, wskazując po 3 podobieństwa i różnice.
***	Bierze udział w plenerach malarskich. Tworzy swoje prace na różnych materiałach, dopasowując odpowiednią technikę. Odwiedza wystawy malarskie, szukając inspiracji do własnych prac. Propaguje wiedzę o epokach malarskich.
1.	Wziął/wzięła udział w plenerze malarskim.
2.	Namalowałem/am minimum 7 obrazów na różnych materiałach (np. płótno, drewno, szkło), dopasowując odpowiednią technikę.
3.	Odwiedziłem/am wystawę malarską. Wybrałem/am element jednego obrazu, który mnie szczególnie zaciekawił. Namalowałem/am swój własny obraz zainspirowany wybranym fragmentem.

4.	Przygotowałem/am infografikę przedstawiającą dwie epoki malarstkie. Infografika zawiera krótką charakterystykę każdej epoki, sylwetki co najmniej 4 artystów (po dwie dla każdej epoki), ciekawostki.
****	Przygotowuje podłoże malarstkie do swojej pracy. Wystawia własne obrazy w miejscu publicznym. Prowadzi szkicownik.
1.	Samodzielnie przygotowałem/am podłoże malarstkie, np. naciągnąłem/am i przymocowałem/am płótno do blejtramu, przygotowałem/am drewno.
2.	Namalowałem/am co najmniej 4 cykle obrazów poruszające różną tematykę. Zaprezentowałem/am je na wystawie w miejscu publicznym.
3.	Odwiedziłem/am minimum 5 wystaw malarstkich (dopuszczalne są wizyty w muzeach online). Stworzyłem/am kopię wybranego dzieła.
4.	Prowadziłem/am szkicownik zawierający inspiracje i pomysły na kolejne obrazy.

RZEŽBIARZ/RZEŽBIARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Poszerza swoją wiedzę o rzeźbiarstwie. Postugując się narzędziami rzeźbiarskimi wykonuje różne elementy zdobnictwa obozowego.
1.	Zobaczyłem/ am co najmniej 5 pomników. Dowiedziałem/am się, kto jest ich autorem i jaką techniką zostały wykonane.
2.	Korzystając z narzędzi rzeźbiarskich do drewna (np. dłuta, rylce, tamiki) wykonałem/am na obozie element zdobnictwa obozowego rzeźbiony w drewnie.
3.	Wykonałem/am gipsowy model jednego z symboli harcerskich lub skautowych.
***	Poszerza swoją wiedzę o rzeźbiarzach i technikach ich pracy. Wykonuje różne obiekty przydatne w pracy jego środowiska harcerskiego.
1.	Odwiedziłem/am co najmniej 3 muzea lub obiekty zabytkowe, w których odnalazłem rzeźby/płaskorzeźby reprezentujące co najmniej 3 okresy w sztuce. Dowiedziałem/am się, kto jest ich autorem i jaką techniką zostały wykonane.
2.	Wykonałem/am samodzielnie model obiektu z natury z odwzorowaniem charakterystycznych cech i proporcji wykorzystując do tego glinę, gips, drewno, itp.
3.	Wyrzeźbiłem/am przedmiot przydatny w pracy swojego środowiska harcerskiego (np. totem zuchowy, lilijkę lub krzyż harcerski na ścianę harówka, popiersie patrona itp.).

ARCHITEKT/ARCHITETKA WNĘTRZ

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
***	Rozpoznaje podstawowe style w architekturze. Popularyzuje wiedzę o ciekawych obiektach architektonicznych swojej okolicy. Projektuje przestrzeń pojedynczych pomieszczeń. 1. Rozpoznaję 6 podstawowych nowożytnych stylów w architekturze. Odwiedziłem/am znajdujące się w okolicy budowle charakterystyczne dla tych stylów i wypromowałem/am je w swoim środowisku poprzez fotorelację. 2. Zorganizowałem/am wyprawę zastępu lub drużyny do ciekawego obiektu, opowiedziałem/am o cechach charakterystycznych tej budowli, jej stylu i historii. 3. Wykonałem/am <u>jedno z poniższych zadań</u> : – korzystając z programu do planowania przestrzeni lub odręcznie zaprojektowałem/am optymalne umeblowanie dla jednego pomieszczenia (np. swojego pokoju); – zaaranżowałem/am przestrzeń w jednym pomieszczeniu (np. harcówce) dobierając kolory ścian i elementy wystroju.
****	Rozpoznaje dzieła różnych twórców swojego ulubionego stylu architektonicznego. Popularyzuje wiedzę o ciekawych obiektach architektonicznych swojego ulubionego twórcy. Projektuje przestrzeń mieszkania/domu. 1. Poznałem/am dzieła przynajmniej 5 twórców stylu, który lubię najbardziej. Wypromowałem/am je w swoim środowisku poprzez fotoreację z własnych podróży. 2. Zorganizowałem/am wyprawę zastępu lub drużyny do innej miejscowości w celu zwiedzenia ciekawych budowli jednego ze swoich ulubionych architektów. Opowiedziałem/am zarówno o cechach charakterystycznych tej budowli i jej historii, jak i o innych dziełach tego twórcy, które podziwiam. 3. Wykonałem/am <u>jedno z poniższych zadań</u> : – korzystając z programu do planowania przestrzeni lub odręcznie zaprojektowałem/am kompleksowe umeblowanie dla mieszkania/domu; – zaaranżowałem/am przestrzeń w mieszkaniu/domu dobierając kolory ścian i elementy wystroju.

FOTOGRAF/FOTOGRAFIKA

Wskazówki dla drużynowego: Dalszą ścieżką rozwoju specjalistycznego mogą być MIANA KADRY WSPIERAJĄCEJ W OBSZARZE KOMUNIKACJI I PROMOCJI.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Wykonuje zdjęcia przy użyciu podstawowych funkcji aparatu/telefonu. Wybiera do publikacji zdjęcie z puli wykonanych fotografii.
1.	Wykonałem/em portret osoby lub zjawiska przyrody.

2.	Wykonałam/em zdjęcie tematyczne, odpowiednio używając właściwych funkcji.
3.	Na biwaku lub obozie robiłam/em zdjęcia drużynie, następnie wybrałam/em najlepsze do publikacji.
4.	Posiadam własną kolekcję zdjęć. Wiem, jak o nią dbać (katalogowanie, opisywanie, bezpieczne przechowywanie).
**	Kadruje i wykonuje zdjęcia przy użyciu dostępnych ustawień urządzenia. Rozwija swoją wiedzę z zakresu fotografii.
1.	Poznałem/am urządzenie, dzięki którym mogę wykonać zdjęcia. Dowiedziałem/am się, na jakie parametry zwracać uwagę. Fotografując, stosowałam/em prawidłowe ustawienia.
2.	Wykonałam/am zdjęcia używając różnych kadrów dobranych do sytuacji.
3.	Fotografowałam/em podczas co najmniej 3 wydarzeń dotyczących drużyny lub szkoły. Zrobione i wyselekcjonowane zdjęcia udostępniałam/em.
4.	Przedstawiłam/em w drużynie/zastępie album lub galerię zdjęć przez siebie wykonanych.
***	Wykonuje zdjęcia przy użyciu manualnych ustawień aparatu. Wykorzystuje swoje umiejętności na rzecz innych.
1.	Wykonałam/am zdjęcia w trudnych warunkach np. w nocy, obiektów w ruchu.
2.	Poznałam/em budowę oraz rodzaje aparatów fotograficznych. Wiem, czym jest ogniskowa obiektywu. Dostosowałam/am jej długość do sytuacji.
3.	Pełniłam/am funkcję fotografa podczas wydarzenia harcerskiego.
4.	Posiadam własną kolekcję zdjęć i udostępniam ją publicznie.
****	Wykonuje zdjęcia przy użyciu zaawansowanych ustawień aparatu np. balansu bieli, nasycenia. Koordynuje pracę zespołu fotografów.
1.	Wykonałam/am udane zdjęcia w każdych warunkach (np. w ciemności, w ruchu, pod słońce) – za każdym razem dobierając ustawienia aparatu.
2.	Koordynowałam/am zespół fotografów podczas wydarzenia harcerskiego.
3.	Posiadam sprzęt niezbędny do realizacji skomplikowanych ujęć np. statyw, blendę.
4.	Mam swoich ulubionych fotografów. Zebrałam/am własne portfolio zdjęć inspirowanych ich twórczością.

GRAFIK KOMPUTEROWY/GRAFICZKA KOMPUTEROWA

Wskazówki dla drużynowego: Dalszą ścieżką rozwoju specjalistycznego mogą być MIANA KADRY WSPIERAJĄCEJ W OBSZARZE KOMUNIKACJI I PROMOCJI.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Projektuje proste grafiki. Wykorzystuje programy graficzne do wykonania prac dla zastępu/drużyny.
1.	Zaprojektowałam/am prostą grafikę w dowolnym programie graficznym np. plakat, zaproszenie.
2.	Wykonałam/am ilustrację do kroniki drużyny używając dowolnego programu graficznego.
3.	Obrobiłam/am fotografię używając dowolnego programu graficznego lub aplikacji na telefon.

***	Przygotowuje grafiki na potrzeby promocji zastępu lub drużyny lub innej organizacji pozarządowej. Tworzy grafiki w oparciu o Katalog Identyfikacji Wizualnej ZHP.
1.	Przygotowałem/am grafikę promującą ważne wydarzenie: plakat i grafiki do mediów społecznościowych np. Facebook, Instagram. Zapoznałem/am się z pojęciem <i>white space</i> i wykorzystałem/am tę wiedzę podczas tworzenia projektów.
2.	Zaprojektowałem/am dowolny gadżet harcerski (np. przypinkę, kubek, naszywkę).
3.	Zaprojektowałem/am prostą infografikę, która porusza ważny, aktualny temat.
4.	Przygotowałem/am grafikę na potrzeby drużyny (np. ulotkę) w oparciu o Katalog Identyfikacji Wizualnej ZHP.
****	Przygotowuje grafiki i wdraża do użytku. Przestrzega zasad korzystania z grafik, fotografii, krojów pisma zgodnie z prawem autorskim.
1.	Przygotowałem/am listę lub repozytorium legalnych źródeł grafik, fotografii i krojów pisma (również tych zawierających polskie znaki). Wiem jak się nimi posługiwać zgodnie z obowiązującym prawem autorskim.
2.	Zaprojektowałem/am identyfikację wizualną obejmującą logo/logotyp, papier firmowy, dwa gadżety i księgi znaku.
3.	Stworzyłem/am grafikę np. cyfrowy obraz, zaawansowaną grafikę wektorową, pattern, cyfrowy collage, broszurę informacyjną, rozbudowaną infografikę.
4.	Wykonałem zadanie „a”, w przypadku gdyby było to niemożliwe wykonałem zadanie „b”: a) poprawie zinterpretowałem/am wytyczne od drukarni i prawidłowo przygotowałem/am pliki do produkcji (rozdzielcość, spad, przestrzeń kolorów, odpowiedni format zapisu, przygotowanie tekstu); b) wyjaśniłem/am różnicę pomiędzy programami do grafiki rastrowej, wektorowej, CMYK i RGB, wyjaśniłem/am pojęcie spadu drukarskiego poprawnie stosując go w tworzonych projektach.

SPRAWNOŚCI DOTYCZĄCE TERENOZNAWSTWA I TURYSTYKI

KARTOGRAF/KARTOGRAFIKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Poruszając się w terenie, wyznacza kierunki świata. Z pomocą mapy (bez wsparcia GPS) pokonuje nieskomplikowane trasy. 1. Wyznaczyłem/am kierunki świata w terenie z pomocą kompasu i elementów terenu. 2. W czasie wędrówki w terenie zorientowałem/am mapę zgodnie z kierunkami świata. 3. Zapamiętałem/am drogę przebytą w mieście i z pamięci wykonałem/am szkic drogi (plan ulic, przez które przechodziłem/am). 4. W Imprezie Na Orientację (INO) prawidłowo przebyłem trasę z co najmniej 5 punktami kontrolnymi.
**	Sprawnie posługuję się mapami i planami. Porusza się w terenie, trafiając do celu przy pomocy mapy. Rysuje proste szkice sytuacyjne. 1. Wyznaczyłem/am kierunki świata w terenie z pomocą zegarka i słońca. 2. Narysowałem/am prosty szkic sytuacyjny na potrzeby gry lub rozplanowania obozowiska. 3. Poznałem/am znaki topograficzne. Poprowadziłem/am zastęp/patrol w terenie leśnym, posługując się busolą i mapą. Dotarłem/am bezbłędnie do miejsca oznaczonego na mapie. 4. Wyznaczałem/am azymuty za pomocą busoli. Prawidłowo przeszedłem/am trasę zapisaną za pomocą azymutów. 5. W INO prawidłowo przebyłem z mapą trasę z co najmniej 8 punktami kontrolnymi.
***	Wykonuje szczegółowe plany i szkice. Do prac topograficznych wykorzystuje różne przyrządy. 1. Wyznaczyłem/am kierunki świata w terenie z pomocą gwiazd oraz leśnych słupków oddziałowych. 2. Przy pomocy busoli wykonałem/am szczegółowy plan obozu. 3. Posługiwałłem/am się różnymi rodzajami map: np. leśnymi, samochodowymi, turystycznymi. Trafilem/am do odległego o kilka kilometrów obiektu, wykonując w czasie marszu szkic drogi z zastosowaniem właściwej skali. 4. W działaniach topograficznych korzystałem/am z różnych przyrządów ułatwiających pracę (busola, krzywomierz, koraliki zliczające „pace count beads”, krokomierz, GPS, itp.) 5. W INO prawidłowo przebyłem z mapą trasę z co najmniej 12 punktami kontrolnymi lub trasę „szwajcarki”.

****	Kreśli nowe i aktualizuje stare mapy i plany. Organizuje INO. Szkoli młodszych harcerzy.
1.	Wykreśliłem/am mapę wybranego terenu (lub zaktualizowałem/am starą mapę) na potrzeby obozu, gry terenowej, rajdu itp.
2.	Na podstawie archaicznej mapy (np. z lat 30. XX wieku) odnalazłem/am w terenie miejsca, które uległy zmianom (np. wgłębienie po wyschniętym oczku wodnym, miejsce po zarośniętej lasem drodze, pozostałości nieistniejących już zabudowań itp.).
3.	Dokonałem/am pomiaru terenu nadającego się na urządzenie obozu i wykonałem/am dokładny plan (lub inny plan przydatny do pełnienia służby).
4.	Przeprowadziłem/am dla młodszych harcerzy szkolenia z zakresu terenoznawstwa oparte na praktycznych ćwiczeniach i grach terenowych.
5.	Zorganizowałem/am imprezę na orientację, przygotowując trasę o długości co najmniej 5 kilometrów.

PRZEWODNIK/PRZEWODNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: Dodatkowo zachęcamy, aby przy okazji zdobywania sprawności realizować odznaki – Harcerską Odznakę Turystyczno-Krajoznawczą, a także odznaki PTTK.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Zna topografię i ciekawostki historyczne swojej dzielnicy/miejscowości.
1.	Doskonale znam swoją okolicę (np. miejscowości, dzielnicę). Wskazałem/am w terenie, jak dojść do wybranych ulic i charakterystycznych miejsc w mojej dzielnicy/miejscowości lub wskazałem/am je na mapie (np. ośrodek zdrowia, aptekę, pocztę, straż pożarną, posterunek policji, urząd gminy, bibliotekę, dom kultury, kino, dworzec).
2.	Wyszukałem/am ciekawostki historyczne o swojej dzielnicy/miejscowości w rozmowie ze starszą osobą lub w przewodniku lub Internecie. Dotarłem/em do opisywanych miejsc. Wyniki poszukiwań przedstawiłem/am swojemu zastępowi.
3.	Przeprowadziłem/am terenową zbiórkę zastępu na temat dzielnicy/miejscowości (uwzględniając zabytek historyczny, muzeum, osobliwość przyrodniczą itp.).
**	Pogłębia wiedzę na temat swojej miejscowości i przekazuje ją swojemu zastępowi.
1.	Ciekawie opowiedziałem swojemu zastępowi, skąd wzięła się nazwa rodzinnej miejscowości oraz przedstawiłem jej herb (jeśli miejscowości go posiada) i wyjaśniłem/am dlaczego tak wygląda.
2.	Poznałem/am kilka (6–10) obiektów swojej dzielnicy/miejscowości. Poznałem/am ich aktualne i dawne funkcje. Odwiedziłem je i zrobiłem/am zdjęcia.

3.	Wziąłem/wzięłam udział w miejscowym wydarzeniu (np. dniach miasta/dzielnicy). Zachęciłem do wspólnego udziału członków mojego zastępu/drużyny.
***	Zna najważniejsze miejsca i zabytki na terenie swojej dzielnicy/miejscowości. Potrafi o nich opowiedzieć.
1.	Nauczyłem/am się podstawowych zwrotów w języku angielskim, przydatnych do udzielania informacji zagranicznym turystom.
2.	Korzystając z różnych źródeł (np. internetowe mapy, rozkłady jazdy) oraz własnego doświadczenia, opracowałem na potrzeby przedsięwzięcia drużyny/zastępu odbywającego się na terenie mojej dzielnicy/miejscowości odpowiednio najkrótszą, najszybszą, najtańszą czy najwygodniejszą drogę we wskazane miejsce.
3.	Pogłębiłem/am wiedzę na temat co najmniej 10 wybranych obiektów w swojej dzielnicy/miejscowości. Poznałem/am kontekst historyczny ich powstania oraz zmian. Zorganizowałem/am dla zastępu/drużyny lub znajomych/rodziny wycieczkę/spacer po okolicy opracowaną przez siebie trasą zawierającą charakterystyczne obiekty, zabytki itp.
4.	Udzielałem/am się w życiu społeczności związanej z dzielnicą/miejscowością. Samodzielnie lub z zastępem brałem/am udział w organizacji lokalnego wydarzenia (np. dni dzielnicy/miejscowości).
****	Zna słabe i mocne strony swojej dzielnicy/miejscowości. Zgłębia wiedzę na temat jej historii i dnia dzisiejszego. Oprowadza innych po okolicy, opracowuje materiały ukazujące najważniejsze jej walory. Aktywnie bierze udział w życiu najbliższej okolicy.
1.	Poznałem/am historię swojego regionu. Korzystałem/am z publikacji na temat dzielnicy/miejscowości. Poznałem/am strony i społeczności internetowe związane z dzielnicą/ miejscowością. Opracowałem/am minimum jeden wpis na tych stronach dotyczący walorów przyrodniczych, historycznych lub kulturowych mojej miejscowości/regionu.
2.	Pogłębiłem/am wiedzę związaną z konkretnym tematem/obiektem związanym z moją miejscowością/regionem. Powiększyłem/am swoją biblioteczkę tematyczną dotyczącą tego tematu/obiektu.
3.	Opracowałem/am trasę kilkugodzinnej wycieczki i wykonałem/am projekt folderu/miniprzewodnika (w formie strony www/aplikacji/artykułu/broszury itp.).
4.	Przeprowadziłem/am dla kolegów/koleżanek ze swojego środowiska lub przyjezdnych co najmniej jedną wycieczkę opracowaną przez siebie trasą po swojej miejscowości (okolicy), wykazując się znajomością jego historii, zabytków i ciekawych obiektów.
5.	Poznałem/am podstawowe problemy swojej dzielnicy/miejscowości. Wybrałem/am jeden z nich i zwróciłem/am się do odpowiedniej instytucji (np. urzędu gminy, zarządu dróg, straży miejskiej) z prośbą o zaradzenie sytuacji lub samodzielnie (lub z moją jednostką harcerską) rozwiązałem/am problem.

REGIONALISTA/REGIONALISTKA

Wskazówki dla drużynowego: Dodatkowo zachęcamy, aby przy okazji zdobywania sprawności realizować odznaki – Harcerską Odznakę Turystyczno-Krajoznawczą, odznaki PTTK.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Posiada podstawowe wiadomości na temat swojego regionu.
1.	Dowiedziałem/am się, w jakim regionie mieszkam, skąd się wzięła jego nazwa i z jakimi regionami graniczy. Zaopatrzyłem/am się w mapę regionu. Zaprezentowałem ją na zbiórce zastępu i pokazałem granice mojego regionu.
2.	Znam najważniejsze wydarzenia z historii mojej okolicy/regionu. Odwiedziłem/am miejsce z nimi związane. Opowiedziałem/am o nich swojemu zastępowi.
3.	Wziąłem/wzięłam udział w wycieczce zastępu do miejsca ważnego dla historii lub kultury mojego regionu.
**	Poznaje miejsca cenne przyrodniczo i ważne dla kultury i historii swojego regionu.
1.	Poznałem/am przyrodę regionu: krajobraz, występujące zwierzęta i rośliny, miejsca ochrony przyrody. Z zastępem odwiedziłem/am co najmniej jeden obiekt cenny przyrodniczo w moim regionie.
2.	Byłem/am w muzeum/skansenie itp. przedstawiającym fragment kultury/historii mojego regionu. Wziąłem/wzięłam udział w przygotowanych przez muzeum/skansen aktywnościach np. grze, queście, zajęciach manualnych itp.
3.	Odwiedziłem/am kilka zabytków ważnych dla regionu. Przed lub po wycieczce wyszukałem/am informacje na temat odwiedzanych miejsc.
***	Pogłębia znajomość dziedzictwa kulturowego regionu. Poznaje gwarę/dialekt oraz kuchnię swojego regionu.
1.	Poznałem/am i rozpropagowałem/am wiedzę o wybranej wybitnej osobie związanej z moim regionem (najlepiej taką, która jest mniej znana).
2.	Poznałem/am kulturę regionu, dowiedziałem/am się, jakie grupy etnograficzne/mniejszości narodowe mieszkały w nim kiedyś, a jakie mieszkają teraz. Poznałem/am gwarę/dialekt regionu. Powiedziałem/am w nim kilka zdzeń.
3.	Przygotowałem/am i przeprowadziłem/am dla zastępu (przy pomocy osoby dorosłej biegłej w tym temacie) warsztaty kulinarne dotyczące kuchni regionalnej.
4.	Odwiedziłem/am co najmniej jedno mniej znane, ale ważne dla regionu miejsce. Rozpropagowałem je np. przez prezentację zdjęć z mojej wyprawy w mediach społecznościowych.
****	Zna najważniejsze zabytki oraz wydarzenia z historii swojego regionu. Aktywnie uczestniczy w życiu regionu. Zaciekawia nim innych.

1.	Poznałem/am najważniejsze wydarzenia z historii regionu. Wykonałem/am na ten temat prezentację multimedialną, którą wykorzystałem/am na zbiórce lub udostępniłem/am w mediach społecznościowych.
2.	Poznałem/am instytucje działające na rzecz regionu. Wziąłem/wzięłam udział w wydarzeniu regionalnym.
3.	Zaplanowałem/am i odbyłem/am wycieczkę tematyczną po regionie. Relację fotograficzną z mojej wyprawy przedstawiłem/am drużynie lub w mediach społecznościowych.
4.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Oprowadziłem/am po wybranym obiekcie w regionie. - Pokierowałem/am sporządzeniem informacji o walorach turystycznych okolicy/regionu na podstawie zajęć terenowych i literatury (geografia i historia okolicy, system połączeń komunikacyjnych, przemysł i rolnictwo, obiekty historyczne i przyrodnicze, sztuka, zwyczaje ludowe itp.).

KRAJOZNAWCZA/KRAJOZNAWCZYNIA

Wskazówki dla drużynowego: Dodatkowo zachęcamy, aby przy okazji zdobywania sprawności realizować odznaki – Harcerską Odznakę Turystyczno-Krajoznawczą, odznaki PTTK.

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:	
*	Zna najważniejsze regiony w Polsce.
1.	Poznałem/am najważniejsze regiony Polski. Wskazałem/am je na mapie.
2.	Poznałem/am różnice przyrodnicze między regionami w Polsce. Wymieniłem/am kilka parków narodowych i opowiedziałem/am, jakie elementy przyrody chronią, charakterystyczne dla regionu, w którym się znajdują.
3.	Odwiedziłem/am region inny niż mój region zamieszkania. Poznałem/am jego najciekawsze miejsca. Po powrocie przygotowałem pokaz zdjęć i przedstawiłem go w rodzinie lub zastępie.
**	Poznaje swój i inne regiony Polski.
1.	Wskazałem/am różnice między mapami drogowymi, krajobrazowymi i tematycznymi. Skorzystałem/am z różnych map w praktyce, dostosowując mapę do potrzeb.
2.	Uczestniczyłem/am w wydarzeniu związanym z kulturą mojego regionu. Poznałem/am jego gwarę/dialekt, kuchnię i folklor.
3.	Uczestniczyłem/am w co najmniej trzech wycieczkach krajoznawczych w różnych regionach Polski (w tym co najmniej jedną w swoim regionie).

4.	Zlokalizowałem/am na mapie miasta wojewódzkie w Polsce, największe rzeki, jeziora, pasma górskie. Zaznaczyłem na mapie miejsca, w których już byłem/am i pokazałem ją rodzinie celem weryfikacji.
***	Korzysta z rzetelnych źródeł na temat dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego Polski. Odwiedza ciekawe miejsca w różnych regionach Polski.
1.	Korzystałem/am z Kanału Krajoznawczego Polski lub innych źródeł rzetelnych informacji o krajoznawstwie. W oparciu o nie zaproponowałem/am miejsca warte odwiedzenia podczas rodzinnego wypadu lub biwaku/rajdu/obozu drużyny.
2.	Zaplanowałem/am i odbyłem/am wycieczkę (wraz z rodziną/drużyną/zastępcem) do miejsc ciekawych pod względem historycznym, przyrodniczym lub geograficznym w innym regionie, posługując się mapami i przewodnikami.
3.	Uczestniczyłem/am w wydarzeniu związanym z kulturą innego niż mój regionu. Poznałem/am jego gwarę/dialekt, kuchnię i folklor.
****	Korzysta z wiedzy krajoznawczej. Propaguje wiedzę i wędrówki po Polsce.
1.	Korzystałem/am z literatury/Internetu na temat wybranego regionu Polski. Dowiedziałem/am się, jakie aktywności można uprawiać w różnych regionach Polski. Poznałem/am najważniejsze trasy z nimi związane. Przedstawiłem/am je podczas planowania wyjazdu (biwaku/obozu) wędrowniczego.
2.	Zorganizowałem/am z drużyną/zastępem wyjazd, odpowiadając za dobór tras, bogatej w miejsca cenne pod względem historycznym, kulturowym i przyrodniczym.
3.	Odwiedziłem/am kilka miejsc na szlaku tematycznym w danym regionie np. Szlak Zabytków Techniki, Zamków Gotyckich, Cysterski, Piastowski.

ŁAZIK

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Bierze udział w całodziennych wędrówkach pieszych. Jest przygotowany do wycieczki zarówno pod względem podstawowej wiedzy, jak i ekwipunku.
1.	Przeszedłem/przeszłam samodzielnie lub z zastępcem zaplanowaną trasę o długości co najmniej 6 km w terenie pozamiejskim, ubierając się stosownie do warunków terenowych i pogodowych, zabezpieczając się przed przegrzaniem, przemoczeniem oraz otarciem stóp.
2.	Dotarłem/am pieszo do wskazanego punktu, korzystając z mapy.
3.	Skompletowałem/am niezbędną część ekwipunku turystycznego (dobre buty do wędrówki w każdą pogodę, kurtkę przeciwdeszczową, plecak, kompas).

4.	Przed wyruszeniem na wędrówkę przypomniałem/am pozostałym uczestnikom zasady bezpiecznego poruszania się po drogach.
**	Początkujący turysta, potrafi przetrwać trudy wędrówki.
1.	Uczestniczyłem/am w co najmniej dwóch kilkudniowych wycieczkach pieszych w terenie nizinny. Nauczyłem/am się korzystać z oznakowanych szlaków turystycznych. Co najmniej raz zaplanowałem całodzienną trasę uwzględniając szlaki.
2.	Prawidłowo spakowałem/am plecak, zabierając tylko rzeczy przydatne na wyprawie.
3.	Wskazałem/am na mapie trasy trzech ostatnich wędrówek przebytych z zastępem/drużyną.
4.	Uczestnicząc w wycieczkach i rajdach, zawsze zachowałem/am pogodę ducha, mimo trudów wędrowania.
***	Swobodnie porusza się i nocuje na łonie natury, dbając o zachowanie jej stanu.
1.	Poznałem/am zasady bezpiecznego marszu (tempo, odpoczynek, maksymalne obciążenie, przepisy ruchu drogowego). Pilnowałem/am przestrzegania tych zasad przez zastęp.
2.	Spędziłem/am co najmniej dziesięć dni na wycieczkach, przemierzając pieszo szlaki nizinne.
3.	Współorganizowałem/am wędrówkę/biwak zastępu (drużyny). Kierowałem noclegiem, przygotowując go, a następnie likwidując bez pozostawienia śladów.
4.	Przeszedłem/przeszłam samodzielnie lub na czele patrolu założoną trasę o długości minimum 5 km po zmroku, orientując się według mapy i kompasu.
****	Odbywa dłuższe wędrówki w zróżnicowanym terenie. Potrafi zorganizować wędrówkę.
1.	Odbyłem/am co najmniej pięć samodzielnych wypraw w promieniu kilku kilometrów od miejsca zamieszkania oraz co najmniej jedną dalszą wyprawę poza swój region (niekoniecznie samodzielna).
2.	Nocowałem/am w lesie bez namiotu, a także w nieznanej miejscowości, korzystając np. ze schroniska.
3.	Zorganizowałem/am dla drużyny wycieczki o różnej tematyce, m.in. krajoznawcze, przyrodnicze, historyczne. Zorganizowałem/am i poprowadziłem/am dwie co najmniej dwudniowe wędrówki grupy po zaplanowanym przez siebie szlaku, pod opieką pełnoletniego opiekuna.
4.	Skompletowałem/am ekwipunek przydatny w długich wędrówkach pieszych (np. namiot, tarp, hamak, lekki śpiwór, plecak, sprzęt do gotowania, ubiór, uniwersalne oświetlenie, itp.).

TURYSTA GÓRSKI/TURYSTKA GÓRSKA

Wskazówki dla drużynowego: Dodatkowo zachęcamy, aby przy okazji zdobywania sprawności realizować odznakę górską GOT oraz projekty takie jak: Korona Gór Polski.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Ma świadomość jak bezpiecznie poruszać się po szlakach górskich. Przygotowuje ekwipunek oraz ubrania adekwatne do warunków terenowych i pogodowych.
1.	Dowiedziałem/am się: jak bezpiecznie wędrować po szlaku, co zrobić w przypadku nagłego załamania pogody (nagła burza, mgła, itd.), spotkania dzikich zwierząt (niedźwiedzia, żmii) i jak wezwać pomoc w górach. Przedstawiłem/am to swojemu zastępowi.
2.	Zdobyłem/am co najmniej 2 szczyty górskie, scharakteryzowałem/am je z uwzględnieniem elementów przyrody oraz mieszkających tam zwierząt.
3.	Spakowałem/am plecak na całodniową wycieczkę górską, pamiętając o zmienności pogody i aktualnej porze roku. Mój strój odpowiadał aktualnym warunkom pogodowym.
4.	Poruszałem/am się po górach z uwzględnieniem szlaków. Wyznaczyłem/am drogę szlakiem górskim na podstawie mapy.
***	Regularnie uprawia turystykę górską latem, rozwija swoje umiejętności. Kompletuje odpowiedni strój oraz sprzęt do turystyki górskiej.
1.	Zapoznałem/am się z publikacjami dotyczącymi wybranych pasm górskich (np. przewodniki, strony internetowe). Zachęciłem/am członków mojej drużyny do wspólnego lub indywidualnego wyjazdu w te miejsca.
2.	Zdobyłem/am co najmniej 7 szczytów górskich, poznałem ich specyfikę przyrodniczą.
3.	Skompletowałem/am część ubrań oraz sprzętu turystycznego (np. kijki trekkingowe, raczki, stupty, buff, softshell, odpowiednie spodnie, kurtkę, buty, plecak, kompas, mapę).
4.	Uczestniczyłem/am w wędrówce górskiej trwającej minimum 2 dni. Spędziłem/am co najmniej dziesięć dni na całodniowych wyprawach górskich. Podczas wędrówki zapoznałem się z tłem historycznym i kulturą odwiedzanego regionu.
****	Potrafi bezpiecznie poruszać się po szlakach górskich. Planuje i organizuje wycieczki górskie.
1.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – uczestniczyłem/am w co najmniej jednym obozie wędrownym w górach; – nocowałem/am w trzech różnych schroniskach górskich w czasie jednej wędrówki.
2.	Zdobyłem/am co najmniej 2 szczyty (w różnych pasmach górskich) powyżej 1300 m n.p.m.
3.	Zaplanowałem/am dwudniową wycieczkę turystyczną w góry z uwzględnieniem mapy, noclegu górskego, czasu przejścia oraz możliwości fizycznych uczestników, a także

	minimum dwóch miejsc istotnych historycznie bądź kulturowo, o których zostanie, podczas wycieczki, opowiedziana gawęda.
4.	Zorganizowałem/am prelekcję na temat swojej wędrówki/wędrówek w górach dla drużyny/klasy/klubu wspinaczkowego, itp. z wykorzystaniem zdjęć, map, fachowej literatury itp. (ewentualnie dłuższa relacja w mediach np. społecznościowych).

WYGA GÓRSKI

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
****	Bezpiecznie porusza się po szlakach w górach w warunkach zimowych.
1.	Wykonałem/am co najmniej <u>jedno z poniższych zadań</u> : – spędzałem/am minimum 1 noc w warunkach zimowych w górach w namiocie, igloo, Jamie śnieżnej odpowiednio zabezpieczając się przed zimą, – sprawnie chodziłem/am w rakach w różnym terenie (mikstowym, śnieżnym, lodowym) oraz postugiwałem/am się czekanem przy hamowaniu upadku oraz samoasekuracji, – przeszedłem/am trasę via ferrata.
2.	Zdobyłem/am co najmniej 3 szczyty powyżej 1300 m n.p.m. w tym co najmniej jeden zimą i co najmniej jeden powyżej 1500 m n.p.m.
3.	Zdobyłem/am 3 szczyty górskie w warunkach zimowych. Zapoznałem/am się z komunikatem lawinowym przed wyruszeniem na wędrówkę, jeśli była taka potrzeba, oraz dobrąłem/am właściwy sprzęt turystyczny.
4.	Wykonałem/am <u>jedno z poniższych zadań</u> : – uczestniczyłem/am w festiwalu górkim lub spotkaniu, np. Przeglądzie Filmów Górkich, Kolosach, itd. – zorganizowałem/am spotkanie z taternikiem/alpinistą/himalaistą dla wędrowników z mojego środowiska.

KAJAKARZ/KAJAKARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Dobrze radzi sobie na wodzie. Przestrzega zasad bezpieczeństwa.

1.	Potrafię pływać. Zdobyłem/am kartę pływacką.
2.	Umiejętnie wsiadałem/am do kajaka z brzegu i z pomostu.
3.	Płynałem/płynęłam co najmniej 5 km kajakiem: utrzymywałem/am kurs, skręcałem/am, cofałem/am się i obracałem/am w miejscu.
4.	Uczestniczyłem/am w całodniowej wycieczce kajakowej, przygotowując wcześniej własne wyposażenie do wyprawy.
5.	Poznałem/am i przećwiczyłem/am przepisy bezpieczeństwa na wodzie, sposoby zachowania się w przypadku przewrócenia kajaka i udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym (postępowanie z tonącym, pierwsza pomoc w przypadku udaru słonecznego i cieplnego, oparzenia, wychłodzenia organizmu).
***	Uczestniczy w spływach kajakowych.
1.	Przebyłem/am co najmniej dwa szlaki kajakowe, stosując się do śródlądowego prawa drogi.
2.	Podczas spływu umiejętności oceniałem/am stan wody, nurt, mieliznę i głębię. Do wniosków płynących z oceny sytuacji dostosowałem/am swoje zachowanie na wodzie. Pokonywałem/am przeszkody takie jak zwalone drzewa, mielizny, jazy.
3.	Ćwiczyłem/am z powodzeniem wchodzenie do kajaka z wody.
4.	Współorganizowałem/am wycieczkę wodną, przygotowując apteczkę, ekwipunek i wyposażenie kajaka lub łodzi, planując zaprowadzanie stosownie do warunków zaopatrzenia na trasie.

ROWERZYSTA/ROWERZYSTKA

Wskazówki dla drużynowego: Dodatkowo zachęcamy do zdobywania Kolarskiej Odznaki Turystycznej PTTK.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Zna zasady użytkowania roweru, jego konserwacji oraz poruszania się po drodze. Bierze udział w krótkich wycieczkach rowerowych.
1.	Poznałem/am i zdemonstrowałem/am podstawowe zasady bezpiecznego poruszania się pojazdu jednośladowego po drodze (prawostronny ruch, zakaz jazdy po chodnikach, prawidłowe oświetlenie roweru oraz właściwy ubiór rowerzysty).
2.	Rozróżniłem/am poszczególne części roweru, umyłem/am go. Dowiedziałem/am się, gdzie znaleźć pomoc w razie awarii. Przygotowałem/am rower i ekwipunek do wyprawy (światła, koła, apteczka, mapa).
3.	Wziąłem/wzięłam udział w przynajmniej 2 wycieczkach rowerowych.

4.	Poznałem/am ścieżki/szlaki rowerowe w pobliżu miejsca mojego zamieszkania, zaplanowałem/am i wykonałem/am bezpieczny przejazd za pomocą tych ścieżek/szlaków do punktu odległego o kilka kilometrów.
**	Porusza się rowerem po drogach publicznych z zachowaniem zasad bezpieczeństwa. Bierze udział w dłuższych wycieczkach rowerowych. Wykonuje proste naprawy swojego roweru.
1.	Poznałem/am i zademonstrowałem/am różnice pomiędzy wymijaniem, omijaniem i wyprzedzaniem oraz znam zasady pierwszeństwa przejazdu (m.in. na skrzyżowaniach).
2.	Wyregulowałem/am hamulce, zmieniłem/am dętkę. Przygotowywałem/am się do wypraw rowerowych na podstawie ustalonego harmonogramu, regularnie trenując jazdę.
3.	Wziąłem/am udział w przynajmniej 3 rajdach rowerowych lub wycieczkach trwających przynajmniej 6 godzin.
***	Propaguje turystykę rowerową wśród swoich znajomych z zastępu/drużyny. Opisuje swoje wyprawy. Bierze udział w wyprawach rowerowych z nocowaniem. Organizuje wycieczki rowerowe. Regularnie wykonuje przeglądy swojego roweru.
1.	Wyregulowałem/am przerzutki i szprychy oraz zakonserwowałem/am łańcuch.
2.	Wziąłem/am udział w przynajmniej 1 dwudniowej wyprawie rowerowej z nocowaniem.
3.	Przedstawiłem/am dziennik swoich wypraw lub inne materiały (fotografie, szkice, rysunki, itp.) dotyczące historii, osobliwości przyrodniczych i geologicznych zwiedzanych na rowerze miejscowości.
4.	Zorganizowałem/am zbiórkę dla zastępu lub drużyny popularyzującą turystykę rowerową, najlepiej w formie wycieczki całodniowej lub z biwakowaniem, uwzględniając różnice wzniesień i nawierzchni oraz przygotowanie turystyczne uczestników wyprawy rowerowej.
****	Bierze udział w wyśigach/rajdach rowerowych. Współorganizuje wyprawy rowerowe. Współorganizuje otwarte warsztaty rowerowe.
1.	Wraz z innymi wędrownikami współorganizowałem/am otwarty warsztat rowerowy, dokonując drobnych napraw, sprawdzania sprzętu przed sezonem oraz edukując na temat zasad bezpiecznego kolarstwa.
2.	Wziąłem/wzięłam udział w 3 wyśigach/rajdach rowerowych.
3.	Współorganizowałem/am kilkudniową (przynajmniej 4 dni) wyprawę rowerową. Byłem/am odpowiedzialny/a za jeden z kluczowych aspektów wyprawy (nocleg, nawigacja, wyżywienie, zaplecze techniczne, pomoc przedmedyczna).
4.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Wziąłem/wzięłam udział w konsultacjach prowadzonych przez samorządy na temat ścieżek rowerowych i ruchu rowerowego. - Przez co najmniej pół roku współpracowałem/am z organizacją społeczną zajmującą się promocją ruchu rowerowego.

SPRAWNOŚCI DOTYCZĄCE WYROBIENIA HARCERSKIEGO

W SPRAWNOŚCIACH PODSTAWOWYCH:

WYGA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności	Powiązanie ze stopniem
*	Przygotowuje proste urządzenie obozowe. Rozpala ogniska i przygotowuje na nich proste ciepłe posiłki w terenie. Bierze udział w rozstawianiu obozowiska. Wyznacza kierunki świata.	
1.	Wziąłem/wzięłam udział w obozie lub biwaku pod namiotami. Poznałem/am zasady bezpieczeństwa i przestrzegałem/am ich. Po obozowisku nie zostawiłem/am żadnego śladu.	ochotniczka/młodzik
2.	Wyznaczyłem/am strony świata na dwa sposoby. Poprowadziłem/am zastęp podczas wędrówki.	ochotniczka/młodzik
3.	Samodzielnie rozpaliłem/am ognisko. Przygotowałem/am na nim prosty posiłek (np. upiekłem/am podpłomyki, zagotowałem/am wodę na makaron).	
4.	Znam i zastosowałem/am w różnych sytuacjach co najmniej pięć węzłów.	ochotniczka/młodzik
**	Przygotowuje złożone urządzenie obozowe. Umiejętnie buduje szałasy w bezpiecznym miejscu. Przygotowuje złożone posiłki na ognisku. Podróżuje korzystając z międzymiastowej komunikacji zbiorowej.	
1.	Rozpaliłem/am ogień na łonie natury w bezpiecznym miejscu, z zachowaniem zasad bezpieczeństwa, z użyciem wyłącznie naturalnych materiałów (nie dotyczy zapałek/zapalniczki); po zgaszeniu doprowadziłem/am miejsce do pierwotnego stanu. Uczestniczyłem/am w przygotowaniu złożonego posiłku na ognisku.	tropicielka/wywiadowca
2.	Wraz z zastępem rozstawiłem/am namiot i zbudowałem/am przydatne urządzenie obozowe (np. wyposażenie namiotu), przez cały obóz utrzymałem/am porządek w swoich rzeczach.	tropicielka/wywiadowca
3.	Znam co najmniej osiem węzłów, wykorzystałem/am je w praktyce (np. przy budowie urządzeń, w zdobnictwie obozowym lub podczas wędrówki).	
4.	Wziąłem/wzięłam udział w budowie jednego z urządzeń obozowych wspólnego użytku (np. latryny, bramy, stanowiska na sprzęt ppoż.).	
5.	Pięniłem/am służbę wartowniczą na obozie lub biwaku.	tropicielka/

		wywiadowca
***	Potrafi zapewniać sobie w terenie komfortowy i bezpieczny sposób bytowania (spanie, jedzenie, przechowywanie rzeczy, załatwianie potrzeb fizjologicznych, mycie). Potrafi zorganizować bytowanie grupy w terenie (usługi kuchenne, zapewnienie bezpieczeństwa). Kieruje budową podstawowych urządzeń obozowych. Orientuje się w każdym terenie, korzystając z różnorodnych sposobów.	
1.	Wziąłem/wzięłam udział w kilkudniowym rajdzie/wyprawie z nocowaniem na łonie przyrody, podczas którego minimalizowałem/am swój wpływ na środowisko (odpowiednio gospodarując wodą i odpadami, przygotowując nocleg, zabezpieczając ognisko).	pionierka/ odkrywca
2.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: – Kierowałem/am służbą kuchenną/zastępcą służbowym. – Przygotowałem/am młodszych harcerzy do pełnienia wart i dowodziłem/am zastępcą wartowniczym.	
3.	Potrafię używać i dbam o sprzęt drużyny/szczepu. Brałem/am udział w jego konserwacji.	pionierka/ odkrywca
4.	Samodzielnie wykonałem/am obrzędowy stos ogniskowy.	pionierka/ odkrywca
5.	Zapoznałem/am młodszych harcerzy z zasadami pracy z narzędziami pionierskimi, pokierowałem/am budową przez zastęp prostego urządzenia obozowego.	samarytanka/ćwicząca
6.	Podjąłem/podjęłem się pełnienia funkcji oboźnego, kwatermistrza lub zaopatrzeniowca na wyjeździe drużyny.	samarytanka/ ćwicząca
****	Zapewnia sobie w terenie komfortowy i bezpieczny sposób bytowania. Praktykuje różne formy wędrowania. Bierze aktywny udział w przygotowywaniu obozu swojej drużyny lub środowiska.	
1.	Zaplanowałem/am i zorganizowałem/am kilkudniową wędrówkę zgodnie z zasadami Leave No Trace.	
2.	Wziąłem/wzięłam udział w przygotowaniu obozu, np. tworzeniu preliminaryzja, przygotowaniu sprzętu, organizacji transportu, zaplanowaniu zakupów żywieniowych. Poznałem/am zasady prowadzenia gospodarczej dokumentacji obozu i pod nadzorem kwatermistrza pomogłem/am ją prowadzić.	harcerka orla/ harcerz orli
3.	Wziąłem/wzięłam udział w minimum dwudniowej wyprawie w nowej dla mnie formie turystyki (np. obozie wędrownym, rowerowym, rejsie, spływie itp.).	

SKAUT/SKAUTKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności	Powiązanie ze stopniem
*	Zna zwyczaje i obrzędy własnej drużyny. Poznaje podstawowe informacje dotyczące ruchu harcerskiego.	
1.	Noszę mundur zgodny z regulaminem obowiązującym w ZHP.	ochotniczka/młodzik
2.	Poznałem/am najważniejsze tradycje i obrzędy swojej drużyny. Potrafię stać w postawie zasadniczej i swobodnej oraz ustawić się w szeregu. Wykazałem/am się tą wiedzą i umiejętnościami, uczestnicząc w obrzędach i apelu drużyny.	ochotniczka/młodzik
3.	Mam śpiewnik harcerski. Zaśpiewałem/am przynajmniej 10 piosenek harcerskich.	
4.	Wiem, jak oznacza się funkcje pełnione w zastępie, drużynie, szczepie. Odnalazłem/am kilku funkcyjnych, dowiedziałem/am się, czym się zajmują i zrobiłem/am zdjęcia ich sznurów.	
**	Odkrywa harcerstwo poza własną drużyną. Zna miejsce swojej drużyny w ZHP, w ruchu harckim.	
1.	Dowiedziałem/am się, jakie inne organizacje harcerskie, poza ZHP, działają w Polsce. Nawiązałem/am kontakt z członkiem jednej z nich i poznałem/am kilka różnic między naszymi organizacjami, opowiedziałem/am o tym zastępowi.	
2.	Opowiedziałem/am osobie spoza ZHP (np. koledze, członkowi rodziny) o tym, kto, kiedy i z jakiego powodu utworzył skauting i harcerstwo.	
3.	Udokumentowałem/am w kronice drużyny (lub na stronie internetowej, lub fanpage'u) jedno z wydarzeń z jej życia.	tropicielka/wywiadowca
4.	Znam nazwy stopni harcerskich i instruktorskich oraz sposób ich oznaczania na mundurze. Kilka razy zameldowałem/am się, używając odpowiednich nazw stopni.	tropicielka/wywiadowca
***	Pielegnuje tożsamość własnej drużyny, świadomie odkrywa tożsamość ruchu harckiego.	
1.	Odwiedziłem/am jedno z miejsc związanych z ważnymi dla harcerstwa wydarzeniami.	pionierka/odkrywca
2.	Poznałem/am życiorysy ósmiu osób zasłużonych dla rozwoju ruchu harckiego. O dwóch spośród nich opowiedziałem/am podczas zbiórki zastępu lub drużyny.	pionierka/odkrywca
3.	Przeczytałem/am minimum jedną książkę o tematyce harckiej (poza tymi o historii harcerstwa).	

4.	Spotkałem/am członka władz mojego hufca. Dowiedziałem/am się, jak oznacza się funkcje w hufcu, chorągwie i władzach naczelnych ZHP i jakie są zadania tych poziomów organizacji.	samarytanka/ ćwicząca
5.	Przeczytałem/am przynajmniej jedną książkę, która pogłębiła moją wiedzę o dziejach ruchu harcerskiego lub skautowego. Zaprezentowałem/am innym (w zastępstwie, drużynie) wybrane zagadnienie i znaczącą postać.	samarytanka/ ćwicząca
****	Współtworzy tożsamość własnej drużyny i pielęgnuje spuściznę ruchu harcerskiego, jest jego ambasadorem/ambasadorką.	
1.	Przekazałem/am w ciekowej formie młodszym członkom mojego środowiska harcerskiego wiedzę o jego tradycjach.	harcerka orla/ harcerz orli
2.	Utrwaliłem/am historię harcerstwa na obszarze swojej gminy lub powiatu, np. udokumentowałem/am życiorys zasłużonego instruktora lub ważne dla harcerzy wydarzenia. Upowszechniłem/am efekt swojej pracy.	
3.	Wiem, jak są podejmowane najważniejsze decyzje dotyczące ZHP, spotkałem/am się z delegatem/bytym delegatem na Zjazd ZHP swojego hufca lub okręgu hufców, dowiedziałem/łam się, jak przebiega taki zjazd, o czym może decydować i jakie są procedury.	

W POZOSTAŁYCH SPRAWNOŚCIACH:

ZNAWCA/ZNAWCZYNI MUSZTRY

Wskazówki dla drużynowego: W przypadku zadania ****-3, jak najbardziej może to być macierzysta drużyna, która wykonuje zadania ceremonialno-reprezentacyjne.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Wykonuje podstawowe elementy musztry indywidualnej i zespołowej.
1.	Przyjąłem/am postawy zasadniczą i swobodną. Wykonałem/am zwroty: w lewo, w prawo, w tył.
2.	Zameldowałem/am się.
3.	Prawidłowo zachowałem/am się podczas zbiórki, ustawiając się w poleconym szyku.
4.	Uczestniczyłem/am w uroczystym śpiewaniu Hymnu ZHP, prawidłowo się zachowując.
**	Prowadzi musztrę zastępu. Występuje w rolach innych niż szeregowy członek grupy.
1.	Kierowałem/am musztrą zastępu, wykonując: zbiórkę, zmiany szyku, odliczanie.
2.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: – Prawidłowo zachowałem/am się podczas musztry, pełniąc funkcję proporcownego/proporcowej.

	<ul style="list-style-type: none"> - Uczestniczyłem/am w poczcie flagowym podnoszącym i opuszczającym flagę (na/z masztu).
3.	Zameldowałem/am zastęp na apelu.
4.	Doprowadziłem/am, zameldowałem/am i odprowadziłem/am zastęp lub patrol na punkcie biegu harcerskiego.
***	Prowadzi apel drużyny. Pełni funkcję oboźnego/oboźnej.
1.	Kierowałem/am apelem drużyny.
2.	Wykorzystałem/am musztrę do zorganizowanego przemieszczenia drużyny, np. na posiłek.
3.	Kierowałem/am przemarszem drużyny przez teren miejski na odległość minimum 2 km, sprawdzając stan liczebny i zapewniając bezpieczeństwo podczas przemarszu.
4.	Przeszkoliłem/am mniej doświadczonych harcerzy w zakresie podstaw musztry, w tym do pełnienia funkcji proporcowego/proporcowej.
****	Kieruje apelem na szczeblu powyżej drużyny. Kieruje wydarzeniami ceremonialnymi i występuje podczas nich w każdej roli.
1.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Prawidłowo wykonałem/am musztrę z laską skautową. - Prawidłowo zachowałem/am się podczas musztry zespołowej, pełniąc funkcję sztandarowego, wykonując chwyty sztandarem, oddając honory itd. - Przygotowałem/am poczet sztandarowy do wystąpienia i dowodziłem/am nim podczas uroczystego wydarzenia.
2.	Kierowałem/am apelem jednostki większej niż drużyna (szczepu, rajdu, turnieju zastępów, hufca).
3.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Przygotowałem/am drużynę reprezentacyjną lub sztandarową do wystąpienia podczas uroczystości i dowodziłem/am nią zgodnie z zasadami ceremoniału. - Zaplanowałem/am wystąpienie harcerskiej reprezentacji (pocztu sztandarowego, drużyny reprezentacyjnej itp.) w sytuacji nieopisanej wprost w zasadach harcerskiego ceremoniału, a następnie dowodziłem/am tą reprezentacją w sposób właściwy dla okoliczności.

WARTOWNIK/WARTOWNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: Tam, gdzie w sprawności wymieniany jest „obóz” dotyczy to również wszelkich obozowisk pod namiotami w tworzonych w ramach biwaków.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Zna i stosuje zasady służby wartowniczej. Reaguje w trudnych sytuacjach.
1.	Wiem, jakie znaczenie ma służba wartownicza dla bezpieczeństwa osób i mienia znajdującego się na terenie obozu (biwaku). Pełniłem/am wzorowo służbę wartowniczą łącznie przez 10 godzin w nocy i 8 godzin w dzień.
2.	W czasie ćwiczeń pokazałem/am, że potrafię zachować się w przypadku: <ul style="list-style-type: none"> - zauważenia niepożądanych osób na obozie, - pożaru, - gwałtownej zmiany pogody: ulewy/porywistego wiatru/burzy.

3.	Brałem/am udział w przynajmniej pięciu grach doskonałujących czujność, spostrzegawczość itp. Wykazałem/am się umiejętnością: <ul style="list-style-type: none"> - wykrycia za pomocą słuchu, z której strony zbliża się człowiek; - dostrzeżenia zamaskowanej osoby.
***	Kieruje służbą wartowniczą.
1.	Zdobyłem/am sprawność Wartownika**.
2.	Pełniłem/am funkcję dowódcy warty (instruktora służbowego na obozie lub biwaku). Przekazałem/am wartownikom instrukcje niezbędne do prawidłowego zabezpieczania obozu w różnych sytuacjach.
4.	Zorganizowałem/am co najmniej pięć gier doskonałujących czujność oraz spostrzegawczość.
5.	Opiekowałem/am się harcerzem/harcerką zdobywającym/ą sprawność Wartownika*.
****	Dba o bezpieczeństwo obozu.
1.	Przyjmowałem/am gości obozowych i wizytacje zgodnie z właściwymi procedurami .
2.	Kierowałem/am rozstawianiem obozu w taki sposób, by był maksymalnie bezpieczny (od nieproszonych gości, pożarów i zjawisk pogodowych), a w tym zadbałem/am o: <ul style="list-style-type: none"> - umieszczenie na każdym obozie/podobozie dobrze wyposażonego punktu ppoż., - nawiązanie stałego kontaktu ze Strażą Pożarną, - regularne otrzymywanie prognoz pogodowych.
3.	Współprowadziłem/am próby alarmów obozowych związanych z różnymi zagrożeniami.
4.	Nadzorowałem/am ustalanie grafiku wart w taki sposób, by harcerze mieli zapewniona odpowiednia długość snu, a długość warty, jej liczebność i pora dnia/nocy jej pełnienia były dostosowane do wieku i możliwości harcerza.
5.	Kierowałem/am harcerskimi podchodami na obozie tak by były prowadzone zgodnie z zasadami i służyły umacnianiu bezpieczeństwa na obozie (np. przez wzmacnianie czujności wartowników).

HARCOWNIK

Wskazówki dla drużynowego: Kształcimy człowieka, który lubi się ruszać i zachęcać do tego innych, a w razie potrzeby jest w stanie zająć grupę. Warto, żeby zbierał zarówno takie gry, które wymagają przygotowań, jak i takie, które można zrobić ad hoc. Przeprowadzenie gier w ramach realizacji wymagań nie musi odbywać się w ramach ZHP. Dalszy rozwój w tej dziedzinie może przebiegać poprzez uzyskanie uprawnień animatora pedagogiki zabawy Klanza lub uprawnień sędziego INO.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Uczestniczy w grach terenowych i ćwiczeniach rozwijających spostrzegawczość, refleks, pamięć. Rozumie wagę uczciwego współzawodnictwa. Postępuje zgodnie z zasadami.
1.	Wziąłem/wzięłam udział w pięciu grach w terenie o różnych zasadach, np. INO, grze ruchowej, zabawie ruchowej, biegu patrolowym. Byłem/am uczciwa w trakcie współzawodnictwa przestrzegając/zam zasad.
2.	Wziąłem/wzięłam udział w 10 ćwiczeniach rozwijających spostrzegawczość, refleks, pamięć.
3.	Uczestniczyłem/am razem z zastępem w zawodach, turnieju, meczu lub innej formie współzawodnictwa między zastępami.

4.	Zaproponowałem/am zastępowi lub znajomym swoją ulubioną grę lub ćwiczenie.
***	Przeprowadzi gry rozwijające u uczestników różne umiejętności. Posiada zbiór pomysłów na gry (w tym te wymagające przygotowania i te możliwe do przeprowadzenia na poczekaniu).
1.	Kierowałem/am zastępcem/drużyną w czasie gry terenowej/zawodów sportowych.
2.	Przeprowadziłem/am pięć gier terenowych i sportowych, ucząc kolegów zasad w nich obowiązujących. Są pośród nich również takie, które da się zorganizować bez wcześniejszego przygotowania. Wyjaśniłem/am rówieśnikom pojęcie fair play i czemu przestrzeganie zasad współzawodnictwa jest ważne.
3.	Zorganizowałem/am dla zastępu (drużyny) ćwiczenia typu „kim” w harówce i w terenie.
4.	Zorganizowałem/am dowolne zawody między zastępami.
5.	Zebrałem/am poznane gry do wykorzystania w pomieszczeniu i w terenie w dowolnej formie (notatnik, plik tekstowy itp.) (minimum 10)
****	Prowadzi gry i ćwiczenia dla różnych grup wiekowych. Posiada duży repertuar różnorodnych gier i ćwiczeń. Przekazuje wiedzę innym.
1.	W grze pokierowałem/am zespołem, opracowałem/am taktykę działania, przydzieliłem/am zadania członkom zespołu adekwatne do umiejętności. Zadbałem/am o komunikację i współpracę członków zespołu podczas trwania gry.
2.	Przeprowadziłem/am po kilkanaście gier terenowych i sportowych w drużynie (szczepie) lub dla dzieci spoza ZHP, w różnych grupach wiekowych.
3.	Przygotowałem/am trasę i program harcerskiego biegu terenowego, sprawdzającego znajomość technik harcerskich.
4.	Przedstawiłem/am zestaw gier i ćwiczeń zebranych w czasie próby. Nauczyłem/am innych minimum 10 gier i ćwiczeń do wykorzystania na zbiórkach i w szkole.

STRAŻNIK/STRĄZNICZKA OGNIĘ

Wskazówki dla drużynowego: Warto zaplanować na obozie miejsce, w którym harcerze będą mieli możliwość poćwiczyć pracę z ogniem we własnym zakresie. Harcerz realizujący sprawność trzygwiazdkową może też pilnować ćwiczących harcerzy w ramach realizacji swojej sprawności (zad. 1).

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Ustawia i rozpala ogniska z odpowiednich materiałów i w odpowiednim miejscu.
1.	Znam znaczenie ognia w historii ludzkości, opowiedziałem/am w zastępie, jak rozpalano go i korzystano z niego na przestrzeni wieków.
2.	Dowiedziałem/am się, w jakich miejscach można rozpalić ognisko, a także, jakie jest znaczenie martwego drewna w lesie. Samodzielnie znalazłem/am i przygotowałem materiały na ognisko. Ułożyłem/am stos i rozpaliłem/am ognisko w legalnym, właściwie zabezpieczonym miejscu ogniskowym.
3.	Przeprowadziłem/am eksperyment sprawdzając, jak palą się różne gatunki drewna – które z nich palą się jasnym płomieniem, które niskim, które szybko, które długo. Swoimi wnioskami podzieliłem/am się z członkami swojego zastępu.

4.	Zatarłem/am ślady ogniska po jego wygaszeniu. Zabezpieczyłem/am zapałki przed zamoknięciem.
***	Układa różne stosey ogniskowe i rozpala ogniska dostosowane do potrzeb. Przestrzega zasad bezpieczeństwa. Radzi sobie z oparzeniami.
1.	Skompletowałem/am własny zestaw materiałów do rozpalania ognia zabezpieczonych we właściwy sposób.
2.	Ułożyłem/am i opiekowałem/am się stosem obrzędowym pełniąc służbę strażnika ognia podczas ogniska drużyny/szczepu lub większej grupy. Układając stos ogniskowy pamiętałem/am o tym, aby ognisko nie było zbyt duże. Pełniąc służbę strażnika ognia umiejętnie dokładałem/am drewno, regulując wysokość płomienia i ograniczając iskrzenie.
3.	Zabezpieczyłem/am miejsce ogniskowe pod względem przeciwpożarowym. Nauczyłem/am się postugiwać podstawowym sprzętem gaśniczym. Udzieliłem/am lub przećwiczyłem/am udzielanie pierwszej pomocy w razie oparzenia.
4.	Poprawnie zbudowałem/am co najmniej trzy rodzaje stosów ogniskowych.
****	Rozpala ogniska za pomocą alternatywnych metod (krzesiwo, soczewki itd.) lub materiałów znalezionych w terenie zastępujących zapałki, również w trudnych warunkach. Przekazuje wiedzę innym.
1.	Zorganizowałem/am miejsce ogniskowe. Przeszkoliłem/am grupę harcerzy/harcerek objaśniając im, jak dobierać materiały w zależności od przeznaczenia ogniska i nadzorując ich podczas przygotowywania stosu ogniskowego. Przygotowałem/am ich do pełnienia funkcji strażników ognia oraz nadzorowałem/am w trakcie.
2.	Poznałem/am obrzędowość związaną z harcerskim ogniskiem. Wygłosiłem/am gawdę na temat ognia i zasad zachowania się przy ognisku harcerskim.
3.	Rozpaliłem/am ognisko w trudnych warunkach atmosferycznych, np. po deszczu, w śniegu itp.
4.	Zdobyłem/am wiedzę na temat różnych metod rozpalania ognisk i rozpaliłem/am przynajmniej jedno ognisko bez użycia zapałek lub zapalniczki, korzystając z krzesiwa, soczewek, łuków ogniowych, techniki fire rollingu itp.

LEŚNY CZŁOWIEK

Wskazówki dla drużynowego: W przypadku zadania:

**-1: zwykle chodzi o obserwacje dokonywane od wschodu słońca do pobudki obozowej.

-3 i *-3: możliwe jest wzbogacenie posiłku o nieprzetworzone dodatki takie jak sól, mąka, miód itp.

**-4: nocleg w lesie powinien być tak zorganizowany, by nie niszczyć lasu. Jeżeli zbudowanie szałasu nie jest możliwe bez niszczenia roślinności, wyposaż harcerzy w płachtę biwakową, która będzie stanowiła dach szałasu.

****-1: w zależności od sytuacji terenowej, po to by nie niszczyć poszycia leśnego, zdobywający może wykorzystać do zanocowania płachtę biwakową/hamak/tarp/.

Zadania realizowane na sprawność **** mogą być realizowane w dowolnym czasie.

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:

**	Poznaje las o wszystkich porach dnia i nocy razem z kolegą/koleżanką.
1.	Przeprowadziłem/am w pobliżu obozu w samotności kilkugodzinną obserwację życia lasu o wschodzie Słońca.
2.	W dowolnej formie udokumentowałem/am swoje spostrzeżenia (zauważone zwierzęta i ich tropy, zjawiska przyrody, występujące rośliny chronione, jadalne itp.), zaprezentowałem/am je na forum zastępu/drużyny.
3.	Przygotowałem/am razem z kolegą/koleżanką ciepły posiłek, korzystając z darów lasu.
4.	Wraz z kolegą/koleżanką biwakowałem/am w pobliżu obozu przez 24 godziny. Zbudowałem szałas (najlepiej z wykorzystaniem płachty namiotowej).
***	Samodzielnie poznaje las. Doskonali swoje umiejętności bushcraftowe.
1.	Odbyłem/am samotną wędrówkę po lesie (od świtu do zmroku), żywiąc się wyłącznie owocami lasu, odnalazłem/am wyznaczone przez drużynowego miejsce. Powróciłem/am niepostrzeżenie do ogniska i na podstawie obserwacji oraz przemyśleń z wędrówki opowiedziałem/am gawdę o życiu lasu.
2.	W czasie tej wędrówki znalazłem/am ciekawe przyrodniczo miejsce. Pokazałem ja później harcerzom/harcerekom z mojej drużyny.
3.	Wykonałem co najmniej jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Przygotowałem/am posiłek dla zastępu korzystając z darów lasu, gotując w kociołku na ognisku i piekając w żarze. – Przygotowałem/am posiłek dla zastępu korzystając z mini-piecyka turystycznego (np. rakietowego) i kettle do grzania wody lub innych urządzeń opartych o spalanie drewna.
4.	Zdobyłem/am wiedzę na temat roślin i zwierząt, które mogą być niebezpieczne dla zdrowia i życia człowieka. Podzieliłem/am się tą wiedzą z młodszymi uczestnikami w czasie zajęć terenowych.
****	Jest specjalistą od przetrwania w lesie. Uczy tego młodszych.
1.	Spędziłem/am samotnie co najmniej jedną noc w lesie (poza obozem) będąc niezauważalny/a dla osób postronnych.
2.	Przygotowałem/am posiłki dla siebie na cały dzień korzystając z darów lasu.
3.	Pozyskałem/am wodę pitną w terenie – bezpieczną pod względem chemicznym i biologicznym.
4.	Rozpalałem/am ogień bez pomocy zapalek.
5.	Przeprowadziłem/am zajęcia terenowe na temat różnych technik bushcraftowych dla młodszych harcerzy/harcerek.

ZWIADOWCA

Wskazówki dla drużynowego: ****-3: NIE MOŻE to być obiekt chroniony profesjonalną ochroną (szczególnie wojskowy).

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Dobrze orientuje się w terenie. Wykonuje zadania dokładnie i bez zwracania na siebie uwagi.
1.	Wskazałem/am najkrótszą drogę do ważnych miejsc w swojej miejscowości.
2.	Dostarczyłem/am ustną wiadomość do adresata w wyznaczonym terminie, przekazując precyzyjnie i w zwięzłej formie powierzoną informację.
3.	W czasie gry podążałem/am drogą wyznaczoną przez znaki patrolowe. Zapamiętałem/am przebytą drogę i samodzielnie nią powróciłem do punktu wyjścia.
4.	W czasie gry poruszałem/am się bezszelestnie, czołgałem/am się, zacierałem/am swoje ślady i przygotowałem/am kamuflaż odpowiedni do otoczenia.
***	Jest dobrym obserwatorem. Sprawnie zdobywa przydatne informacje. Umiejętnie postępuje się środkami łączności.
1.	Znalazłem/am w Internecie (lub w inny sposób) adresy i numery telefonów trzech, wyznaczonych przez drużynowego, instytucji, dysponując tylko ich nazwą. Załatwiał/em wyznaczoną przez drużynowego sprawę.
2.	W czasie gry: <ul style="list-style-type: none"> - Schowałem/am i zamaskowałem/am sprzęt, a następnie odnalazłem/am nienaruszony schowek. - Opisałem/am przebytą trasę, wykonałem/am jej dokładny szkic i opisałem/am spotkane osoby.
3.	Obserwowałem/am nieznany mi obóz z dalszej odległości. Dyskretnie stworzyłem/am szkic/plan tego obozu. Plan został sprawdzony pod względem poprawności dowolną metodą (np. przez wykorzystanie w trakcie podchodów przez inną osobę).
4.	Potrafię posługiwać się środkami łączności (np. CB radio). Znam zasady łączności radiowej. Bezbłędnie przekazałem/am meldunek w czasie gry terenowej, postępując się wybranymi sposobami łączności.
****	Potrafi zebrać potrzebne informacje postępując się różnymi źródłami.
1.	Przeprowadziłem/am zwiad na określony temat różnymi technikami (wywiad, obserwacja, badanie dokumentów). Zebrałem/am materiały, sporządziłem/am szczegółowy raport z opisem wykonanych zadań i zaobserwowanych/badanych zdarzeń.
2.	Dotarłem/am w nocy do wyznaczonego miejsca oddalonego o co najmniej 4 kilometry postępując się wyłącznie mapą i busolą (bez wykorzystania elektronicznych środków lokalizacji).

3.	W nieznanym terenie niedostrzeżenie podszedłem/am wskazany obiekt. Wykonałem/am zadanie i niezauważony/a wycofałem/am się.
4.	Nawiązałem/am łączność radiową i przekazałem/am informacje zdobyte podczas zwiadu. Przeprowadziłem/am w zastępie/drużynie szkolenie z łączności.

ENIGMA

Wskazówki dla drużynowego: W tej sprawności wykorzystujemy alfabet Morse'a jako przykład prostego systemu kodowania informacji. Nie ma potrzeby wymagania, by zdobywający sprawność uczył się go na pamięć.

*	Korzysta z różnych metod łączności (poczta, Internet, terenowe metody łączności). Potrafi zaszyfrować informację.
1.	Posiadam stały adres e-mailowy, regularnie sprawdzam swoją skrzynkę odbiorczą. Napisałem/am i wysłałem/am list tradycyjny i e-mailowy.
2.	Poznałem/am podstawowe rodzaje szyfrów – wiem, czym się różnią. Zaszyfrowałem/am i odszyfrowałem/am wiadomość w co najmniej pięciu różnych szyfrach. Postużyłem/am się szyfrem w grach harcerskich.
3.	Poznałem/am metody utrzymywania łączności w terenie. Podczas gry terenowej utrzymywałem/am kontakt z innym zespołem.
**	Potrafi porozumiewać się na odległość za pomocą tradycyjnych systemów szyfrowania i przekazywania informacji. Konstruuje proste szyfry na potrzeby swojego zastępu/drużyny.
2.	Wykonałem jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Nadałem/am i odebrałem/am wiadomość zakodowaną alfabetem Morse'a za pomocą chorągiewek, latarki lub innego przyrządu. - Nadałem/am i odebrałem/am wiadomości za pomocą alfabetu semaforowego.
3.	Przeprowadziłem/am zajęcia z szyfrów lub sygnalizacji dla zastępu.
4.	Stworzyłem/am szyfr dla zastępu lub drużyny. Przeprowadziłem/am na zbiórce grę opartą na wykorzystaniu tego szyfru.
***	Wie, jak są konstruowane szyfry i zna podstawowe metody ich łamania. Wie, jak są używane współcześnie i rozumie wagę ochrony danych osobistych.
1.	Wiem, jak sprawdzić sygnaturę e-maila i jak powinien być on podpisany. Wiem, jak sprawdzić, czy połączenie jest bezpieczne. Wysłałem/am maila podpisанego lub szyfrowanego i wykonałem co najmniej jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Pokazałem/am znajomemu lub członkowi rodziny, jak rozpoznać, że połączenie jest szyfrowane/bezpieczne. - Zaprezentowałem/am zastępowi lub członkom rodziny kilka przykładów phishingu bazując na wiedzy z portali takich jak niebezpiecznik.pl lub zaufanatrzciastrona.pl.
2.	Wiem, jakie są zasady i sposoby przekazywania oraz gromadzenia poufnych informacji (np. danych osobowych), szczególnie w Internecie. Założyłem/am e-maila w domenie zhp.net.pl i wykorzystuję tę pocztę do załatwiania wszystkich spraw służbowych.

3.	Znam podstawowe metody łamania szyfrów. Złamałem/am szyfr i odczytałem/am wiadomość napisaną nieznanym mi szyfrem.
4.	Przeprowadziłem/am zajęcia dla harcerzy/harcerek z dziedziny bezpieczeństwa danych osobowych w Internecie, zademonstrowałem/am, ile można się o kimś dowiedzieć z portalów społecznościowych i innych miejsc jego aktywności w sieci.
****	Posiada umiejętności kryptoanalizy, umie przypuścić skuteczny atak na szyfr polialfabetyczny; wie, jak szyfry są stosowane we współczesnym świecie.
1.	Wziąłem/wzięłam udział w konkursie kryptologicznym (np. lamaczeshyfrow.pl) lub we własnym zakresie zapoznałem/am się z rodzajami szyfrów i metodami skutecznego ataku na nie.
2.	Znam metody Kasiskiego i Friedmana, potrafię skorzystać ze statystyki znaków do określenia rodzaju użytego szyfru oraz przypuszczenia ataku na szyfrogram. Złamałem/am jeden szyfr polialfabetyczny (klucz min. 3 znaki).
3.	Poznałem/am współczesne metody kryptologiczne stosowane do zabezpieczania danych i podstawowe metody szyfrowania danych. Wykonałem/am co najmniej jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Na bazie zdobytej wiedzy napisałem/am prosty program szyfrujący. - Zdobyłem/am wiedzę na temat śledzenia danych przez przeglądarki. Wybrałem/am taką, której używanie w zgodnie ze zdobytą wiedzą zapewnia najwyższy poziom prywatności i bezpieczeństwa. Dobrałem/am dodatkowe metody nawijywania bezpiecznych połączeń z Internetem.
4.	Przeprowadziłem/am zajęcia/zbiórkę z łamania szyfrów.

SPRAWNOŚCI DOTYCZĄCE ZDROWIA

W SPRAWNOŚCIACH PODSTAWOWYCH:

RATOWNIK/RATOWNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: W tej serii tematycznej nie istnieje sprawność czterogwiazdkowa. Wędrowniczkom i wędrownikom, którzy chcieliby się rozwijać w tym zakresie, warto zasugerować odznakę Ratownik ZHP, która jest wewnętrznozwiązkowym oznaczeniem członkiń i członków ZHP, którzy ukończyli wędrowniczy kurs pierwszej pomocy HSR. Wszystkie zadania można realizować w rzeczywistych sytuacjach lub w ramach symulacji.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności	Powiązanie ze stopniem
*	Podczas rzeczywistego wydarzenia lub symulacji wykazuje się umiejętnościami udzielania pierwszej pomocy w sytuacjach, które mogą przydarzyć się w domu. Zna numery alarmowe, wie, kiedy i w jaki sposób z nich korzystać.	
1.	Udzieliłem/am pomocy w następujących sytuacjach: – Opatrzyłem/am ranę, zabezpieczyłem/am oparzenie. – Zareagowałem/am właściwie w sytuacji omdlenia. – Zadbałem/am o bezpieczeństwo osoby nieprzytomnej (ocenałem/am przytomność, udrożniłem/am drogi oddechowe i sprawdziłem/am oddech u poszkodowanego nieprzytomnego).	ochotniczka/młodzik
2.	Znam numery alarmowe, skorzystałem/am z nich w sytuacji rzeczywistej lub symulowanej podając dyspozytorowi niezbędne informacje.	ochotniczka/młodzik
3.	Unieruchomiłem/am rękę w przypadku urazu.	
4.	Ocenałem/am czy mogę bezpiecznie udzielić pierwszej pomocy poszkodowanemu. Bezpiecznie zdjąłem/zdjęłam rękawiczki.	
**	W prawdziwej sytuacji lub podczas symulacji udziela pierwszej pomocy w najczęściej spotykanych urazach w domu, szkole i na obozie.	
1.	Skompletowałem/am apteczkę osobistą.	
2.	Ułożyłem/am poszkodowanego w pozycji bezpiecznej.	
3.	Wykonałem/am prawidłowo uciśnięcia klatki piersiowej u osoby dorosłej (podczas RKO).	
4.	Udzieliłem/am pierwszej pomocy w przypadku ukąszenia przez owady.	tropicielka/wywadowcza
5.	Prawidłowo postąpiłem/am przy krwotokach:	tropicielka/

	<ul style="list-style-type: none"> - Udzieliłem/am pierwszej pomocy w przypadku krwotoku z nosa. - Założyłem/am opatrunk opaskowy w przypadku krwotoku z rany. - Udzieliłem/am pierwszej pomocy w przypadku złamania otwartego.	wywiedowca
6.	Zabezpieczyłem/am poszkodowanego przed utratą ciepła (zastosowałem/am termoizolację).	
***	W prawdziwej sytuacji lub podczas symulacji rozpoznaje najczęstsze stany zagrożenia życia i udziela pierwszej pomocy, dbając o bezpieczeństwo swoje i świadków zdarzenia.	
1.	Przeprowadziłem/am resuscytację krążeniowo-oddechową na fantomie osoby dorosłej.	pionierka/ odkrywca
2.	Rozpoznałem/am objawy udaru słonecznego i udzieliłem/am poszkodowanemu pierwszej pomocy.	pionierka/ odkrywca
3.	Rozpoznałem/am sytuacje, w których może dojść do urazu kręgosłupa, prawidłowo postąpiłem/am w przypadku podejrzenia urazu kręgosłupa u poszkodowanego.	
4.	Rozpoznałem/am objawy zawału serca i udaru i udzieliłem/am pierwszej pomocy poszkodowanemu.	samarytanka/ ćwilk
5.	Udzieliłem/am pierwszej pomocy poszkodowanemu z napadem duszności i w przypadku zadławienia u osoby dorosłej.	samarytanka/ ćwilk
6.	Pełniłem/am służbę samarytańską, np. na wycieczce, biwaku, rajdzie. Dokonałem/am przeglądu apteczki drużyny i uzupełniłem/am ją. Opiekowałem/am się nią przez określony czas.	
7.	Udzieliłem/am pierwszej pomocy poszkodowanemu podczas napadu drgawek.	
8.	Współprowadziłłem/am zbiórkę na temat pierwszej pomocy dla innych harcerzy.	samarytanka/ ćwilk

LIDER ZDROWIA/LIDERKA ZDROWIA

Wskazówki dla drużynowego: **-2 – W przypadku całodziennej wycieczki trzeba pamiętać o możliwościach fizycznych harcerzy i całodzienna wycieczka nie oznacza marszu/jazdy/płygnięcia przez wiele godzin.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności	Powiązanie ze stopniem
*	Umie ubrać się stosownie do pogody. Stosuje zasady zdrowego odżywiania się. Bierze udział w krótkich formach aktywnego wypoczynku na łonie natury. Regularnie uprawia wybrane dziedziny aktywności fizycznej.	

1.	Przez minimum 2 tygodnie samodzielnie przygotowywałem/am sobie drugie śniadanie do szkoły zgodnie z zasadami zbilansowanej diety.	
2.	Wziąłem/wzięłam udział w wycieczce pieszej/rowerowej/kajakowej, trwającej około 4–5 godzin. Samodzielnie spakowałem/am plecak, uwzględniając zdrowe przekąski, wodę, okrycie na słońce i deszcz, krem z filtrem itd.	ochotniczka/młodzik
3.	Przez okres próby ćwiczyłem/am wybrany rodzaj sportu lub dziedzinę sprawności fizycznej (np. szybkość, skoczność, celność, utrzymywanie równowagi). Zapisałem/am wynik osiągany na początku (np. czas na 100 m) i poprawiłem/am go na koniec próby.	
4.	Zademonstrowałem/am umiejętność jazdy na 3 różnych sprzętach (np. rower, hulajnoga, wrotki, rolki,łyżwy, sanki, narty).	
**	Przestrzega zaleceń zdrowego odżywiania się. Bierze udział w całodziennych formach aktywnego wypoczynku na łonie natury. Regularnie ćwiczy wybraną dziedzinę sprawności fizycznej, poprawiając swoje wyniki. Bierze udział w różnych formach zespołowej aktywności fizycznej.	
1.	Wraz z rodzicami ułożyłem/am dla siebie tygodniowy jadłospis zgodnie z zasadami zbilansowanej diety. Pilnowałem/am jego przestrzegania (np. nie dojadając między posiłkami).	
2.	Wziąłem/wzięłam udział w całodziennej wycieczce pieszej/rowerowej/kajakowej. Dowiedziałem/am się jak i przygotowałem/am na niej obiad niewymagający gotowania.	tropicielka/wywiadowca
3.	Przez okres próby ćwiczyłem/am wybrany sport lub dziedzinę sprawności fizycznej (np. szybkość, skoczność, celność, utrzymywanie równowagi). Wziąłem/wzięłam udział w zawodach sportowych w konkurencji wymagającej posługiwanego się ćwiczoną sprawnością (np. wyścigi, skok w dal, rzucanie do celu, wyścig z jajkiem) i zająłem/zajęłam czołowe miejsce lub znacząco poprawiłem/am swój wynik z początku próby.	tropicielka/wywiadowca
4.	Wziąłem/wzięłam udział w meczu rekreacyjnym trzech różnych sportów drużynowych (np. piłki nożnej, piłki siatkowej, piłki ręcznej, dwóch ogní, hokeja na trawie).	
***	Wprowadził/a do swojego życia na stałe zasady zdrowego odżywiania się. Zna znaczenie higieny snu. Regularnie monitoruje stan swojego zdrowia. Ma ulubioną formę regularnej aktywności fizycznej.	
1.	Przez 2 tygodnie nie korzystałem/am z telefonu na godzinę przed snem, dokumentując to (np. w aplikacji Forest) oraz dowiedziałem/am się, dlaczego używanie telefonu przed snem jest niekorzystne dla zdrowia.	pionierka/odkrywca
2.	Po konsultacji z lekarzem wykonałem/am badanie profilaktyczne, wynikające z mojego stylu życia (np. badanie pod kątem HCV, HBV lub HIV, jeśli chodzę do kosmetyczki lub mam nowy tatuaż, badanie poziomu glukozy lub hormonów tarczycy, jeśli często jestem zmęczony bez wyraźnego powodu).	
3.	Przez okres trwania próby minimum raz w tygodniu uprawiałem/am swoją ulubioną aktywność fizyczną.	pionierka/odkrywca

4.	Przez 3 miesiące spałem/am minimum po 7 godzin dziennie, dbając o to, aby przed snem się wyciszyć.	samarystanka/ ćwilk
5.	W porozumieniu z dietetykiem/rodzicami dobrałem/am do swoich potrzeb właściwą dietę, monitorując uważnie reakcje swojego organizmu na wprowadzane nowości.	samarystanka/ ćwilk
****	Umiejętnie stosuje właściwą dietę w zależności od rodzaju wysiłku fizycznego. Przestrzega zasady higieny snu. Posiada nawyk regularnej aktywności fizycznej.	
1.	Zaplanowałem/am i zorganizowałem/am długotrwały wysiłek fizyczny o charakterze wyczynu i dobrałem/am dostosowaną do niego dietę. W miarę możliwości uzyskałem/am dla swojego pomysłu akceptację profesjonalisty.	harcerka orla/ harcerz orli
2.	Dowiedziałem/am się, jak ważny jest dobry sen dla zdrowia człowieka. Poznałem/am zalecenia dla nastolatków związane z długością i jakością snu. Na podstawie raportów z aplikacji mobilnych dokonałem/am przeglądu jakości swojego snu i wprowadziłem/am w swoim życiu zmiany pozwalające na uzyskanie większej liczby godzin snu głębokiego.	
3.	Wziąłem/wzięłam udział w profilaktycznej wizycie u specjalisty (np. u fizjoterapeuty, ginekologa) lub samodzielnie wykonałem/am 3 ekokosmetyki.	
4.	Przez 3 miesiące uprawiałem/am raz w tygodniu wybraną formę aktywności fizycznej.	

W POZOSTAŁYCH SPRAWNOŚCIACH:

POMOCNA DŁOŃ

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności
*	Bezpiecznie opiekuje się dzieckiem pod nieobecność dorosłych. Wykonuje proste czynności związane z opieką nad osobą starszą lub chorą.
1.	Opiekowałem/am się młodszym rodzeństwem lub innym dzieckiem przez kilka godzin (np. pod nieobecność rodziców lub gdy byli bardzo zajęci), umiejętnie je zabawiając i zapewniając bezpieczeństwo.
2.	Wiem, jak ocenić temperaturę człowieka. Regularnie mierzętem/am temperaturę chorego, który znajdował się pod moją opieką co najmniej przez trzy dni.
3.	Prawidłowo zaparzyłem/am herbatę ziołową osobie starszej lub chorej.

**	Umiejętnie zajmuje się powierzonymi jego/jej opiece osobami młodszymi i chorymi. Posiada podstawowe umiejętności pozwalające na aktywne włączenie się w życie rodziny.
1.	Potrafię opiekować się małym dzieckiem. Pod nadzorem rodziców zadbałem/am o powierzone mi dziecko (np. rodzeństwo, dziecko sąsiadów) przez dłuższy okres (np. miesiąc, wakacje): <ul style="list-style-type: none"> – przygotowywałem/am odpowiednie posiłki, – zabierałem/am na spacer w ubraniu dostosowanym do warunków, – zapewniałem/am bezpieczną zabawę dostosowaną do wieku dziecka, – jeżeli była taka potrzeba, towarzyszyłem/am przy toalecie porannej i wieczornej oraz usypiałem/am.
2.	Dowiedziałem się, jak odpowiednio zaopiekować się osobą chorą. Opiekowałem/am się chorym w domu lub na obozie. Wykonywałem/am następujące czynności: <ul style="list-style-type: none"> – odpowiednio przygotowałem łóżko osobie chorej na dzień i na noc, – podawałem/am posiłki i lekarstwa według zaleceń lekarza.
3.	Pomagałem/am rodzicom w organizacji co najmniej jednego dużego rodzinnego wydarzenia. Wykonałem/am co najmniej jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> – wykonałem/am drobne prace przy okazji remontu, np. mieszkania (malowanie ściany, gipsowanie dziur itp.), – pomagałem/am ułożyć zastawę stołową i przygotować potrawy na uroczystość rodzinną, – umiejętnie pakowałem i rozpakowywałem różne drobne przedmioty (zastawa kuchenna, bibeloty, elektronika itp.) w czasie przeprowadzki.
***	Kompetentnie i kompleksowo opiekuje się dziećmi i osobami chorymi.
1.	Własnoręcznie przygotowałem/am niespodziankę dla dziecka (własnoręcznie wykonana zabawka, uszyte/przerobione ubranko, ulubiony podwieczorek).
2.	Opracowałem/am krótki wykaz książek i/lub miejsc w Internecie (np. fora, blogi, videoblogi, kanały YouTube) dotyczących opieki nad dzieckiem. Zapoznałem/am z nim osoby zainteresowane tym tematem.
3.	Przygotowałem/am dietetyczny posiłek odpowiedni do rodzaju choroby osoby, którą się opiekowałem/am.
4.	Wiem, jakie są prawidłowe poziomy ciśnienia krwi i cukru we krwi. Wykonałem co najmniej jedno zadanie: <ul style="list-style-type: none"> – zmierzyłem/am osobie chorej lub starszej ciśnienie krwi, – zmierzyłem/am osobie chorej lub starszej poziom cukru we krwi.

EPIDEMIOLOG/EPIDEMIOŁOŻKA

Wskazówki dla drużynowego: Sprawność zdobywana w czasie nasilenia epidemii chorób zakaźnych. W tej serii sprawności harcerze powinni zdobyć po kolej sprawność: najpierw *, a później **, harcerze starsi ***, a wędrownicy **** i *****.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności
*	Umie w czasie epidemii zadbać o siebie.
1.	Wiem, jak się zachowywać w czasie epidemii. Ograniczyłem/am do minimum wyjścia z domu i bezpośrednie kontakty z innymi osobami. Zachowałem/am kontakt telefoniczny/internetowy z moimi bliskimi, z którymi nie mieszkam (np. dziadkami).
2.	Myłem/am ręce kilka/kilkanaście razy dziennie przez 30 sekund. Obowiązkowo myłem/am ręce po powrocie do domu i po kontakcie z innymi osobami.
3.	Codziennie uczyłem/am się, niezależnie od tego, czy otrzymywałem/am materiały do nauki (jeżeli nie otrzymałem/am materiałów ze szkoły, czytałem/am lektury i powtarzałem/am sobie wcześniej zrealizowany materiał).
4.	Wziąłem/am udział w zdalnej zbiórce zastępu.
**	Pomaga rodzinie w czasie epidemii, jest aktywny.
1.	Dowiedziałem/am się, czym jest izolacja społeczna. Zastosowałem/am w praktyce jej zasady.
2.	W czasie pobytu w domu byłem/am aktywny/a: skończyłem/am czytać książkę, posprzątałem/am mieszkanie, dokonałem/am przeglądu i napraw mojego umundurowania i sprzętu harcerskiego.
3.	Regularnie ćwiczyłem/am, by utrzymać sprawność fizyczną. Dokumentowałem/am ćwiczenia i postępy w nich.
4.	Codziennie pomagałem/am w przyrządaniu przynajmniej 1 posiłku dla innych domowników z zachowaniem wszystkich zasad higieny.
***	Pełni służbę informacyjną w czasie epidemii.
1.	Dowiedziałem/am się, czym różni się bakteria od wirusa, dlatego wiem, na czym polegają działania prewencyjne. Zastosowałem/am się do zaleceń służb sanitarnych.
2.	Unikałem/am fake newsów - wiedzę czerpałem/am z oficjalnych portali. Przekazywałem/am sprawdzone informacje do swoich znajomych m. in. za pomocą mediów społecznościowych.
3.	Pomogłem/am rodzeństwu lub kolegom/młodszym harcerzom (najlepiej w trybie internetowym) w nauce wybranego przedmiotu.
4.	Opracowałem/am samodzielnie lub z inną osobą zbiórkę dla zastępu i przeprowadziłem/am ją z wykorzystaniem łączy internetowych.
****	Pełni służbę na rzecz młodszych harcerzy i na zewnątrz organizacji.

1.	Opracowałem/am zbiórkę dla drużyny i przeprowadziłem/am ją z wykorzystaniem łączystów internetowych. Materiały potrzebne do zorganizowania zbiórki udostępniłem/am innym wędrownikom/instruktorom.
2.	Utrzymywałem/am kontakt (internetowy lub telefoniczny) z osobami, z którymi nie powiniem się spotykać osobiście (np. sąsiedzi, dziadkowie). Zorganizowałem/am dla nich pomoc w funkcjonowaniu w czasie kwarantanny (np. pomoc w zakupach i załatwianiu innych ważnych spraw).
3.	Realizując dewizę wędrowniczą (<i>Wyjdź w świat, zobacz, pomyśl – pomóż, czyli działań</i>), podjąłem/am w miarę swoich możliwości służbę zgodną ze społecznymi potrzebami i zaleceniami służb sanitarnych.

BEZPIECZNY/BEZPIECZNA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności
*	Dba o swoje bezpieczeństwo w domu, w szkole, na drodze, w lesie i w podróży.
1.	Wiem, jak niebezpieczne w domu jest wspinanie się na meble, parapety itp. Aby sięgnąć po coś z góry lub umyć okna, używałem/am wyłącznie stabilnych taboretów lub domowych drabinek.
2.	Dowiedziałem/am się, na czym polega zasada ograniczonego zaufania na drodze. Mimo posiadania pierwszeństwa na pasach zawsze sprawdziłem/am przed wejściem na nie, czy nie nadjeżdża rozpędzony samochód/rower.
3.	Wykonałem/am co najmniej jedno zadanie: <ul style="list-style-type: none"> – dowiedziałem/am się, jak należy zachowywać się w obecności nieznanego psa, jakie zachowania mogą sprowokować jego agresję. Zachowuję bezpieczny dystans wobec obcych zwierząt, – wziąłem/wzięłam udział w zajęciach lub porozmawiałem/am z rodzicami o tym, jak należy reagować na zaczepki obcych ludzi, ich propozycje i żądania. Ustaliłem/am z rodzicami schemat działań w sytuacji zagrożenia i go stosuję.
4.	Dowiedziałem się, na czym polega zagrożenie bąblowicą. W czasie próby myłem/am wszystkie owoce zebrane w lesie.
5.	W czasie wycieczki starałem się nie oddalać od grupy. Zawsze w czasie wyjazdu grupowego posiadałem/am numer telefonu do zastępciego/drużynowego/kierownika grupy.
**	Dba o swoje bezpieczeństwo w domu, w szkole, na drodze, w lesie i w podróży.
1.	Nauczyłem/am się zabezpieczać dom przed złodziejami i zdarzeniami losowymi. Sporządziłem/am listę kontrolną czynności, które należy wykonać przed wyjściem z domu/mieszkania (zamknięcie okien i balkonu, wyłączenie kuchenki gazowej, wyłączenie

	urządzeń elektrycznych, sprawdzenie kranów z wodą itp.). Regularnie ją stosowałem/am przed każdym wyjściem z domu.
2.	Wykonałem co najmniej jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> – poruszając się po drodze poza miastem, zastosowałem/am komplet odblasków zapewniający widoczność mojej sylwetki ze wszystkich stron; – poruszając się rowerem po drodze, zastosowałem/am kamizelkę odblaskową i kask rowerowy.
3.	Poznałem zasady bezpieczeństwa na obozie. Wziąłem udział w różnego rodzaju alarmach (np. przeciwpożarowym, ewakuacyjnym), sprawnie wykonując polecenia opiekunów.
4.	Opracowałem/am trasę dotarcia do wyznaczonego punktu, wykorzystując m.in. komunikację publiczną (np. miejską). Sprawdziłem rozkład jazdy, wybrałem odpowiednie połączenie i zakupiłem bilet MPK/PKS/PKP. Zapoznałem/am się z podstawowymi zasadami korzystania z komunikacji publicznej (np. kiedy i jak odbijamy bilety, które miejsca w autobusach i tramwajach są przeznaczone dla mnie, dla starszych i chorych, jak używamy rączek i uchwytów podczas podróży na stojąco, do czego służą dzwonki alarmowe i gdzie się znajdują).
***	Dba o swoje bezpieczeństwo w domu, w szkole, na drodze, w lesie i w podróży.
1.	Sprawdziłem/am w mieszkaniu/domu, gdzie znajdują się zawory: gazu, wody i wyłącznik prądu. Nauczyłem/am się je obsługiwać. Dowiedziałem/am się, kiedy i w jakich okolicznościach należy je zamknąć.
2.	Poznałem/am zasady bezpiecznego poruszania się w miejscach publicznych pieszo, na rowerze, rolkach, hulajnodze itp. (zgodnie z tym, z czego korzystam). Zastosowałem/am się do tych zasad w czasie mojego codziennego korzystania z chodnika, jezdni, ścieżki rowerowej.
3.	Na obozie pomagałem/am w przeprowadzeniu dla młodszych instruktażu dotyczącego bezpieczeństwa (np. zapoznając z zasadami posługiwania się ogniem, wartowania, ewakuowania się z obozu). Pomagałem/am w przeprowadzeniu alarmów np. przeciwpożarowego, ewakuacyjnego.
4.	Dowiedziałem/am się, jak rozpoznać kleszcza. Zapoznałem/am się z poprawnymi technikami wyciągania kleszczy i prawidłowo usuwałem/am te pasożyty. Zaopatryłem/am się w narzędzia umożliwiające usuwanie kleszczy: pęseta, pętla, kleszczołapki itp.
5.	Wybrałem/am się na samodzielna wycieczkę do innego miasta/innej części regionu mojego zamieszkania. Przed wyjazdem skompletowałem/am i zabezpieczyłem/am przed zgubieniem i kradzieżą dokumenty oraz pieniądze. Sprawdziłem/am prognozy pogody i przygotowałem/am odpowiedni ubiór na wyjazd. Skorzystałem/am z komunikacji publicznej, zakupiłem/am odpowiedni bilet (zniżka) na przejazd pociągiem lub autobusem. Podczas przejazdu dostosowałem/am się do zasad bezpieczeństwa obowiązujących wszystkich podróżnych.
****	Dba o swoje bezpieczeństwo w domu, w szkole, na drodze, w lesie i w podróży. Doświadczaniami dzieli się z młodszymi.
1.	Dowiedziałem się, na czym polega w domu zagrożenie tlenkiem węgla i pożarem. Wykonałem/am co najmniej jedno zadanie: <ul style="list-style-type: none"> – zainstalowałem/am w domu czujnik CO,

	<ul style="list-style-type: none"> – zaopatrzyłem/am dom w podręczną gaśnicę dostosowaną do gaszenia drobnych pożarów, które najczęściej występują w mieszkaniach, a których nie należy gasić wodą.
2.	Zapoznałem/am młodszych z regulaminem/zasadami poruszania się po drogach. Uwzględniałem/am przy tym zagrożenia wynikające z analizy potencjalnych niebezpieczeństw w mojej okolicy jak np. niebezpieczne przejścia przez jezdnię, ulice bez chodników, miejsca na drogach ze słabą widocznością dla kierowcy (zakręty, wznowienia). Przeprowadziłem/am bezpiecznie grupę (np. zastęp, drużynę) po różnych rodzajach dróg/ulic na dystansie kilku kilometrów.
3.	Uczestniczyłem/am w działaniach profilaktyczno-edukacyjnych dotyczących bezpieczeństwa (np. handlu ludźmi, przemocy w szkole itp.). Przeprowadziłem/am dla swojej drużyny/klasy warsztaty dotyczące bezpieczeństwa.
4.	Dowiedziałem/am się, jakie niebezpieczeństwa grożą osobom poruszającym się po lesie - szczególnie jednoosobowo. Na obozie przeprowadziłem/am instruktaż, a następnie nadzorowałem/am wyjście do lasu (np. na sprawność Leśnego człowieka) mniej doświadczonych harcerzy.
5.	Dowiedziałem/am się, jakie niebezpieczeństwa mogą na mnie czekać w czasie podróży zagranicznej lub podróży po Polsce w odległe miejsce. Wykonałem/am następujące zadania: <ul style="list-style-type: none"> – ustaliłem/am i pozostawiłem/am domownikom informacje o tym, dokąd jadę i pod jakim adresem/adresami będę przebywał/a, – ustaliłem/am sposób i częstotliwość kontaktowania się z osobami, które zostały w domu (wszelkie zakłócenia mogą stanowić sygnał alarmowy), – nie rozstawałem/am się ze swoimi dokumentami. Pamiętałem/am, że mam OBOWIĄZEK mieć je przy sobie i nikt poza mną nie ma prawa ich przetrzymywać.

SPRAWNOŚCI KOMPUTEROWE

W SPRAWNOŚCIACH PODSTAWOWYCH:

KOMPUTEROWIEC

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności	Powiązanie ze stopniem
*	Potrafi wykonać podstawowe czynności na komputerze. W świadomy i bezpieczny sposób korzysta z Internetu.	
1.	Wykonałem/am jedną z podstawowych czynności na komputerze: – Napisałem/am prosty tekst w edytorze tekstu. – Przygotowałem/am prostą grafikę w edytorze grafiki. – Dostosowałem/am do swoich potrzeb jeden z programów, np. do oglądania multimedialów lub przeglądania sieci. Znam jego nazwę i podstawowe ustawienia.	
2.	Znalazłem/am informacje o wybranym zagadnieniu za pomocą dowolnej wyszukiwarki internetowej.	
3.	Zapoznałem/am się z zasadami BHP podczas pracy przy komputerze. Porównałem/am je z moimi przyzwyczajeniami i skorygowałem/am (w razie potrzeby) swoje nawyki.	ochotniczka/młodzik
4.	Poznałem/am zasady bezpiecznego korzystania z Internetu (ochrona prywatności, rozmowy z nieznajomymi, niebezpieczne strony) i przedstawiłem/am je osobom z mojego otoczenia (rodzina/znajomi/klasa/zastęp).	
**	W swobodny sposób porusza się po wybranym pakiecie biurowym (np. Microsoft Office, LibreOffice, Dysk Google). Zna i stosuje zasady kulturalnego zachowania się w sieci. Rozumie znaczenie nowoczesnych technologii i zagrożenia płynące z niewłaściwego ich wykorzystania.	
1.	Korzystając z wybranego pakietu biurowego, wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – Przygotowałem/am prezentację multimedialną na wybrany temat. – Przygotowałem/am dokument tekstowy z wykorzystaniem podstawowych możliwości edytora tekstu (wypunktowanie i numeracja, wyrównanie tekstu, formatowanie tekstu, podział na akapity, wstawianie obrazów, tabel i wykresów, edycja marginesów i układu strony, druk dwustronny).	

	<ul style="list-style-type: none"> - Przygotowałem/am arkusz kalkulacyjny z wykorzystaniem funkcji takich jak: tabele, formatowanie warunkowe, wykresy oraz kilku prostych formuł takich jak sumowanie, liczenie warunkowe.	
2.	Zapoznałem/am się z netykietą, czyli zbiorem zasad zachowania się w Internecie. Stosuję je podczas codziennego użytkowania sieci.	tropicielka/ wywiadowca
3.	Korzystam z komputera zarówno do spędzania wolnego czasu czy komunikacji ze znajomymi, jak i zdobywania wiedzy i umiejętności. Przygotowałem/am zestawienie, ile czasu poświęcam na korzystanie z komputera i w jakich celach. Jeśli ten czas był nieodpowiedni, wprowadziłem/am potrzebne zmiany.	
***	Posiada podstawowe umiejętności w zakresie obróbki graficznej zdjęć (np. przycinanie, zmiana rozmiaru) oraz rozszerzoną wiedzę z zakresu obsługi edytora tekstu. Podczas korzystania z Internetu zwraca szczególną uwagę na ochronę danych osobowych i praw autorskich.	
1.	Utworzyłem/am konto e-mailowe. Wykorzystuję podstawowe funkcje klienta pocztowego, m.in. ustałem/am podpis w wiadomości, przy wysyłaniu e-maili do wielu osób korzystam z opcji UDW.	pionierka/ odkrywca
2.	Wykonałem/am co najmniej jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Dokonałem/am edycji zdjęć (np. z wyjazdu drużyny) w programie do edycji grafiki rastrowej – naniesienie logo drużyny, wykadrowanie zdjęcia, korekcja błędów, zmiana jasności/ kontrastu/ nasycenia kolorów. Moje harcerskie projekty są zgodne z Katalogiem Identyfikacji Wizualnej ZHP. - Przygotowałem/am dokumenty z wykorzystaniem zaawansowanych funkcji edytora tekstu (np. nagłówek i stopka, interlinia, zapis równania i symboli matematycznych, przypisy, kolumny, wstawianie komentarzy, opracowanie własnego stylu, korzystanie z tzw. twardych spacji i podziałów strony).	samarytanka/ ćwilk
3.	Podczas korzystania z sieci nie udostępniam swoich danych innym osobom lub portalom, jeśli nie ma uzasadnionej potrzeby. Zapoznałem/am się z zasadami ochrony moich danych i moimi prawami w sieci.	
4.	Odpowiedzialnie korzystam z możliwości, które daje Internet, wykonałem jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Poznałem/am zasady umożliwiające odróżnienie prawdziwych informacji od tzw. fake newsów i zaprezentowałem/am minimum 3 konkretne przykłady. - Szanuję prawa autorskie, w swoich pracach zawieram informacje o autorach i źródłach materiałów. Poznałem/am rodzaje licencji – zaprezentowałem/am minimum 3 przykłady.	
****	Jest świadomym użytkownikiem/ świadomą użytkowniczką nowych technologii. Wykorzystuje je do wykonania projektu związanego z obszarem jego/jej zainteresowań.	
1.	Zainstalowałem/am i skonfigurowałem/am specjalistyczny program, który wykorzystuję w mojej pracy lub do realizacji moich zainteresowań.	
2.	Zrealizowałem/am samodzielnie lub w zespole dowolny projekt informatyczny, np. zaprojektowałem/am stronę WWW, opracowałem/am	

	urządzenie korzystające z systemu wbudowanego, stworzyłem/am aplikację internetową lub mobilną.	
3.	Znam pojęcie hejtu i uczestniczyłem/am w projekcie/kampanii, która miała wpływ na ograniczenie tego zjawiska w sieci.	

W POZOSTAŁYCH SPRAWNOŚCIACH:

WEBMASTER

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Zna podstawy tworzenia treści na stronach internetowych. Tworzy proste strony internetowe. Zna terminologię związaną ze stronami internetowymi.
1.	Stworzyłem/am stronę wykorzystując języki HTML i JavaScript z zachowaniem zasad RWD.
2.	Przygotowałem/am i zastosowałem/am własny arkusz stylów CSS na stronie internetowej.
3.	Poznałem/am terminologię webową (np. protokół, serwer, host, ftp, domena, api) i sposób działania Internetu. Przeprowadziłem/am zbiórkę zastępu/drużyny (lub jej część) na temat działania stron internetowych.
***	Zna podstawy bezpiecznego korzystania z Internetu i zabezpieczania stron. Tworzy rozbudowane strony internetowe. Potrafi uruchomić serwer.
1.	Zaprojektowałem/am i postawiłem/am rozbudowaną stronę internetową w dowolnej technologii z możliwością logowania się oraz aktywnego działania przez odwiedzających (komentarze, polubienia, itp.)
2.	Postawiłem/am serwer (np. Apache) na własnym komputerze lub zewnętrznym serwerze.
3.	Zapoznałem/am się z technologiami PHP, .NET. Stworzyłem/am aplikację w jednej z tych technologii.
4.	Poznałem/am sposoby zabezpieczania stron internetowych. Zapoznałem/am się z protokołami HTTP oraz HTTPS. Zabezpieczyłem/am swoją stronę internetową/aplikację webową protokołem HTTPS.
5.	Poznałem/am metody bezpiecznego poruszania się po Internecie. Zapoznałem/am się z technologią VPN. Przeprowadziłem/am zbiórkę dla zastępu/drużyny na temat bezpiecznego korzystania z Internetu, omawiając przy tym zalety sieci VPN.
****	Zna podstawy wybranego języka programowania webowego. Konfiguruje i stawia wymagające strony internetowe.

1.	Stworzyłem/am prostą aplikację webową w wybranym języku backendowym z wykorzystaniem relacyjnych baz danych (np. MySQL, PostgreSQL, SQLite, Firebird).
2.	Samodzielnie postawiłem/am stronę internetową na wybranym systemie zarządzania treścią (Wordpress, Joomla!, PrestaShop, Drupal, Magento, itp.) i skonfigurowałem/am ją odpowiednio do swoich potrzeb.
3.	Postawiłem/am serwer WWW na własnym komputerze (lub maszynie wirtualnej) i udostępniłem/am go w sieci.

PROGRAMISTA/PROGRAMISTKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Zna podstawy programowania. Zna składnię wybranego języka programowania. Tworzy proste programy w wybranym języku programowania.
1.	Poznałem/am podstawy algorytmów. Stworzyłem/am schemat blokowy na podstawie wybranego przez siebie procesu (np. proces zbierania i opłacania składek, proces decyzyjny w przypadku udzielania pierwszej pomocy, itp.).
2.	Zapoznałem/am się z definicją rekurencji oraz iteracji. Stworzyłem/am algorytm zawierający iterację i rekurencję.
3.	Napisałem/am prosty program w dowolnym języku programowania, który wyświetla tekst, wykonuje proste operacje oraz umożliwia wprowadzenie danych, np. z klawiatury.
***	Pisze praktyczne programy. Dba o jakość kodu oraz prawidłowo zarządza wersjonowaniem aplikacji.
1.	Napisałem/am prosty program w wybranym obiektowym języku programowania.
2.	Zapoznałem/am się z pojęciem wzorców projektowych. Zastosowałem/am wybrany wzorzec projektowy w swoim programie, użytecznym w pracy harcerskiej. Zaprezentowałem/am i omówiłem/am działanie swojego programu na zbiórce drużyny/zastępu lub innego zespołu harcerskiego (kwaternistrzowskiego, skarbniczego, promocji, itp.).
3.	Zapoznałem/am się z systemem kontroli wersji GIT. Utworzyłem/am profil na platformie pozwalającej na prowadzenie zdalnej kontroli wersji (np. GitHub). Umieściłem/am na niej co najmniej jeden swój program.
****	Pisze złożone programy wykorzystując gotowe narzędzia oraz frameworki. W swoich programach implementuje gotowe moduły oraz rozszerzenia.
1.	Napisałem/am złożony program (w języku obiektowym) pomocny w pracy drużyny.
2.	Pisząc program, wykorzystałem/am wybrany framework (np. .Net, Symfony).

3.	Pisząc program, zaimplementowałem/am rozszerzone biblioteki (np. systemy kolejkowania, bazy NoSQL).

TECHNIK INFORMATYK

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Zna podstawowe urządzenia i elementy wchodzące w skład budowy komputera. Wie za co odpowiadają. Doradza w doborze pamięci masowej oraz pamięci RAM w zależności od zastosowania i potrzeb użytkowników. Konfiguruje podstawowe urządzenia peryferyjne.
1.	Poznałem/am budowę komputera (stacjonarnego lub laptopa). Zapoznałem/am się z najważniejszymi podzespołami komputera (zasilacz, płyta główna, pamięć, karta graficzna, procesor, itp.) i wiem do czego służą. Przygotowałem/am opis swojego komputera, prezentując w nim najważniejsze informacje o każdym istotnym jego podzespolu.
2.	Zapoznałem/am się z najważniejszymi pojęciami dotyczącymi świata komputerów. Zapoznałem/am się z rodzajami pamięci (RAM, ROM, pamięć masowa, cache), rodzajami dysków pamięci (HDD, SSD, SSD M.2, itp.). Doradziłem/am znajomemu/znajomej dobrą odpowiedniego dysku pamięci masowej lub RAM dopasowany do jego/jej potrzeb.
3.	Zapoznałem/em się z podstawowymi rodzajami złącz (HDMI, DisplayPort, USB 2.0, USB 3.0, VGA, itd.). Podłączyłem/am i skonfigurowałem/am dodatkowy monitor, drukarkę oraz inne dowolne urządzenie peryferyjne.
***	Zna fachową terminologię dotyczącą komputerów oraz różnice pomiędzy poszczególnymi wersjami i modelami podzespołów komputerowych. Konfiguruje pracę podzespołów komputera (procesora, karty graficznej) oraz urządzeń peryferyjnych.
1.	Zapoznałem/am się z podstawowymi oznaczeniami najbardziej znanych modeli procesorów. Ręcznie zmieniem/am taktowanie procesora w komputerze (np. w BIOS/UEFI) w celu przyspieszenia jego działania lub przedłużenia pracy baterii.
2.	Zapoznałem/am się z rodzajami kart graficznych i ich oznaczeniami oraz wiem, do czego mogą zostać one wykorzystane. Dobrałem/am kartę graficzną dopasowaną do potrzeb moich lub znajomego/znajomej, uwzględniając określony budżet (np. kartę przystosowaną do obróbki grafiki, gier, kryptowalut, itp.).
3.	Podłączyłem/am dodatkową kartę w komputerze stacjonarnym (np. graficzną), pamięć RAM oraz dysk pamięci masowej.
****	Zna zależności pomiędzy infrastrukturą komputerową. Samodzielnie składa komputery zarówno stacjonarne, jak i laptopy. Dobiera podzespoły komputera do potrzeb użytkownika.

1.	Poznałem/am zależności wynikające ze współpracy poszczególnych podzespołów komputerowych. Złożyłem/am komputer stacjonarny od podstaw, samodzielnie montując takie rzeczy jak: płyta główna, procesor, karta graficzna, pamięć RAM oraz inne konieczne podzespoły.
2.	Przygotowałem/am zestawienie dla znajomych, na co należy zwrócić uwagę (np. podzespoły, taktowanie, ram, itd.) kupując komputer. Uwzględniając określony budżet, zaproponowałem/am zestaw komputerowy dostosowany do potrzeb zainteresowanych.
3.	Poznałem/am budowę przenośnych komputerów osobistych (laptopów, notebooków, ultrabooków, itp.). Rozłożyłem/am laptopa i wykonałem/am <u>co najmniej jedno z zadań</u> : <ul style="list-style-type: none"> - Wyczyściłem/am podzespoły komputera, wymieniłem/am pastę termoprzewodzącą pod procesorem i/lub kratą graficzną; - Wymieniłem/am w nim dysk i/lub pamięć RAM. Po wykonaniu tych działań, prawidłowo złożyłem/am komputer z powrotem.

MODELARZ 3D

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
***	Zna podstawy modelowania trójwymiarowego i zasady działania technologii druku 3D. Wykorzystuje je do produkcji drobnych przedmiotów przydatnych w codziennym życiu.
1.	Dowiedziałem/am się, na czym polega druk 3D i jakie może mieć zastosowania. Skonfigurowałem/am drukarkę do prostego wydruku. Dowiedziałem/am się, czym są filament, hotend, extruder.
2.	Poznałem/am dowolny program do modelowania trójwymiarowego (np. Skrimarket Playground, Tinkercad). Wykonałem/am w nim model przedmiotu, który może się przydać w mojej drużynie (np. element wyposażenia harówka albo harcerską ozdobę).
3.	Dowiedziałem/am się, jakie materiały mogą zostać wykorzystane jako filament. Sprawdziłem/am, które z dostępnych filamentów są produkowane z surowców wtórnego.

SPRAWNOŚCI NAUKOWE

POLIGLOTA/POLIGLOTKA

Wskazówki dla drużynowego: Spotkania ze skautami mogą być spotkaniami zdalnymi. Dalszy rozwój w tej dziedzinie powinien przebiegać poprzez zdobywanie certyfikatów językowych.

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:	
*	Wykazuje zainteresowanie językami, dba o higienę języka, poszerza swoją wiedzę językową.
1.	Wyszukałem/am zadane słowa w słowniku języka obcego. Znalazłem/am definicje zadanych słów w słowniku języka polskiego, stosując zarówno słowniki książkowe, jak i cyfrowe.
2.	Poznałem/am podstawowe zwroty w wybranych 4 językach i 20 słówek związanych z harcerstwem w dowolnym języku obcym.
3.	Przez okres trwania próby uczyłem/am się wybranego języka obcego raz w tygodniu, we własnym zakresie (poza lekcjami szkolnymi).
4.	Zidentyfikowałem/am błędy językowe, które powtarzam w mowie i piśmie, wybrałem/am dwa i się ich pozbyłem/am.
**	Pogłębia swoją wiedzę językową i stosuje ją w praktyce.
1.	Pogłębiłem/am znajomość języka, którego się uczę, podczas kontaktów ze skautami z zagranicy pomagałem/am się z nimi porozumieć.
2.	Poznałem/am słownictwo harcerskie w stopniu pozwalającym na opowiedzenie o organizacji harcerstwa w Polsce oraz typowych dla mojego środowiska aktywnościach harcerskich. Zaprezentowałem/am to podczas zajęć z danego języka, np. podczas omawiania hobby.
3.	Znalazłem/am darmowe metody poszerzania znajomości języka i przez okres próby przynajmniej trzy razy w tygodniu korzystałem/am z jednego z nich (np. Duolingo, khan academy, kanały i zasoby sieciowe).
4.	Wiem, czym są frazeologizmy i jak wpływają na trafność tłumaczeń. Przedstawiłem/am dowolnej grupie, jak złe dobranie tłumaczenia sprawia, że pojęcie traci sens (np. „Thank you from the mountain” i „z góry dziękuję”, „without garden” i „bez ogródek”, itp.), wymyślając kilka własnych przykładów.
***	Porozumiewa się w co najmniej dwóch językach, znajomość językową wykorzystuje do ubogacania działania w środowisku.
1.	Opanowałem/am na poziomie podstawowym co najmniej dwa języki obce. Nauczyłem/am innych podstawowych zwrotów w tych językach.
2.	Przetłumaczyłem/am z języka obcego materiały pomocne w pracy harcerskiej, upowszechniając je w środowisku.
3.	Znalazłem/am słowa, które w języku polskim i obcym pochodzą od jednego rdzenia, znalazłem/am jego pochodzenie i znaczenie. Opowiedziałem/am o nich członkom zastępu i wskazałem/am, jak obce rdzenie mogły znaleźć się w tych językach.

4. Nawiązałem/am kontakt ze skautami z innego kraju poprzez dowolne medium. Wymieniłem/am informacje o ciekawych formach pracy, którymi podzieliłem/am się w swoim środowisku.

BADACZ/BADACZKA

Wskazówki dla drużynowego: ****-1 – Jeżeli zainteresowania naukowe zdobywającego sprawność są zupełnie rozbieżne z potrzebami jego środowiska harcerskiego, może z drużynowym uzgodnić inny temat badań wynikający z zainteresowań zdobywającego sprawność.

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:	
**	Poszukuje informacji różnymi metodami. Zebrane informacje wykorzystuje w działaniu.
1.	Zapoznałem/am się z różnymi możliwościami wprowadzania zapytań i narzędziami wyszukiwania oferowanymi przez przeglądarki, za ich pomocą wyszukałem/am informacje dotyczące wybranego tematu i porównałem/am wiarygodność treści pochodzących z różnych źródeł, co pokazałem/am na dwóch przykładach.
2.	Zidentyfikowałem/am jeden obszar wiedzy, który jest dla mnie trudny do zrozumienia. Dobierając odpowiednie publikacje lub zapytania w wyszukiwarce internetowej, znalazłem/am wyjaśnienie, które pozwoliło mi opanować i zrozumieć trudny temat.
3.	Dowiedziałem/am się, dlaczego poznawanie argumentów z dwóch lub więcej punktów widzenia jest ważne. Do dwóch tematów znalazłem/am argumenty za obiema stronami problemu i zaprezentowałem/am je na zbiórce, dowiadując się, co myślą inni.
4.	Zebrałem/am informacje, które wykorzystałem/am na zbiórce/wyjeździe drużyny (np. ciekawostki o wybranej miejscowości, które opowiedziałem/am rówieśnikom).
***	Wyszukuje wiarygodne informacje, weryfikując fakty. Wykorzystuje te umiejętności do znajdowania przydatnej wiedzy.
1.	Na zbiórce zaprezentowałem/am wiarygodne źródła wiedzy w wybranym temacie i opowiedziałem/am o mechanizmach „zakotwiczenia i dostosowania”.
2.	Poznałem/am portale/publikacje związane z moim obszarem zainteresowań prezentujące wiarygodne informacje. Poznałem/am portale zajmujące się sprawdzaniem pochodzenia informacji i ich wiarygodnością. Zaprezentowałem/am je w drużynie lub zastępie.
3.	Nauczyłem/am się wychwytywać i odróżniać opinię, hipotezę, dane, a także wyłapywać, kiedy informacja jest podawana w sposób tendencyjny lub stronniczy bądź jej część nie znajduje oparcia w faktach. Na zbiórce zademonstrowałem/am po 2 stwierdzenia z każdego z wymienionych rodzajów i pomogłem/am innym uczestnikom zbiórki je zaklasyfikować.
4.	Na podstawie dogłębnego analizowania informacji z wybranej przez siebie dziedziny przeprowadziłem/am dowolną aktywność dla drużyny lub zastępu (zwiad, grę z fabułą opartą na wydarzeniach historycznych, warsztaty naukowe).

****	Poszerza wiedzę o błędach i metodach poznawczych. Propaguje zdobywanie rzetelnej wiedzy.
1.	Poznałem/am metody badawcze, potrafię odróżnić metody ilościowe i jakościowe oraz właściwie dobierać je do badanej cechy. Rozumiem, czym jest próba reprezentatywna, pozyskałem/am wiadomości o metodach jej doboru. Przeprowadziłem/am badania na temat ważny dla mojego środowiska harcerskiego, prezentując wyniki w formie raportu.
2.	Przeprowadziłem/am lub wspierałem/am wydarzenie nakierowane na poszerzenie wiedzy w wybranym zakresie (np. noc naukową, wszechnicę, debatę naukową).
3.	Oceniałem/am, czy próba badawcza przedstawiona w artykule lub opisie badań była reprezentatywna i w jakim stopniu na jej podstawie można rozszerzyć wnioski z badania na różne populacje.
4.	Wiem, czym są uprzedzenia poznawcze oraz modele mentalne, nauczyłem/am innych harcerzy korzystania z moich ulubionych modeli.

GENEALOG

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Poznaje swoich przodków.
1.	Przeprowadziłem/am wywiad z rodzicami na temat ich rodziców i rodzeństwa. Na tej podstawie stworzyłem/am proste drzewo genealogiczne uwzględniające najbliższych krewnych.
2.	W albumie rodzinnym (lub elektronicznym zbiorze zdjęć) odnalazłem/am co najmniej 3 zdjęcia wykonane przed moim urodzeniem. Opisałem/am dokładnie, kto się na nich znajduje i jakiego wydarzenia dotyczą.
3.	Zdobyłem/am informacje na temat krewnych z mojego drzewa genealogicznego: kiedy się urodzili, gdzie się urodzili/wychowali, gdzie pracowali/uczyli się.
**	Poznaje historię swojej rodziny.
1.	Odtworzyłem/am drzewo genealogiczne swojej rodziny przynajmniej trzy pokolenia wstecz, korzystając np. z dokumentów rodzinnych.
2.	Wykonałem/am co najmniej jedno zadanie: <ul style="list-style-type: none"> - Uporządkowałem/am album rodzinny - opisałem/am zdjęcia i ułożyłem/am je chronologicznie. - Ze zdjęć rodziny zrobiłem/am prezentację multimedialną i pokazałem/am na uroczystości rodzinnej.

3.	Prowadziłem/am kronikę rodziny. Zapisałem/am w niej np. kilka ciekawych rodzinnych przygód, wywiady przeprowadzone ze starszymi członkami rodziny, słowniczek pierwszych słów młodszego rodzeństwa.
***	Poznając historię swojej rodziny, poznaje historię Polski.
1.	Drzewo genealogiczne swojej rodziny (co najmniej trzy pokolenia wstecz) uzupełniłem/am o opis i w miarę możliwości zdjęcie każdej osoby umieszczonej na nim.
2.	Poznałem/am najważniejsze wydarzenia z historii mojej rodziny. Umieściłem/am je na osi czasu razem z najważniejszymi wydarzeniami z ostatnich 100 lat historii Polski.
3.	Uporządkowałem/am dokumentację i pamiątki rodzinne (świadectwa, dyplomy, listy, pamiątki). Najciekawsze z nich pokazałem/am znajomym/członkom zastępu/drużyny.
4.	Współorganizowałem/am i uczestniczyłem/am w rodzinnej wycieczce do miejsc ważnych dla rodziny (np. miejscowości, z której pochodzą przodkowie, kościół, w którym brali ślub, miejsce, gdzie poznali się rodzice, miejsce walki, w której uczestniczył ktoś z rodziny).
****	Propaguje genealogię jako sposób na poznawanie historii Polski przez dzieje własnej rodziny.
1.	Rozbudowałem/am drzewo genealogiczne swojej rodziny do przynajmniej czterech pokoleń wstecz.
2.	Wykonałem/am co najmniej jedno zadanie: <ul style="list-style-type: none"> - Wykorzystałem/am jeden z serwisów umożliwiający budowę drzewa genealogicznego do umieszczenia swojego w Internecie. Zaprosiłem/am innych członków rodziny do korzystania z niego. - Opracowałem/am swoje drzewo genealogiczne w bogatej oprawie graficznej.
3.	Wykonałem/am co najmniej jedno zadanie: <ul style="list-style-type: none"> - Skorzystałem/am z zasobów archiwum państwowego, kościelnego lub prywatnego, aby uzupełnić wiedzę zawartą w moim drzewie genealogicznym. - Skorzystałem/am z zasobów internetowych, aby uzupełnić wiedzę zawartą w moim drzewie genealogicznym.
4.	Sporządziłem/am listę stron w Internecie przydatnych w pracach genealogicznych. Udostępniłem/am ją osobom zainteresowanym opracowaniem własnego drzewa genealogicznego.

HISTORYK/HISTORYCZKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Interesuje się tym, co było kiedyś.

1.	Odwiedziłem/am w mojej miejscowości lub podczas wyjazdu dwa muzea poświęcone dawnym czasom. Opowiedziałem/am o jednej z obejrzałych wystaw.
2.	Na podstawie różnych (minimum dwóch) dostępnych źródeł (pamiętniki, dokumenty, encyklopedia, przekaz ustny, itd.) sporządziłem/am notatkę o patronie drużyny/szkoły/ulicy. Wykorzystałem/am ją na zbiórce lub w szkole.
3.	Stworzyłem/am plansze historyczne ukazujące epoki historyczne lub okresy z historii harcerstwa (wraz z ich ramami czasowymi i charakterystycznymi elementami). Udostępniłem/am je w szkole/harcówce/Internetie lub ozdobiłem/am swój pokój.
4.	Przeczytałem/am beletryстyczną historyczną książkę dla dzieci (np. z serii: „Kroniki Archeo”, „Wojna oczami dzieci”, „Pan Samochodzik”, „Polscy superbohaterowie”, „Strażnicy historii”, „Zdarzyło się w Polsce”), najciekawszymi fragmentami podzieliłem/am się z zastępcem.
***	Poznaje historię swojego państwa. Korzysta ze źródeł historycznych (materialnych i niematerialnych).
1.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Stworzyłem/am albumy starych fotografii mojej miejscowości lub okolicy i porównałem/am je z aktualnymi fotografiemi na zasadzie „wczoraj i dziś”, dopisałem/am do nich merytoryczne komentarze/opisy. Zaprezentowałem/am je zainteresowanym osobom. - Obejrzałem/am film, w którym wskazałem/am niehistoryczne elementy na podstawie przeczytanej literatury. Przedstawiłem/am swoje obserwacje na forum drużyny.
2.	Przeczytałem/am minimum dwie książki historyczne (naukowe lub popularnonaukowe). Zachęciłem/am innych do zapoznania się z nimi lub napisałem recenzję i udostępniłem/am ją w mediach społecznościowych.
3.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Zrekonstruowałem/am urządzenie/przedmiot/element stroju z dawnych czasów. Wykorzystałem/am go do przygotowania rekonstrukcji/gry/zbiórki. - Wykonałem/am grę planszową lub karcianą na temat interesujących mnie wydarzeń historycznych. Przeprowadziłem/am ją w drużynie lub klasie.
4.	Odwiedziłem/am minimum cztery instytucje, w których poszerzyłem/am swoją wiedzę historyczną (np. muzeum, archiwum, biblioteka, zamek). Najciekawsze informacje przedstawiłem/am zastępowi/drużynie w atrakcyjny sposób, osadzając je w odpowiedniej epoce historycznej.
****	Bierze udział w wydarzeniach upamiętniających historię. Poznaje literaturą historyczną. Propaguje historię w swoim środowisku rówieśniczym, lokalnym. Współpracuje z instytucjami krzewiącymi historię. Ma pierwsze osiągnięcia naukowe.
1.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Nawiązałem/am współpracę z grupą rekonstrukcyjną odtwarzającą interesujący mnie okres historyczny. - Nawiązałem/am współpracę z instytucją krzewiącą historię.
2.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Zorganizowałem/am rajd/wycieczkę/wyjście do muzeum lub spacer historyczny, podczas którego pełniłem/am funkcję przewodnika. - Zorganizowałem grę lub rajd historyczny dla patroli harcerskich (zastępów/drużyn).
3.	Wykonałem/am jedno z zadań:

	<ul style="list-style-type: none"> - Wraz z zespołem przygotowałem/am wystawę historyczną (np. na temat historii mojej miejscowości lub wybranego jej epizodu, historii mojego środowiska harcerskiego). - Zainicjowałem/am i przeprowadziłem/am inscenizację wybranego wydarzenia historycznego.
4.	<p>Wykonałem/am jedno z zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Odkryłem/am i poznałem/am zapomniane/mało znane miejsca historyczne (np. z działań wojennych z 1939-1945, wojny polsko-bolszewickiej, czasów zaborów i powstań, z historii harcerstwa), z pomocą wszystkich dostępnych źródeł historycznych opisałem/am miejsce, zaopiekowałem/am się nim. Swoje osiągnięcia i wnioski upubliczniłem/am dla większej społeczności (np. na portalu Otwarte Zabytki, Harcerska mapa Niepodległej itp.). - Napisałem/am artykuł dotyczący interesującego mnie wydarzenia historycznego, korzystając z wybranej nauki pomocniczej historii (np. paleografia, numizmatyka, archiwistyka, heraldyka) oraz minimum czterech różnych źródeł. Opublikowałem/am artykuł w wybrany sposób.

ETNOGRAF/ETNOGRAFIKA

Wskazówki dla drużynowego: Ta sprawność dotyczy wiedzy i umiejętności związanych z poznawaniem różnorodności kultury w Polsce. Informacji i specjalistów można szukać w każdym muzeum etnograficznym/ skansenie.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Wie, czym jest etnografia. Zna główne grupy etnograficzne w Polsce.
1.	Dowiedziałem/am się, czym jest etnografia. Uzasadniłem/am, czemu badanie i zachowywanie kultury jest ważne.
2.	Poznałem/am kilka grup etnograficznych np. Kaszubów, Łemków, Ślązaków. Dowiedziałem/am się, czym się wyróżniają i gdzie mieszkają.
3.	Byłem/am w skansenie lub muzeum etnograficznym. Porównałem/am wiedzę tam zdobytą z wcześniej poznana grupą etnograficzną. Opowiedziałem/am o swoich wrażeniach zastępowi.
***	Wie, czym jest kulturowe dziedzictwo materialne i niematerialne. Poznaje różnorodność kultury w Polsce.
1.	Odszukałem/am elementy różnorodnego dziedzictwa kulturowego (np. język, architektura, organizacje społeczne, sztuka, elementy stroju) w Polsce z kręgu co najmniej czterech kultur, np. żydowskiej, niemieckiej, czeskiej, ukraińskiej, litewskiej.
2.	Odwiedziłem/am przynajmniej jedno miejsce/wydarzenie związane z kulturą ludową (np. skansen, muzeum, wydarzenie związane z doroczną obrzędowością), dowiadując się czegoś o sposobie życia i zwyczajach ludzi. Wyniki zaprezentowałem/am na zbiórce.
3.	Wykonałem/am określoną czynność metodą tradycyjną, np. haft, wylecenie koszyka, wyrób masła.

4.	Rozmawiałem/am z etnologiem/antropologiem kultury na temat różnorodności kulturowej Polski i jej poznawania.
****	Poszerza wiedzę etnograficzną na podstawie rozmów i literatury. Propaguje pozyskaną wiedzę.
1.	Przeprowadziłem/am zwiad etnograficzny, odwiedzając wybraną społeczność i dowiadując się o jej sposobie życia.
2.	Poznałem/am gwarę/dialekt wybranego regionu lub język mniejszości zamieszkującej na tym terenie na podstawowym poziomie - porozumiewałem/am się w niej/nim.
3.	Dowiedziałem/am się, czym jest kultura i jakie są jej przejawy w sferze materialnej (np. strój, zdobnictwo) i symbolicznej (np. język, gesty, zwyczaje).
4.	Przeprowadziłem/am zajęcia dla wędrowników na temat kultury, jej poznawania i rozumienia.

ASTRONOM/ASTRONOMKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Spogląda w górę i widzi gwiazdiste niebo nad głową, które go zachwyca i zaciekawia.
1.	Odwiedziłem/am planetarium, wziąłem/wzięłam udział w pokazie tematycznym.
2.	Wskazałem/am na nocnym niebie gwiazdozbiór Wielkiej i Małej Niedźwiedzicy wraz z Gwiazdą Polarną. Nauczyłem członków mojego zastępu znajdować ją.
3.	Zaobserwowałem/am na niebie przynajmniej jedną planetę Układu Słonecznego.
**	Zdobywa podstawową wiedzę z zakresu astronomii, uczy się obserwacji nieba i zjawisk astronomicznych.
1.	Korzystałem/am z mapy nieba, aby zidentyfikować gwiazdozbiory i najjaśniejsze gwiazdy. Za jej pomocą wyznaczyłem/am również układ gwiazd o różnych porach roku i nocy.
2.	Wskazałem/am na niebie minimum 8 podstawowych gwiazdozbiorów, w tym jeden charakterystyczny dla nieba letniego i jeden dla nieba zimowego.
3.	Pogłębiłem/am swoją wiedzę z zakresu astronomii, np.: wiem, jakie planety tworzą układ słoneczny, co oznaczają pojęcia: galaktyka, droga mleczna, mgławica, kometa, meteor, rok świetlny, satelita, zaćmienie słońca i księżyca itp. Dla zastępu przeprowadziłem/am zbiórkę (lub blok zajęć na biwaku/obozie) z astronomii, podczas której zapoznałem/am innych z podstawowymi zjawiskami astronomicznymi i zasadami obserwacji nieba.
***	Astronomia go wabi i nurtuje. Stawia nowe pytania i szuka odpowiedzi na nie. Poszukuje i obserwuje.
1.	Skorzystałem/am z programów komputerowych do nauki astronomii i obserwacji nieba (np. Stellarium, Stark Walk 2, Sky Safari czy NASA itp.), by na bieżąco śledzić zjawiska astronomiczne.

2.	Zorganizowałem/am dla harcerzy „noc pod gwiazdami”, podczas której zapoznałem/am ich z podstawowymi konstelacjami nieba i ciałami niebieskimi.
3.	Zgromadziłem/am biblioteczkę popularnonaukową. Na bieżąco śledziłem/am portale astronomiczne. Podczas realizacji sprawności śledziłem/am wydarzenia/zjawiska astronomiczne: np. zaćmienie księżyca, przelot stacji kosmicznej, przelot komety, fazy księżyca.
4.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: – Zorganizowałem/am dla drużyny przegląd kina „kosmicznego”: np. <i>Apollo 13</i> , <i>Grawitacja</i> , <i>Intersteller</i> , <i>Marsjanin</i> . – Zorganizowałem/am wyjazd zastępu lub drużyny do planetarium lub obserwatorium astronomicznego.
****	Astronomia jest jego pasją, a niebo ma przed nim coraz mniej tajemnic.
1.	Dowiedziałem/am się, jak są zbudowane teleskop oraz radioteleskopy. Posługiwałem/am się teleskopem do obserwacji nieba (wiem do czego służą jego poszczególne części, jak przygotować go do obserwacji i przechowywać). Obserwowałem przez teleskop ciała niebieskie (np. bliskie galaktyki, powierzchnię Księżyca, księżyce Jowisza) i zjawiska astronomiczne (np. fazy Wenus).
2.	Systematycznie obserwowałem/am niebo przez jeden kwartał. Regularnie prowadziłem/am dziennik obserwacji nieba.
3.	Przeprowadziłem/am zbiórkę, na której przy pomocy teleskopu obserwowałem różnego rodzaju obiekty kosmiczne i ciała niebieskie.
4.	Nawiązałem/am kontakt z placówkami naukowymi zajmującymi się badaniem kosmosu. Wziąłem/wzięłam udział w programie obserwacji lub wykrywania obiektów astronomicznych.

GENEALOG/GENEALOŻKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Poznaje pracę geologów. Powiększa zbiór minerałów.
1.	Nauczyłem/am się rozróżniać kilka rodzajów skał. Zaprezentowałem/am członkom zastępu swoje zbiory minerałów.
2.	Skompletowałem/am sprzęt do prac terenowych związanych ze zbieraniem okazów skał i minerałów (m.in. młotek, dłuto, łopatka, lupa).
3.	Podczas rajdu/wycieczki drużyny wskazałem/am 3 charakterystyczne formy terenu, wraz z komentarzem na temat ich pochodzenia (formy erozji/akumulacji rzecznej, lodowcowej, eolicznej).
***	Odwiedza miejsca, gdzie może rozwijać swoją wiedzę geologiczną.

1.	Zlokalizowałem/am i odwiedziłem/am w swoim regionie 5 stanowisk geologicznych różnego typu. Przedstawiłem/am dokumentację zdjęciową na zbiórce drużyny lub zastępu, opowiadając o tym, jaką wiedzę o przeszłości regionu można czerpać z obserwacji danego stanowiska.
2.	Zalogowałem/am się w przynajmniej dwóch skrytkach geologicznych EarthCache (https://www.geocaching.pl/earthcache.php).
3.	Odwiedziłem/am: <ul style="list-style-type: none"> - teren wydmowy (nadmorski lub sandrowy), - meandry rzeczne, - pradolinę rzeki.
4.	Zgromadziłem/am własną, skatalogowaną kolekcję skał i minerałów. Zaprezentowałem/am ją na wystawie lub w Internecie.
****	Propaguje wiedzę na temat geologii.
1.	Opracowałem/am plan 2-dniowej wycieczki geologicznej po wybranym regionie, uwzględniającej ciekawe stanowiska geologiczne oraz możliwości pozyskania okazów skał i minerałów. Folder opisujący wycieczkę zilustrowałem/am wykonanymi samodzielnie zdjęciami.
2.	Odwiedziłem/am przynajmniej jedną jaskinię. Opowiedziałem/am innym osobom, jakie procesy ją kształtowały i zaprezentowałem/am podstawowe formy naciekowe.
3.	Przygotowałem/am prezentację dla zastępu/drużyny na temat wybranego zagadnienia geologicznego.
4.	Założyłem/am własną geologiczną skrytkę EarthCache (https://www.geocaching.pl/earthcache.php).

RELIGIOZNAWCA/RELIGIOZNAWCZYNI

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Posiada podstawową wiedzę na temat największych monoteistycznych religii świata. Potrafi zachować się właściwie w przestrzeni sakralnej i podczas ceremonii religijnych.
1.	Rozpoznałem/am symbole i nazwy świętych ksiąg islamu, judaizmu i chrześcijaństwa. Dowiedziałem/am się, jak nazywa się Bóg w każdej z tych religii.
2.	Odwiedziłem/am (np. z rodzicami lub zastępcem) świątynię, miejsce modlitwy lub cmentarz należące do innej religii lub wyznania niż moje własne. Zastosowałem/am się do zasad ubioru i zachowania w miejscu kultu lub podczas ceremonii religijnej.

3.	Na zbiórce zastępu lub drużynie opowiedziałam/em lub pokazałam/em wybrany zwyczaj związany z Hanuką lub Ramadanem bądź innym dużym świętem religijnym religii innej niż chrześcijaństwo.
4.	Zaprezentowałem/am modlitwę lub piosenkę religijną innego niż moje własne wyznania lub religii.
**	Rozróżnia wyznania chrześcijańskie i religie istniejące na świecie. Zna podobieństwa i różnice między nimi. Upowszechnia zasady właściwego zachowania w przestrzeni sakralnej i podczas ceremonii religijnych.
1.	Na zbiórce zastępu przedstawiłem/am święta, symbole, wydarzenia i najważniejsze postacie judaizmu, islamu, chrześcijaństwa wschodniego i zachodniego.
2.	Pomogłem/am zorganizować wycieczkę zastępu lub drużyny do świątyni wyznawców wybranej religii, wyznania lub obrządku (innej niż większości uczestników) i przedstawiłem/am informacje o niej. Przygotowałem/am członków zastępu lub drużyny pod względem właściwego ubioru i zachowania.
3.	Na podstawie materiałów udostępnionych przez wybrany kościół lub związek wyznaniowy zarejestrowany w Polsce przygotowałem/em prezentację na temat podobieństw i różnic w zakresie głównych zasad wiary i zwyczajów pomiędzy nim a rzymskim katolicyzmem.
4.	Rozmawiałem/am (np. na zlocie) lub korespondowałem/am ze skautem/skautką z zagranicy o tym, w jaki sposób spędza czas w „święty dzień” (np. niedzielę, sobotę, piątek).
***	Wie, z czego wynikają różnice pomiędzy głównymi religiami i wyznaniami chrześcijańskimi. Upowszechnia tę wiedzę oraz ideę dialogu międzyreligijnego i ekumenizmu. Dyskutuje na tematy związane z religią, wiarą, wartościami.
1.	Na zbiórce zastępu w ciekowej formie (np. gra, quiz, turniej wiedzy) przedstawiłem/am historię i okoliczności powstania największych religii świata: ich wspólne wydarzenia, postacie i miejsca.
2.	W odniesieniu do 3 różnych związków wyznaniowych działających w Polsce: odszukałem/am najważniejsze informacje dotyczące tego, kim jest i ile jest osób boskich, jak powstał świat, skąd się wziął człowiek. Dowiedziałem/am się, gdzie są największe ośrodki wyznawców, jaka jest organizacja kościoła/wspólnoty wyznaniowej – czy jest hierarchiczny i jakie są najważniejsze zwyczaje i zasady działania. Zrobiłem/am to, realizując jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Zapoznałem/am się ze stronami internetowymi trzech różnych związków wyznaniowych zarejestrowanych w Polsce, w tym co najmniej jednego należącego do religii niechrześcijańskiej (np. Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich, Muzułmański Związek Religijny w RP). - Wziąłem/wzięłam udział w Nocy Świątyń lub innym wydarzeniu, podczas którego odwiedziłem/am minimum 3 świątynie, wysuchałem/am wykładu oraz rozmawiałem/am wyznawcami różnych wyznań/religii.
3.	Poznałem/am współczesne inicjatywy z zakresu dialogu międzyreligijnego i ekumenizmu. Przedstawiłem/am je koleżankom i kolegom z zastępu lub drużyny, wskazując najważniejsze zagadnienia i wyzwania w prowadzeniu dialogu.
4.	Brałem/am udział w dyskusji o wartościach na zbiórce zastępu lub drużyny, którą zainicjowałem/am przedstawieniem w ciekowej formie (np. gawęda, scenka) historii zainspirowanej dwiema opowieściami lub mitami z wierzeń kultur współczesnych i minionych.

****	Zna główne prawdy i zasady wiary oraz świętą największych religii świata. Posiada pogłębioną wiedzę o wybranej religii. Propaguje tolerancję religijną w swojej społeczności.
1.	Poznałem/am główne dogmaty wiary i świętą trzech największych religii świata (judaizm, chrześcijaństwo, islam). Wziąłem/wzięłam udział w święcie innego wyznania lub religii niż własna (np. na otwartych spotkaniach, podczas festiwali, u znajomych).
2.	Poznałem/am kilka największych wyznań w obrębie jednej wybranej religii monoteistycznej. Przeanalizowałem/am je pod względem różnic w zakresie prawd i zasad wiary, sposobów jej praktykowania, zasad organizacyjnych, struktury kościołów/związków wyznaniowych. Wziąłem/wzięłam udział w nabożeństwie przynajmniej jednego z nich, przygotowując się wcześniej pod kątem znaczenia każdego z elementów nabożeństwa.
3.	Przeprowadziłem/am w zastępstwie lub w drużynie dyskusję na temat tolerancji religijnej (m.in. idee, skutki braku tolerancji w społeczeństwie, potencjalne trudności). Wykorzystałem/am najważniejsze dokumenty na temat dialogu międzyreligijnego i ekumenizmu (np. Deklarację o stosunku Kościoła katolickiego do religii niechrześcijańskich, Deklarację o wolności religijnej, Wspólną Deklarację o Usprawiedliwieniu). Przygotowałem/am podsumowanie dyskusji dla jej uczestników i uczestniczek, uwzględniając różne opinie.
4.	Poznałem/am historię i zakres większych zmian dotyczących obrzędów, praktyk religijnych, święt, zwyczajów i sposobu rozumienia wartości, jaką reprezentuje wybrana religia lub wyznanie. Podjąłem/podjęłam refleksję na temat ich źródeł, w tym uwarunkowań kulturowych i roli lokalnych tradycji. Przeprowadziłem/am w szczepie lub hufcu warsztaty lub dyskusję na ten temat.

SPRAWNOŚCI PRZYRODNICZE

W SPRAWNOŚCIACH PODSTAWOWYCH:

EKOLOG/EKOŁOŻKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:	Powiązanie ze stopniem
*	Rozumie, że człowiek swoimi decyzjami wpływa na środowisko. Stosuje podstawowe nawyki proekologiczne w sytuacjach domowych. Zachowuje się odpowiednio podczas kilkugodzinnego pobytu na łonie natury.	
1.	Znam zasady segregacji odpadów w swoim miejscu zamieszkania. Segreguję zgodnie z nimi odpady w domu, szkole i harcówce.	ochotniczka/młodzik
2.	Podczas zakupów korzystam wyłącznie z wielorazowych toreb.	
3.	Przez okres trwania próby raz w tygodniu podejmowałem/am przynajmniej półgodzinną aktywność na łonie przyrody (w parku, lesie, na łące itd.), stosując się do zasad właściwego zachowania w terenie (m.in. zostaw to, co znajdziesz, w stanie nienaruszonym, zachowaj ciszę, niech natura ma głos, rozpalaj ogień tylko tam, gdzie jest to dozwolone).	
4.	Nauczyłem/am się dokonywać obserwacji dzikich zwierząt w sposób bezpieczny i nieingerujący w ich życie. Wykazałem/am się tymi umiejętnościami podczas wycieczki, rajdu lub biwaku.	
**	Propaguje w swoim otoczeniu świadomość, że człowiek swoimi decyzjami wpływa na środowisko. Stosuje podstawowe nawyki proekologiczne w domu i na wycieczce. Zachowuje się odpowiednio podczas całodziennego pobytu na łonie natury.	
1.	Korzystałem/am regularnie z wielorazowej butelki na wodę, nie kupując wody w jednorazowych, plastikowych butelkach, o ile nie było to absolutnie konieczne, przynajmniej przez 3 miesiące.	
2.	Korzystałem/am wyłącznie z wielorazowych naczyń i sztućców na biwakach, imprezach szkolnych i harcerskich przez minimum 3 miesiące.	tropicielka/wywiadowca
3.	Przez okres trwania próby odpowiednio pozbywałłem/am się swoich odpadów podczas wędrówek w terenie – korzystałem/am z wielorazowej torby na odpady oraz zakopałem/am we właściwy sposób nadające się do tego odpady biologiczne.	
4.	Opowiedziałem/am innym (np. członkom swojego zastępu) o tym, kiedy można spotkać podloty oraz małe inne gatunków (np. zajęce, sarny) oraz dlaczego	

	należy pozostawić je w spokoju tam, gdzie są. Wyjaśniłem/am, w jakich sytuacjach należy pomóc rannemu lub zagrożonemu zwierzęciu oraz zademonstrowałem/am, jak należy wezwać pomoc. Zapisałem/am w telefonie komórkowym numer do najbliższego ośrodka rehabilitacji dzikich zwierząt (lub analogicznej instytucji).	
5.	Przez okres trwania próby opiekowałem/am się zwierzęciem lub rośliną.	tropicielka/ wywiadowca
***	Rozumie zależności pomiędzy człowiekiem a środowiskiem na przykładzie śladu węglowego. Stosuje zaawansowane nawyki proekologiczne. Zachowuje się odpowiednio podczas weekendowego pobytu na łonie natury.	
1.	Wziąłem/wzięłam udział w kilkudniowej wyprawie z nocowaniem na łonie przyrody. Nauczyłem/am się odpowiednio załatwiać swoje potrzeby fizjologiczne, będąc w terenie.	
2.	Wiem, co to jest rezerwat przyrody, park narodowy i park krajobrazowy. W czasie harcerskich wędrówek odwiedziłem/am jeden z parków narodowych lub krajobrazowych.	pionierka/ odkrywca
3.	Dowiedziałem/am się, czym jest globalne ocieplenie, jakie są jego przyczyny oraz prognozowane konsekwencje. Poznałem/am pojęcie śladu węglowego, opowiedziałem/am o stosowanych we własnym życiu działańach na rzecz jego zmniejszania (np. dojeżdżanie do szkoły rowerem lub komunikacją miejską, stosowanie różnych sposobów oszczędzania energii). W trakcie trwania próby wyrobiłem/am w sobie nowy nawyk zmniejszający emisję gazów cieplarnianych.	samarytanka/ ćwilk
4.	Dowiedziałem/am się, jaki wpływ na środowisko wywieram podczas wypraw, wycieczek, obozów, biwaków na łonie przyrody. Poznałem/am podstawowe techniki minimalizacji tego wpływu. Kompletuję własny ekwipunek, mam przynajmniej jedną pomocną w tym rzecz (np. sprzęt do hamakowania, wielorazowy worek na resztki/odpady, worki lub pojemniki zabezpieczające żywność przed dostępem dzikich zwierząt, sprzęt do gotowania, składana miska do mycia).	samarytanka/ ćwilk
5.	Wykonałem jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Znalazłem/am ulubioną formę spędzania czasu na łonie natury. W trakcie trwania próby poświęciłem/am jej w sumie minimum 4 godziny w miesiącu. - Zaangażowałem/am się w projekt dotyczący ochrony przyrody.	
****	Rozumie i propaguje świadomość najważniejszych zależności pomiędzy człowiekiem a środowiskiem na przykładzie śladu wodnego. Stosuje i propaguje zaawansowane nawyki proekologiczne. Zachowuje się odpowiednio podczas pobytów na łonie natury.	
1.	Poznałem/am podstawowe problemy związane z dostępem do wody pitnej (w tym problem jej niedoboru) na świecie i w Polsce. Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Poznałem/am różne sposoby pozyskania lub uzdatniania wody pitnej w terenie (destylacja, filtry osobiste, filtracja i uzdatnianie chemiczne itp.). Podczas wędrówki zastosowałem/am jeden z nich.	

	<ul style="list-style-type: none"> - Przeprowadziłem/am akcję szerzenia dobrych praktyk w zakresie gospodarowania wodą, w tym:<ul style="list-style-type: none"> ▪ oszczędzania wody, ▪ gromadzenia deszczówka do podlewania roślin, ▪ niekoszenia trawników, tworzenia łąk kwietnych zamiast trawników, niepodlewania ogrodu/trawnika w ciągu dnia (w największym słońcu).	
2.	Dowiedziałem/am się, czym jest i skąd bierze się mikroplastik oraz oceaniczne „wyspy śmieci”. Wprowadziłem/am w swoim życiu przynajmniej jedną wymierną zmianę wpływającą na zmniejszanie ilości mikroplastiku, np. niekupowanie produktów zawierających mikrogranulki (m.in. past do zębów, peelingów i chemii gospodarczej) lub stosowanie się do wskazówek prania ubrań ze sztucznych włókien.	
3.	Dowiedziałem/am się, gdzie znaleźć rzetelne informacje na temat ekologii i ochrony środowiska. Nauczyłem/am się korzystać z tych źródeł w razie potrzeby i poleciłem/am je innym.	
4.	Znam i stosuję zasady ekologicznego obozowania. Wdrażam w nie młodszych od siebie harcerzy, pomagając im w ekologicznym obozowaniu/biwakowaniu.	harcerka orla/ harcerz orli

W POZOSTAŁYCH SPRAWNOŚCIACH:

PRZYRODNIK/PRZYRODNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: Powyższe zadania powinny być realizowane w warunkach terenowych. W wyjątkowych przypadkach (np. braku możliwości obejrzenia niektórych zwierząt w naturze) mogą być realizowane z wykorzystaniem materiałów edukacyjnych (filmów, zdjęć).

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Rozpoznaje najpopularniejsze rośliny i zwierzęta leśne. Opiekuje się roślinami domowymi.
1.	Rozpoznałem/am podstawowe jadalne rośliny leśne (borówka, poziomka, malina, jeżyna, orzechy laskowe).
2.	Rozpoznałem/am zwierzęta dziko żyjące w Polsce: sarny, jelenie, dziki, łosie, żubry, bobry, wilki. Co najmniej dwa z nich widziałem na własne oczy.
3.	Podczas spaceru po lesie lub innym terenie zielonym rozpoznałem/am po sylwetkach, korze i liściach 8 rodzajów drzew (np. dąb, brzozę, klon, leszczynę, wierzbową, topolę, lipę, sosnę, świerk, jodłę, modrzew).

4.	Przez przynajmniej 2 miesiące hodowałem/am własną roślinę, obserwując jej wzrost.
**	Rozpoznaje rośliny, zwierzęta i grzyby leśne. Obserwuje dziką przyrodę w sposób bezpieczny dla siebie i natury. Hoduje rośliny domowe.
1.	Rozpoznałem/am przynajmniej 5 roślin i grzybów niebezpiecznych lub trujących (np. konwalia majowa, barszcz sosnowskiego, wawrzynek wilczętyko, pokrzyk, wilcza jagoda, trzmielina). Opowiedziałem/am innym jak postępować i pomóc komuś w przypadku spożycia/kontaktu z nimi.
2.	Rozpoznałem/am żmiję, odróżniając ją od innych polskich węży oraz jaszczurek beznogich (padalców).
3.	Wykonałem/am <u>jedno z poniższych zadań</u> : <ul style="list-style-type: none"> - Przesadziłem/am 5 roślin doniczkowych. - Wyhodowałem/am roślinę z nasiona. - Założyłem/am ogród dla owadów zapylających. - Zasadziłem/am 5 drzew.
4.	Zbudowałem/am oraz zainstalowałem/am bezpieczną oraz odpowiednich wymiarów budkę lęgową lub karmnik, lub poidełko dla ptaków bądź innych zwierząt lub hotel dla owadów.
***	Rozpoznaje rośliny i zwierzęta występujące w jego/jej regionie. Organizuje wycieczki przyrodnicze w sposób bezpieczny dla uczestników i natury.
1.	Rozpoznałem/am i opowiedziałem innym osobom o życiu co najmniej 10 występujących w moim otoczeniu roślin i zwierząt: <ul style="list-style-type: none"> - przynajmniej 2 gatunki drzew lub krzewów, - przynajmniej 1 ptaka, 1 płaza, 1 owada, 1 pajęczaka, 1 skorupiaka i 1 mięczaka.
2.	Spędziłem/am dzień na łące natury, dokonując obserwacji przyrodniczych samodzielnie (ewentualnie pod opieką osoby dorosłej) i dokumentując ten fakt w dowolnej formie. Swoimi wrażeniami podzieliłem/am się z resztą zastępu.
3.	Wyjaśniłem/am harcerzom z zastępu rolę martwego drewna w lesie. Nauczyłem/am ich, co z tego wynika i jakiego drewna należy używać na ogniska.
4.	Zorganizowałem/am co najmniej jedną wycieczkę zastępu do jednego z miejsc chroniących przyrodę (obszar Natura 2000, park krajobrazowy, rezerwat, park narodowy). Zaprezentowałem/am walory przyrodnicze wybranego miejsca.
****	Rozpoznaje rośliny i zwierzęta występujące w Polsce. Bierze czynny udział w inicjatywach mających na celu ochronę przyrody.
1.	Skompletowałem/am biblioteczkę (książki, artykuły, foldery, adresy stron internetowych) o tematyce ekologicznej. Przeprowadziłem/am zbiórkę na temat znaczenia przyrody dla zdrowia człowieka oraz potrzeby jej ochrony przed zagrożeniami cywilizacyjnymi.
2.	Poznałem/em kilka gatunków roślin i zwierząt zagrożonych wyginięciem w Polsce. Wziąłem/wzięłam udział w akcji na rzecz ochrony gatunków rodzimych (np. akcje reintrodukcji, akcje ochrony płazów migrujących na wiosnę, wyznaczania/monitorowania stref ochronnych, akcji liczenia raków).
3.	Nauczyłem/am się reagować na typowe działania szkodliwe dla środowiska naturalnego (np. wypalanie traw, wyrzucanie odpadów do lasu, zabieranie dzikich zwierząt, rozpalanie ognia w miejscowościach zabronionych,niszczenie środowiska, wycinka drzew dziuplastycznych). Wykazałem/am się przynajmniej raz czynną postawą wobec szkodliwych zachowań.

4. Zapoznałem/am się z celami i działaniami kilku organizacji ekologicznych. Przez co najmniej pół roku współpracowałem/am z jedną z nich.

PRZYJACIEL/PRZYJACIÓŁKA ROŚLIN

Wskazówki dla drużynowego: Szukając różnych obiektów chronionej przyrody, najlepiej zatrzymać się w „Centralnym Rejestrze Form Ochrony Przyrody” (www.crfop.gdos.gov.pl).

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:	
*	Rozpoznaje podstawowe rośliny uprawiane w polskich domach i ogródkach czy rosnące w lasach i na łąkach. Sadzi i opiekuje się roślinami.
1.	Wychodząc z nasion, pestek lub cebulek wybraną przez siebie roślinę, opiekował/am się nią i udokumentował/am np. na zdjęciach etapy jej wzrostu i przedstawiłem/am je na zbiórce.
2.	Odwiedziłem/am ogród botaniczny (lub byłem/am na łące, w lesie, w polu itp.) i opowiedziałem/am na zbiórce o swoich obserwacjach dotyczących występującej tam roślinności.
3.	Opiekował/am się roślinami w domu, w harówce, w szkolnej pracowni lub na działce przez cały okres próby na sprawność.
**	Zna rośliny chronione, w tym też takie, które wymagają w naszym kraju specjalnej troski.
1.	Odnalazłem/am i odwiedziłem/am w swojej okolicy co najmniej dwa drzewa/grupy drzew – pomniki przyrody.
2.	Opowiedziałem/am w drużynie o interesujących roślinach występujących w rezerwacie przyrody w mojej okolicy.
3.	Przygotowałem/am w ciekowej formie informację o wybranych 15 roślinach chronionych występujących w Polsce i przedstawiłem/am ją na zbiórce zastępu, drużyny lub w klasie. Celem mojej prezentacji było zapobieżenie niszczeniu roślin chronionych wynikającemu z niewiedzy, dlatego co najmniej połowa prezentowanych roślin to takie, na które możemy natrafić w swoim otoczeniu.
***	Działa na rzecz ochrony roślin.
1.	Przedstawiłem/am na zbiórce drużyny w ciekawy sposób wybrane gatunki roślin występujących na świecie, zagrożonych wyginięciem („czerwona księga”).
2.	Poprowadziłem/am wycieczkę zastępu/drużyny w celu poznania środowiska roślinnego najbliższej okolicy. Ciekawie opowiedziałem o co najmniej 8 roślinach, które napotkaliśmy (np. na łące, w lesie). Przygotowując wyprawę, korzystałem ze swoich zbiorów: albumów, atlasów, zielników, zbiorów cyfrowych itp. na temat roślin.
3.	Zorganizowałem/am i poprowadziłem/am wyprawę zastępu/drużyny do ogrodu botanicznego, parku narodowego, rezerwatu przyrody albo muzeum przyrodniczego.

ZIELARZ/ZIELARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Zna podstawowe zioła występujące w Polsce. Potrafi je wykorzystać.
1.	Znalazłem/am w lesie i na łące co najmniej 6 roślin jadalnych, które zebrałem w celu wykorzystania.
2.	Przygotowałem/am napar (herbatę) z pokrzywy, mięty, rumianku lub innego zioła.
3.	W czasie wędrówki zastępu pokazałem/am innym harcerzom/harcerkom miejsce występowania co najmniej 3 roślin użytkowych (opowiedziałem/am o ich zastosowaniu) i co najmniej 3 trujących (wyjaśniłem/am dlaczego należy ich unikać).
***	Zna zasady zbierania i przechowywania ziół.
1.	Samodzielnie wysuszyłem/am i odpowiednio spakowałem/am przyprawy, które następnie wziąłem/wzięłam na biwak – np. bazylia, natka pietruszki itp., w tym co najmniej jedną przyprawę samodzielnie znalezioną w terenie.
2.	Przyrządziłem/am ziołowy środek przydatny w leczeniu, kosmetyce, w gospodarstwie domowym.
3.	Prowadziłem/am zbiór roślin (zgodnie z kalendarzem ich zbierania). Zebrałem/am, zasuszyłem/am i przechowałem/am co najmniej 3 wybrane rośliny, tak aby nie straciły swoich właściwości.
4.	Zorganizowałem/am i poprowadziłem/am wyprawę zastępu/drużyny na łąkę lub do lasu w celu zbierania ziół.
****	Korzysta z darów lasu i łąki do przyrządzania posiłków we wszystkich porach roku. Propaguje ziołolecznictwo.
1.	Przygotowałem co najmniej 8 potraw (minimum 4 ciepłe) z wykorzystaniem samodzielnie zebranych, dziko rosnących owoców i ziół (przy wykorzystaniu dodatkowo takich produktów jak kasza, mąkę i miód).
2.	Potrafię zebrać „w terenie” rośliny jadalne o każdej porze roku. Przygotowałem/am posiłek leśny na wypadzie zastępu/drużyny wiosną, latem, jesienią i zimą.
3.	Przygotowałem/am do apteczki drużyny zestaw ziół oraz krótki opis sposobu ich stosowania.
4.	Przeprowadziłem zbiórkę w zastępie/drużynie na temat stosowania ziół w domowym leczeniu.

FLORYSTA/FLORYSTKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Rozpoznaje najpopularniejsze kwiaty ogrodowe, doniczkowe i polne. Pielęgnuje własny ogródek kwiatowy. Układa bukiety kwiatowe, korzystając z roślin sezonowych.
1.	Rozpoznałem/am co najmniej 15 różnych kwiatów w tym kwiaty ogrodowe, doniczkowe i polne.
2.	Pielęgnowałem/am w czasie próby własny ogródek kwiatowy (np. na klombie, w doniczkach, na działce) składający się co najmniej z kilku gatunków.
3.	Dowiedziałem/am się, w jakich miesiącach i porach roku kwitną w Polsce poszczególne kwiaty. Ułożyłem/am 3 bukiety, w tym jeden wyłącznie z roślin sezonowych.
***	Pielęgnuje rzadkie lub trudne w uprawie kwiaty. Układa bukiety kwiatowe, świadomie korzystając z polskich kwiatów. Korzysta z kwiatów w celach dekoracyjnych.
1.	Dowiedziałem/am się, jakie kwiaty można uprawiać w Polsce, a jakie sprowadza się z zagranicy. Ułożyłem/am 3 bukiety składające się wyłącznie z polskich kwiatów.
2.	Pielęgnowałem/am w czasie próby rzadki lub trudny w uprawie okaz kwiatu. Swoje doświadczenia z uprawy przedstawiłem/am w zastępie.
3.	Wykonałem/am <u>jedno z poniższych zadań</u> : <ul style="list-style-type: none"> - Zastosowałem/am suszone kwiaty i inne rośliny do wykonania różnych ozdób (np. kartek urodzinowych, zakładek do książki, kolczyków). - Dowiedziałem/am się co to jest „ikebana”. Wykonałem/am kwiatową dekorację na wybraną uroczystość w rodzinie, szkole lub drużynie.

OGRODNIK/OGRODNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Rozpoznaje nasiona popularnych warzyw. Hoduje własne warzywa. Przygotowuje warzywa do przechowywania podczas zimy.
1.	Rozpoznałem/am nasiona popularnych warzyw np. marchwi, pietruszki, sałaty, ogórków i buraczków.
2.	Wyhodowałem/am samodzielnie co najmniej 5 warzyw z nasion lub roszady. Starałem/am się nie korzystać z nawozów sztucznych oraz oszczędnie gospodarowałem/am wodą (np. tąpałem/am deszczówkę).

3.	Przygotowałem/am wybrane warzywa do przechowania podczas zimy.
***	Rozpoznaje nasiona mniej popularnych warzyw. Samodzielnie prowadzi własny ogródek warzywny.
1.	Rozpoznałem/am nasiona rzadziej hodowanych warzyw np. karczochów, dyni, jarmużu, rzepki i rukoli.
2.	Zaplanowałem/am i przeprowadziłem/am siew i zbieranie plonów na działce lub w ogrodzie. Nie korzystałem/am z nawozów sztucznych oraz oszczędnie gospodarowałem/am wodą (np. łapałem/am deszczówkę).
3.	Przygotowałem/am kompost z odpadów ogrodniczych. Nawoziłem/am swoje uprawy bez stosowania środków chemicznych.
4.	Prowadziłem/am mały ogródek permakulturowy, np. grządkę podwyższoną lub ogród w pojemniku drenażowym na balkonie.

SADOWNIK/SADOWNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
***	Rozpoznaje typowe drzewa owocowe. Bierze udział w pielęgnacji sadu. Bierze udział w zbiorze owoców lub ich zabezpieczeniu na zimę.
1.	Rozpoznałem/am po pniach i liściach popularne drzewa owocowe np. jabłonie, grusze, śliwy, wiśnie, czereśnie oraz krzewy owocowe np. maliny, porzeczki, winorośl.
2.	Wziąłem/wzięłam udział w sadzeniu drzew owocowych lub krzewów jagodowych.
3.	Wziąłem/wzięłam udział w całorocznej pielęgnacji sadu np. przycinaniu drzew i krzewów, szczepieniu drzewek, zabezpieczeniu go przed szkodnikami itp.
4.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: – Wziąłem/wzięłam udział w zbiorze owoców. Prawidłowo ułożyłem/am je w skrzynce/pojemniku i przygotowałem/am do transportu. – Wziąłem/wzięłam udział w przygotowaniu owoców do składowania przez zimę.

LEŚNIK

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
***	Obserwuje życie lasu w różnych porach dnia i roku. Pełni służbę na rzecz lasu.
1.	Obserwowałem/am życie lasu o świcie, o zmierzchu i w nocy. Wytropiłem/am zwierzę i obserwowałem/am jego życie. Poszerzyłem swoją wiedzę o zwyczajach tego zwierzęcia w książkach, telewizji lub Internecie. Przedstawiłem swoje obserwacje i zdobytą wiedzę w dowolnej formie (opowieść przy ognisku, wpis w Internecie itp.).
2.	Odbyłem/am obchód lasu z leśnikiem lub z harcerzem posiadającym strawność ****. Wykazałłem/am się znajomością drzew i umiejętnością rozpoznawania ich wieku.
3.	Zorganizowałem/am dla swojego zastępu w porozumieniu z leśnikiem całodzienną służbę na rzecz lasu (prace w szkółce, przy oczyszczaniu pasów przeciwożarowych, sadzeniu drzew itp.).
****	Działa na rzecz ochrony lasów. Popularyzuje wiedzę o lasach.
1.	Brałem/am udział w całodziennych pracach leśnych – w co najmniej w 3 rodzajach: zbieranie nasion, siew nasion, dołowanie sadzonek, sadzenie, pielęgnowanie upraw, sprzątanie zrąbu.
2.	Podczas indywidualnych wędrówek (lub z przyjacielem) poznałem/am najbliższe lasy. Poprowadziłem/am zastęp/drużynę/patrol na wyprawę do lasu. Pokazałem/am różne gatunki drzew i krzewów oraz rośliny będące pod ochroną; miejsca gdzie można znaleźć grzyby, jagody i zioła oraz szlaki wędrówek zwierząt leśnych.
3.	Zorganizowałem/am zbiórkę w terenie dla zastępu/drużyny/patrolu poświęconą lasom. Pokazałem/am różnice między lasami naturalnymi (puszczami) a lasem gospodarczym (uprawą leśną) i zaprezentowałem/am korzyści płynące z jednego i drugiego rodzaju lasów. Zapoznałem/am uczestników zbiórki z rodzajami drewna pozyskiwanymi z lasu i dalszym jego wykorzystaniem.

ZNAWCZA GRZYBÓW/ZNAWCZYNI GRZYBÓW

Wskazówki dla drużynowego: W realizacji tej sprawności trzeba zachować bezpieczeństwo harcerzy, szczególnie gdy zdobywana jest w warunkach obozowych.

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
--

**	Rozpoznaje popularne gatunki grzybów jadalnych, niejadalnych i trujących. Bierze udział w grzybobraniach oraz przygotowaniu grzybów do suszenia lub marynowania. Przygotowuje posiłki z wykorzystaniem grzybów jadalnych.
1.	Rozpoznałem/am co najmniej 5 grzybów jadalnych (np. borowika szlachetnego, maślaka zwyczajnego, podgrzybka brunatnego, czubajkę kanię, pieprznika jadalnego), 5 grzybów niejadalnych (np. gąskę białawą, gąskę siarkową, aksamitówkę złotą, gołąbkę krwistego, lisówkę pomarańczową) oraz 5 grzybów trujących (np. muchomora sromotnikowego, muchomora czerwonego, borowika szatańskiego, borowika purpurowego, strzępiaka ceglastego). Uwieczniłem/am je na zdjęciach.
2.	Wziąłem/wzięłam udział w grzybobraniu w 3 różnych lokalizacjach. Zbierałem/am grzyby nie niszcząc grzybni i ściółki.
3.	Wziąłem/wzięłam udział w myciu grzybów po zebraniu, a także przygotowaniu ich do suszenia lub w marynowaniu.
4.	Pod nadzorem osoby dorosłej przygotowałem/am posiłek z wykorzystaniem grzybów (np. sos do mięsa, zupę).

PRZYJACIEL ZWIERZĄT/PRZYJACIÓŁKA ZWIERZĄT

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Zna zwierzęta żyjące dziko w swojej najbliższej okolicy i wie, jak można im pomagać. Wie, jak powinno opiekować się wybranymi zwierzętami domowymi.
1.	Przygotowałem/am dla zastępu quiz, grę planszową itp. wymagającą rozpoznania na zdjęciach lub rysunkach minimum 15 gatunków zwierząt żyjących dziko w Polsce.
2.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Obserwowałem/am przez miesiąc życie mojego zwierzęcia domowego, zapisywałem/am najciekawsze spostrzeżenia, opowiedziałem/am o nich na zbiórce zastępu. - Umówiłem/am się z kimś na regularne wyprowadzania psa lub opiekę nad czyimś zwierzęciem przez miesiąc.
3.	Dowiedziałem/am się i opowiedziałem/am zastępowi, jakie dzikie zwierzęta (w tym ptaki) zamieszkują najbliższe tereny i jak można im pomagać. Pomogłem/am zwierzętom sam/a lub w ramach zorganizowanej akcji np. w zimowym dokarmianiu, budowaniu budek lęgowych, przenoszeniu skrzeku, budowaniu płotków dla płazów.
**	Pogłębia swoją wiedzę o świecie zwierząt dzikich i domowych oraz o zasadach opieki/pomocy zwierzętom. Propaguje wiedzę o świecie zwierząt.
1.	Wiem, jakie niebezpieczne zwierzęta żyją w Polsce. Opowiedziałem/am członkom/członkiniom mojego zastępu przed wyprawą do lasu jak należy postępować w przypadku spotkania z nimi.

2.	<p>Wiem, jak odpowiednio zachowywać się w lesie, aby nie płoszyć zwierzyny i nie tworzyć dla niej zagrożenia. Podczas wycieczki do lasu lub na łąkę wykonałem/am co najmniej jedno z zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rozpoznałem/am tropy kilku dzikich zwierząt (np. dzika, sarny, zajęca) i utrwalilem/am je (np. wykonałem/am zdjęcie, odlew). - Nagrałem/am odgłosy ptaków, sfotografowałem/am je, zebrałem/am ich pióra. - Rozpoznałem/am i nagrałem/am głosy pięciu żyjących tam zwierząt. <p>Zaprezentowałem/am moje zdobycze na zbiórce zastępu.</p>
3.	<p>Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Przeczytałem/am poradnik dotyczący opieki nad wybranym zwierzęciem. Wybrałem/am z niego 5 najciekawszych według mnie informacji i przedstawiłem/am je w zastępie. - Poszedłem/poszłam ze swoim zwierzęciem do weterynarza lub samodzielnie sprawdziłem/am stan zdrowia zwierzęcia na podstawie wiarygodnego poradnika.
***	<p>Jest znawcą zwyczajów zwierząt. Zna obowiązujące prawo dotyczące ochrony zwierząt i potrafi przekazać swoją wiedzę innym.</p>
1.	<p>Podczas samodzielnej wyprawy do lasu obserwowałem/am wybrane zwierzę i podążałem/am jego śladem, dokumentując jego życie (w sposób bezpieczny dla niego i dla mnie). Przedstawiłem/am jego zwyczaje na forum zastępu/drużyny.</p>
2.	<p>Zorganizowałem/em dla zastępu wyprawę do lasu, muzeum przyrodniczego lub zoo. Opowiedziałem/am o wybranych gatunkach zwierząt.</p>
3.	<p>Przedstawiłem/am na forum zastępu/drużyny wybrane gatunki zwierząt żyjących na całym świecie, zagrożonych wyginięciem („czerwona księga”). Opowiedziałem/am o produktach pochodzących z nielegalnego handlu zagrożonymi gatunkami, zwracając uwagę na wyroby popularnie przywożone jako pamiątki z wakacji. Opowiedziałem/am na zbiórce zastępu lub w klasie szkolnej o tym, jakie zwierzęta można hodować w domu w Polsce zgodnie z obowiązującym prawem.</p>
4.	<p>Przez 2 tygodnie doradzałem/am młodszemu rodzeństwu lub członkowi drużyny w opiece nad zwierzęciem domowym. Zrobiłem/am dla niego listę dobrych praktyk w opiece nad zwierzętami (np. niepozostawianie w samochodzie, zapewnianie wody do picia itp.).</p>
****	<p>Bierze czynny udział w ochronie zwierząt i propagowaniu stylu życia, który minimalizuje ich cierpienie.</p>
1.	<p>Zorganizowałem/am dla swojego zastępu/drużyny służbę na rzecz zwierząt.</p>
2.	<p>Nawiązałem/am współpracę z wybranym leśnictwem, parkiem narodowym lub organizacją zajmującą się ochroną zwierząt. Wziąłem/wzięłam udział jako wolontariusz w akcji organizowanej przez te instytucje np. liczeniu zwierząt, obrączkowaniu ptaków itp.</p>
3.	<p>Dokonałem/am przeglądu używanych przez siebie produktów (np. kosmetyków, produktów spożywczych). Wyeliminowałem te, których produkcja powoduje szkody w świecie zwierząt (np. testowane na zwierzętach, zawierające olej palmowy, pochodzenie z niezrównoważonych hodowli).</p>

HODOWCA/HODOWCZYNI (PTAKÓW, GRYZONI, DROBIU, RYB)

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Świadomie prowadzi hodowlę wybranych zwierząt (np. ptaków, gryzoni, drobiu, ryb).
1.	Przed założeniem hodowli dowiedziałem/am się z rzetelnego źródła wiedzy, w jaki sposób należy dbać o interesujące mnie zwierzęta. Dowiedziałem/am się, które zwierzęta hodowlane są obce/inwazyjne i jakie są konsekwencje ich umyślnego lub przypadkowego uwolnienia do środowiska naturalnego. Oceniłem/am swoje możliwości i po uzyskaniu zgody rodziców/opiekunów dokonałem/am wyboru zwierząt do hodowli.
2.	Przygotowałem/am dla swoich zwierząt właściwe pomieszczenia i przynajmniej od 2 miesięcy utrzymuje je w stałej czystości.
3.	W trakcie trwania próby (przynajmniej 2 miesiące) samodzielnie karmiętam/am swoje zwierzęta. W przypadku własnej niedyspozycji zapewniam/am sobie zastępstwo.
4.	Zaprezentowałem/am na zbiórce zastępu wyhodowane przez siebie zwierzęta, opowiedziałem/am o ich zwyczajach, sposobach żywienia i zapobiegania chorobom.
***	Świadomie kultywuje hodowlę wybranych zwierząt (np. ptaków, gryzoni, drobiu, ryb).
1.	Dbam o zdrowie moich zwierząt, wykonując <u>jedno z poniższych zadań</u> : – Zapewniam/am moim zwierzętom wizytę weterynarza, – zaszczepiętam/am moje zwierzęta, – zweryfikowałem/am swoje dotychczasowe praktyki hodowlane w fachowych książkach, czasopismach, portalach.
2.	Przygotowałem/am dla swoich zwierząt wyposażenie zwiększące komfort miejsca ich codziennego przebywania (np. zabawkę, wybieg).
3.	Dostosowałem/am dietę moich zwierząt do ich indywidualnych potrzeb. W trakcie trwania próby (przynajmniej 4 miesiące) samodzielnie karmiętam/am swoje zwierzęta. W przypadku własnej niedyspozycji zapewniam/am sobie zastępstwo.
4.	Zabrałem/am członków mojego zastępu na wizytę, podczas której oglądaliśmy moją hodowlę.

PSZCZELARZ/PSZCZELARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Umie odróżnić pszczoły od innych podobnych owadów, wie jak się zachowuje i co produkuje.
1.	Przygotowałem/am plakat/prezentację na temat różnic w wyglądzie między pszczołami, osami, trzmielami i szerszeniami. Zaprezentowałem/am go na zbiórce zastępu/drużyny i opowiedziałem/am o tym, co pożytecznego robią pszczoły i trzmiele.
2.	Obserwowałem/am pracę pszczół na łacie lub w ogrodzie. Opowiedziałem/am członkom mojego zastępu, co zaobserwowałem/am.
3.	Posmakowałem/am co najmniej 3 różne rodzaje miodu (np. rzepakowy, lipowy, gryczany, spadziowy, wielokwiatowy, manuka) i podjąłem/jęłam próbę opisania różnic w ich smakach.
4.	Wybrałem/am się do sklepu pszczelarskiego w swojej okolicy lub zajrzałem/ma do sklepu internetowego dla pszczelarzy. Opowiedziałem/am, co ciekawego tam widziałem/am.
***	Umie rozpoznać pszczele produkty, wie, jak się je pozyskuje. Pomaga owadom zapylającym.
1.	Wziąłem/wzięłam udział w kręceniu miodu.
2.	Rozpoznałem/am co najmniej 5 rodzajów roślin miododajnych występujących w Polsce. Obserwowałem/am jak pszczoły zbierają z nich nektar i pyłek kwiatów.
3.	Przygotowałem/am plakat/prezentację o co najmniej 3 produktach pszczelich i ich właściwościach.
4.	Zbudowałem/am hotel dla owadów zapylających, zademonstrowałem/am go innym wyjaśniając, czemu praca tych owadów jest ważna.
****	Interesuje się życiem pszczół, dzieli się swoją wiedzą z innymi. Bierze udział w pracach w pasiece.
1.	Od wiosny do jesieni pracowałem/am w pasiece i stworzyłem/am relację ze swoich działań w dowolnej, atrakcyjnej formie (np. zdjęcia, pamiętnik, filmy, relacja w mediach społecznościowych).
2.	Wziąłem/wzięłam udział w zabezpieczaniu pszczół przed zimą.
3.	Poznałem/am właściwości lecznicze produktów wytwarzanych przez pszczoły. Skorzystałem z dwóch z takich produktów odpowiednio do okoliczności.
4.	Opisałem/am i spopularyzowałem właściwości co najmniej 5 produktów pszczelich (na zbiórkach lub w mediach społecznościowych).
5.	Zorganizowałem/am wycieczkę zastępu/patrolu/drużyny do pasieki. Pokazałem/am jak zabezpieczyć się przed użądleniem podczas pracy w pasiece. Przedstawiłem/am zasady zachowania podczas pracy przy pszczołach.

SPRAWNOŚCI ROZWIJAJĄCE PASJE

KOLEKCJONER/KOLEKCJONERKA

Wskazówki dla drużynowego: W idei sprawności czterogwiazdkowej niekoniecznie chodzi o wartość materialną.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	<p>Tworzy drobne kolekcje na interesujące tematy. Potrafi wyjaśnić, skąd wzięła się dana rzecz i jakie są jej właściwości.</p>
1.	<p>Przez co najmniej miesiąc zbierałem/am wybrane przedmioty i przechowywałem/am je w bezpiecznym miejscu tak, aby nie uległy zniszczeniu.</p>
2.	<p>Pogłębiłem/am wiedzę na temat wybranego przedmiotu z mojej kolekcji. Zrobiłem/am jego zdjęcie i opis.</p>
3.	<p>Przedstawiłem/am swoją kolekcję na zbiórce zastępu. Podzieliłem/am się z zastępcem swoją wiedzą na temat zbioru.</p>
**	<p>Posiada kolekcję, którą stale uzupełnia. Kontaktuje się z innymi osobami kolekcjonującymi te same przedmioty.</p>
1.	<p>Stworzyłem/am własną kolekcję wybranych przedmiotów lub systematycznie powiększałem/am kolekcję, którą otrzymałem/am.</p>
2.	<p>Opracowałem/am system katalogowania własnych zbiorów i posługiwałłem/am się nim, uzupełniając swoją kolekcję.</p>
3.	<p>Nawiązałem/am kontakt z co najmniej jedną osobą, posiadającą kolekcję zbliżoną do mojej. Wymieniałem/am się doświadczeniami dotyczącymi powiększania kolekcji, jej przechowywania i prezentowania itp.</p>
***	<p>Prezentuje swoje eksponaty na wystawach lub w Internecie.</p>
1.	<p>Zbudowałem/am zadbaną i wyróżniającą się w moim najbliższym otoczeniu kolekcję.</p>
2.	<p>Pozyskałem/am wiedzę na temat kolekcjonowanych przedmiotów. Stworzyłem/am zestawienie źródeł (książki, miejsca internetowe itp.), z których czerpię wiedzę na temat przedmiotów, które kolekcjonuję.</p>
3.	<p>Zorganizowałem/am zajęcia/warsztaty/prelekcję na temat zbieranych eksponatów.</p>
4.	<p>Zaprezentowałem/am najciekawsze elementy mojej kolekcji na wystawie lub w Internecie.</p>
****	<p>Prowadzi wartościową kolekcję. Zaraża innych swoją pasją.</p>
1.	<p>Pozyskałem/am co najmniej jeden rzadki przedmiot do swojej kolekcji.</p>
2.	<p>Skompletowałem/am specjalistyczne publikacje na temat kolekcjonowanych przedmiotów.</p>

3.	Przedstawiłem/am swoją kolekcję na zbiórce drużyny lub innym forum harcerskim. Podzieliłem/am się z innymi harcerzami/harcerkami wiedzą o korzyściach, jakie kolekcjonowanie daje mi w życiu codziennym.
4.	Nawiązałem/am kontakty ze społecznością kolekcjonerów. Brałem/am udział w spotkaniach/dyskusjach na forach/wystawach itp.

PRZYJACIEL KSIĄŻKI/PRZYJACIÓŁKA KSIĄŻKI

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Poszukuje i znajduje książki, dzięki którym przekonuje się, że czytanie jest przyjemne.
1.	Stworzyłem/am listę książek, które chciałbym/chciałabym przeczytać. Przeczytałem/am co najmniej dwie książki z mojej listy.
2.	Znalazłem/am książkę, którą polubiłem/am. Zachęciłem/am do jej przeczytania członków mojego zastępu lub kolegów/koleżanki z klasy.
3.	Samodzielnie wykonałem/am kilka zakładek do swoich książek.
4.	Zrobiłem/am spis alfabetyczny posiadanych książek.
**	Regularnie czyta różne książki. Korzysta z zasobów bibliotecznych. Gromadzi własna biblioteczki i/lub e-biblioteczki.
1.	Przeczytałem/am książki z 3 różnych gatunków literatury, w tym przynajmniej jedną popularnonaukową.
2.	Zapisałem/am się do lokalnej biblioteki. Poznałem/am obowiązujące w niej zasady i się do nich stosuje. Regularnie (co najmniej raz w miesiącu) odwiedzałem/am bibliotekę i wypożyczałem/am książki.
3.	Wykonałem/am co najmniej jedno zadanie: <ul style="list-style-type: none"> – Wykonałem/am drobne naprawy introligatorskie kilku książek. – Pełniłem/am dyżur w bibliotece szkolnej lub publicznej.
4.	Sporządziłem listę książek, które chciałbym/chciałabym mieć w swojej biblioteczce (książek w wersji drukowanej lub/i elektronicznej). Zakupiłem je za własne oszczędności lub poprosiłem o prezentowanie przez rodzinę/znajomych.
***	Poszerza swoje gusta literackie. Sięga po książki poradnikowe i rozwijające wiedzę.
1.	Śledziłem/am nowości wydawnicze w wybranej dziedzinie i przeczytałem/am przynajmniej 2 z nich.
2.	Wzbogaciłem/am swoją prywatną biblioteczkę. Choć jedną książkę do mojej biblioteczki znalazłem /am w antykwariacie.
3.	Wykonałem/am co najmniej jedno zadanie:

	<ul style="list-style-type: none"> - Stworzyłem/am <i>ex libris</i> biblioteczki swojej lub harcerskiej. Umieściłem/am go w książkach moich lub należących do mojego środowiska harcerskiego. - Prowadziłem/am w czasie próby na sprawność bibliotekę drużyny (szczepu) lub obozu.
4.	Na podstawie wybranej książki o charakterze poradnikowym/naukowym itp. Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Przygotowałem/am dla osoby prowadzącej zajęcia materiały na określony temat. - Przygotowałem/am miniporadnik na wybrany temat.
****	Orientuje się w najciekawszych aktualnie wydawanych pozycjach. Dużo czyta oraz dzieli się swoją pasją do książek.
1.	Przedstawiłem/am i uzasadniłem/am propozycje książek, które warto dodać do biblioteczki drużyny lub przeczytać w ramach prób na stopnie.
2.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Urządziłem/am w drużynie/szkole itp. wieczór wspólnego czytania wybranej książki, spotkanie z autorem lub podobną imprezę literacką. - Urządziłem/am w drużynie/szkole itp. wystawę ciekawych książek, prezentując na niej także własne zbiory.
3.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Nawiązałem/am kontakt z antykwariatem, poznałem/am sposoby gromadzenia wydawnictw antykwarycznych i przechowywania oraz zabezpieczania starodruków. - Nawiązałem/am kontakt z muzeum lub archiwum, poznalem/am sposoby gromadzenia, przechowywania oraz zabezpieczania starodruków.
4.	Stworzyłem/am analogowy lub cyfrowy katalog swojego księgozbioru.

KRONIKARZ/KRONIKARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Prowadzi kronikę. Na bieżąco odnotowuje ważne wydarzenia.
1.	Prowadziłem/am w okresie próby kronikę (zastępu, drużyny lub prywatną), postugując się kilkoma rodzajami pisma.
2.	Sporządziłem/am notatkę z wydarzeń na podstawie relacji świadków.
3.	Przez czas trwania próby dbałem/am o to, by kronika była zawsze tam, gdzie drużyna.
4.	Zapoznałem/am się z twórczością wybranego polskiego kronikarza.
**	Ma świadomość, w jaki sposób relacjonuje się zdarzenia w kronice. Rozumie obrzędową rolę kroniki w drużynie. Uwieczniając wydarzenia, wykazuje się kreatywnością.

1.	Przygotowałem/am minimum 3 wydarzenia z życia zastępu/drużyny, umieszczając wpis w kronice zastępu/drużyny. W ramach wpisów uwzględniałem/am ważne dla środowiska elementy obrzędowe i anegdotyczne. Wykazałem/am się kreatywnością w ich tworzeniu.
2.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: – Skontaktowałem/am się z kimś, kto prowadził kronikę w swoim środowisku i przeprowadziłem/am z tą osobą wywiad, uzyskując następujące informacje: sposób prowadzenia kroniki, zbierania informacji, opieki nad kroniką i wykorzystanie jej do pracy z zastępcem/drużyną. – Przejrzałem/am kroniki swojego środowiska i spisałem/am swoje wnioski dotyczące sposobów prowadzenia kroniki, które przedstawiłem/am na forum drużyny.
3.	Poszukałem/am w Internecie informacji na temat kaligrafii, akcesoriów i materiałów wykorzystywanych w kaligrafii. Wybrałem/am jeden krój, z pomocą którego stworzyłem/am wpis w kronice.
4.	Przygotowałem/am wpis do kroniki drużyny, opisując dłuższy wyjazd drużyny, tzn. biwak, obóz, zimowisko i umieszczając zdjęcia, rysunki, itd. podnoszące wartość artystyczną relacji.
***	Prowadzi kronikę, tworząc wpisy o bardzo różnorodnym charakterze. Pomaga młodszym w odnalezieniu się na funkcji kronikarza.
1.	Prowadziłem/am w okresie próby kronikę, opisując minimum 7 wydarzeń dotyczących drużyny. Oprawę graficzną opisów dopasowałem/am do klimatu/treści wydarzenia.
2.	Stworzyłem/am jeden wpis do kroniki metodą scrapbookingu.
3.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: – Stworzyłem/am oprawę kroniki według własnego pomysłu lub zmodyfikowałem/am istniejącą tak, aby pasowała do istniejącej obrzędowości drużyny. – Stworzyłem/am bogato zdobioną okazjonalną kartę (np. na rozpoczęcie roku harcerskiego/szkolnego) w kronice oraz wprawiłem/am ją we właściwe miejsce w kronice, nie uszkadzając innych wpisów. – Zreperowałem/am uszkodzoną kartę (np. podarta strona) w kronice z zastosowaniem właściwych technik i materiałów uzupełniających ubytek.
4.	Przeprowadziłem/am dla innych harcerzy warsztaty doskonalące umiejętności prowadzenia kronik.

K6

Wskazówki dla drużynowego: Sprawność dotyczy kształtowania umiejętności myślenia logicznego, strategicznego. Przez gry stolikowe rozumiemy głów-nie gry planszowe i karciane.

**- 3 – Nie musi to być naprawa własnej gry – pomoc można zaoferować świetlicy, bibliotece, naprawić planszkę drużyny lub zastępu albo zaoferować pomoc znajomemu.

***-1 – w to zadanie wliczy się również wszelka pomoc organizacyjna podczas wydarzeń polegająca na obsługiwaniu małej wypożyczalni gier i tłumaczeniu zasad osobom, które chcą pograć.

Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:	
*	Gra w kilka gier stolikowych. Potrafi wyjaśnić zasady gry zastępowi.
1.	Zagrałem/am w 5 różnych gier stolikowych z rodziną, zastępem lub znajomymi.
2.	Na zbiórce zastępu zaproponowałem/am grę dobraną odpowiednio do wieku i doświadczenia graczy. Wyjaśniłem/am zasady i poprowadziłem/am rozgrywkę.
3.	Zagrałem/am w co najmniej jedną grę planszową lub karcianą o tematyce harcerskiej lub historycznej.
4.	Naprawiłem/am i zakonserwowałem/am grę stolikową (naprawa pudełka, wsadzenie kart w koszulki, uzupełnienie brakujących elementów).
**	Wie, jak różne gry stolikowe wpływają na zdolności. Orientuje się w popularnych grach stolikowych.
1.	Poznałem/am przynajmniej jedną grę na refleks, strategię, rozwijającą logiczne myślenie, zdolności ekonomiczne, planowania, pamięć, wiedzę, kreatywne myślenie (mogą się pokrywać). Zaprezentowałem/am te gry, wpłatając je w prace mojego zastępu.
2.	Wziąłem/wzięłam udział w turnieju gier planszowych lub karcianych.
3.	Zorganizowałem/am miniturniej gier stolikowych w zastępie lub drużynie.
4.	Znam przynajmniej jeden portal / blog / vlog o grach stolikowych.
***	Zna podstawowe mechaniki gier. Umiejętnie dobiera grę do graczy.
1.	Zorganizowałem/am turniej gier stolikowych w dowolnym środowisku lub pracowałem/am na targach gier stolikowych, wyjaśniając gry.
2.	Poznałem/am mechaniki stosowane w grach i potrafię je zidentyfikować w grach, w które gram. Na zbiórce drużyny zaprezentowałem/am historię, twórców oraz rodzaje gier planszowych i karcianych.
3.	Zorganizowałem/am w swoim środowisku (drużyna, szkoła, kółko zainteresowań) akcję promującą gry planszowe i karciane. Zorganizowałem/am turniej gier w systemie szwajcarskim.
4.	Samodzielnie lub wraz z zespołem stworzyłem/am prostą grę planszową lub karcianą o tematyce harcerskiej i upowszechniłem/am ją w środowisku harcerskim.

****	Tworzy własne gry stolikowe. Rozumie różnicę między „ciekawym pomysłem” a „grywalnym pomysłem”.
1.	Określił/a potrzebę edukacyjną, docelową grupę wiekową i zakres wiedzy, który można przekazać za pomocą gry. Odpowiednio dobrał/a mechanikę do projektowanej gry i stworzył/a fabułę.
2.	Zapoznał/a się z materiałami o projektowaniu gier - np. Laboratorium Gier. Stworzył/a prototyp gry w kilku egzemplarzach i przeprowadził/a testy. Na bazie uzyskanej informacji zwrotnej poprawił/a grę i przeprowadził/a kolejną serię testów. Cykl powtarzał/a do momentu, gdy gra stała się grywalna (uzyskała dobre oceny od testujących i w większości określali ją jako atrakcyjną).
3.	Stworzoną grę zaproponował/a wydawnictwu lub spopularyzował/a samodzielnie (np. upubliczniając materiały do samodzielnego wydruku).

GRPGowiec

Wskazówki dla drużynowego: Gry fabularne to doświadczenie zespołowe, wzięcie udziału w rozgrywce wymaga zebrania drużyny i uczestnictwa Mistrza Gry – osoby dobrze zaznajomionej z tematem. Warto, aby drużynowy pomógł harcerzom znaleźć Mistrza Gry, który np. podczas zbiórki zastępu wprowadzi ich w temat gier fabularnych. Warto, aby to Mistrz Gry potwierdzał realizację zadań.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Zna gry fabularne RPG. Uczestnicząc w rozgrywce, wykazuje się znajomością zasad gry, wczuwając się w odgrywaną rolę.
1.	Razem z mistrzem gry stworzył/a swoją postać w dowolnym systemie RPG.
2.	Uczestniczył/a w kampanii RPG, przechodząc wraz z drużyną cały scenariusz.
3.	Grając w RPG wczuł/a się w swoją postać i odpowiednio ją odgrywał/a, reagując na to, co działało się w rozgrywce. Uczestnicząc w grze, podejmował/a przemyślane strategiczne decyzje, przewidując ich skutki dla swojego bohatera.
***	Odkrywa różnorodność gier fabularnych, poznaje inne systemy i settingi. Prowadzi dla rówieśników jako Mistrz Gry proste scenariusze, tworząc klimat rozgrywki.
1.	Poznał/a jeden system RPG. Współtworzył/a jej klimat swoją grą aktorską, dobieraniem rekwizytów i interakcją ze światem gry.
2.	Jako Mistrz/yni Gry poprowadził/a krótki scenariusz (np. dla zastępu).
3.	Dowiedział/a się, jakie są najpopularniejsze systemy i settingi rozgrywki. Poznał/a i zagrał/a w co najmniej dwa z nich.
****	Tworzy złożone scenariusze na kilka sesji w różnych systemach. Prowadzi je, tworząc właściwy klimat.

1.	Stworzyłem/am złożony scenariusz do przeprowadzenia w ciągu kilku sesji w co najmniej dwóch systemach i przeprowadziłem/am przynajmniej jeden.
2.	Stworzyłem/am własne materiały na sesje, dbając o ich estetykę. Zaaranżowałem/am przestrzeń w klimatyczny sposób.
3.	W czasie sesji odwoływałem/am się do bestiariuszy i dodatków, śledziłem/am zdolności posiadane przez graczy i reagowałem/am we właściwy sposób.
4.	Stworzyłem/am scenariusz i przeprowadziłem/am przynajmniej jednego LARPa.

SPRAWNOŚCI SPOŁECZNE I RELIGIJNE

OBYWATEL/OBYWATELKA

Wskazówki dla drużynowego: ***-2 – Chodzi o udział w przedsięwzięciach samorządów, nie jest konieczne sprawowanie funkcji w samorządzie.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Aktywnie poznaje swój kraj.
1.	Znam historię godła i barw narodowych. Wiem, co oznaczają i potrafię się wobec nich zachować. Wywiesiłem/am flagę biało-czerwoną w dniu święta państwowego.
2.	Razem z zastępcem/drużyną zaśpiewałem/am hymn państwo w czasie uroczystości.
3.	Posiadam mapę Polski, na której oznaczam miejsca, w których byłem/am (może być konturówka z magnesami, pocztówkami itp.).
4.	Zapoznałem/am się z częścią statutu szkoły, zawierającą prawa i obowiązki ucznia. Angażuję się w życie swojej szkoły/klasy. Wziąłem/Wzięłam udział w choć jednym przedsięwzięciu szkolnym przygotowywanym przez klasę/samorząd szkolny.
**	Poznaje swoje państwo i zasady demokracji.
1.	Poznałem/am daty polskich świąt narodowych. Wiem, na pamiątkę jakich wydarzeń zostały ustanowione. Przygotowałem/am z zastępcem zbiórkę z okazji jednego z nich.
2.	Wskazałem/am na mapie krainy geograficzne Polski. Jedną z nich zaprezentowałem/am na zbiórce zastępu.
3.	Poznałem/am zasady demokratycznych wyborów i etapy podejmowania decyzji. Wykonałem/am co najmniej jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Przedstawiłem/am swoją sprawę na Radzie Drużyny. – Po wcześniejszym poznaniu programów wyborczych kandydatów, wziąłem/wzięłam udział w głosowaniu w wyborach do samorządu uczniowskiego.
4.	Znam obszar swojej gminy. Posługując się planem swojej okolicy, dotarłem/am do urzędu gminy/miasta i dowiedziałem/am się, jakie sprawy można w nim załatwić.
***	Angażuje się w życie społeczności do których należy.
1.	Przeprowadziłem/am zwiad tematyczny w mojej „małej ojczyźnie” (np. poznając kulturę, historię, współczesne życie społeczne i gospodarcze, poznając ciekawe osoby, odkrywając mało znane miejsca, zapomniane pamiątki historyczne). Sporządziłem/am dokumentację zwiadu (np. opisy, wywiady, pamiątki, fotografie, spis lektur na wybrany temat). W interesujący sposób przedstawiłem/am wyniki zwiadu w drużynie.
2.	Wziąłem/am udział w pracach samorządu klasowego lub szkolnego.
3.	Przygotowałem/am się i podjąłem/podjęłam funkcję w zastępie, drużynie lub szczepie.

4.	Dowiedziałem/am się, dlaczego ważne jest wyrażanie swojego zdania we wspólnych sprawach, zachęciłem/am swoich rodziców lub innych członków rodziny do uczestnictwa w wyborach lub głosowaniu w budżecie obywatelskim/partycypacyjnym.
****	Przygotowuje się do bycia dorosłym obywatelem RP. Śledzi aktualną sytuację na polskiej scenie politycznej. Promuje aktywność obywatelską oraz głosowanie w oparciu o rzetelną wiedzę.
1.	Poznałem/am najważniejsze fakty z najnowszej historii Polski. Odwiedziłem/am miejsce związane z takim wydarzeniem, by w pełni zrozumieć, jakie płyną z niego dla nas przesztańia. Na wyprawę zabrałem/am drużynę/zastęp/przyjaciela/rodzinę.
2.	We współpracy z samorządem uczniowskim, przygotowałem/am szkolną akcję promującą aktywność społeczną i obywatelską.
3.	Poznałem/am podział polskiej sceny politycznej i programy wyborcze partii posiadających mandaty w parlamencie. Dowiedziałem/am się, jakie uprawnienia posiada Sejm i Senat RP. Zaprezentowałem/am członkom zastępu/drużyny narzędzie do badania preferencji politycznych (np. Latarnik wyborczy).
4.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Przeprowadziłem/am analizę lokalnych potrzeb i przygotowałem/am projekt do budżetu obywatelskiego/partycypacyjnego. – Zorganizowałem/am spotkanie z lokalnym radnym poświęcone potrzebom lokalnej młodzieży.
5.	Wiem, czym są organizacje typu watchdog. Nawiązałem/am kontakt z wybraną z nich i upowszechniłem/am w swoim środowisku efekty jej pracy.

EUROPEJCZYK/EUROPEJKĄ

Wskazówki dla drużynowego: Zdobywającym sprawność, warto podać jako źródło wiedzy Oficjalny portal Unii Europejskiej: <https://europa.eu/>.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Posiada podstawową wiedzę na temat Unii Europejskiej, jej symboli i państw do niej należących. Swoją wiedzą dzieli się z rówieśnikami.
1.	Dowiedziałem/am się, czym jest Unia Europejska i od kiedy należy do niej Polska. Zdobyłem/am różne ciekawostki dotyczące państw należących do UE. Zaprezentowałem/am je w ciekowej formie rówieśnikom.
2.	Poznałem/am najważniejsze symbole Unii Europejskiej. Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Odśpiewałem/am hymn Unii Europejskiej. – Zagrałem/am hymn Unii Europejskiej na instrumencie. – Wykonałem/am flagę europejską.

3.	Wiem, jakie kraje z najbliższego otoczenia mojego kraju są członkami Unii Europejskiej. Przygotowałem/am mapę Polski z zaznaczonymi zewnętrznymi granicami UE, które pokrywają się z granicami Polski.
**	Dostrzega wokół siebie wpływ członkostwa w UE na rozwój Polski. Propaguje wiedzę o UE.
1.	Przedstawiłem/am członkom zastępu dewizę/motto Unii Europejskiej. Przygotowałem/am z rówieśnikami (np. w zastępie) plakat prezentujący UE i jej motto.
2.	Poznałem/am ważne informacje dotyczące Unii Europejskiej oraz jej najważniejsze instytucje. Zorganizowałem/am konkurs wiedzy o UE i jej krajach członkowskich dla rówieśników.
3.	Znalazłem/am w swoim otoczeniu kilka inwestycji dofinansowanych z funduszy Unii Europejskiej. Na zbiórce zastępu przedstawiłem/am ich listę i wspólnie stworzyliśmy listę rankingową inwestycji najważniejszych dla naszej wspólnoty lokalnej.
***	Wie, czym jest integracja europejska oraz jakie obejmuje działania. Propaguje wśród grupy rówieśniczej wiedzę o kulturze innych państw UE.
1.	Dowiedziałem/am się, czym była Deklaracja Schumana i jakie miała znaczenie w pokojowym jednocieniu kontynentu. Wcieliłem/am się w rolę historyka i stworzyłem/am krótką notatkę przedstawiającą główne etapy tworzenia Unii Europejskiej. Dowiedziałem/am się, jakie kraje starają się obecnie przystąpić do Unii Europejskiej i jakie jeszcze warunki muszą spełnić. Wyniki swojej pracy zaprezentowałem/am publicznie.
2.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Zapoznałem/am się z różnymi kulturami krajów należących do Unii Europejskiej uwzględniając zwyczaje, obrzędy i stroje ludowe. Przygotowałem/am na ten temat materiał, który został opublikowany. - Przeprowadziłem/am warsztaty wymiany międzykulturowej z drużyną z innego kraju UE. - Brałem/am udział w wydarzeniu propagującym kulturę państw członkowskich UE (np. Festiwal Kultury Europy).
3.	Dowiedziałem/am się, jakie wymogi należy spełnić, aby podróżować w Strefie Schengen. Zaplanowałem/am wycieczkę do jednego kraju ze strefy Schengen, uwzględniając walory turystyczne.
****	Wie, jak wygląda proces decyzyjny Unii Europejskiej oraz jakie są instytucje europejskie. Rozumie mechanizmy obrony Unii Europejskiej. Potrafi skorzystać z programów dotacyjnych UE.
1.	Poznałem/am zasady deklaracji bolońskiej. Skorzystałem/am z Europejskiej Sieci Informacji o Edukacji – EURYDICE. Na tej podstawie zebrałem/am informacje dotyczące możliwości i warunków podejmowania przez młodych Polaków nauki w wybranym kraju Unii Europejskiej. Zebrane materiały przedstawiłem/am swoim rówieśnikom.
2.	Dowiedziałem/am się, w jaki sposób Unia Europejska prowadzi swoją politykę migracyjną i azylową oraz jak wpływają one na bezpieczeństwo obywateli państw członkowskich. Zorganizowałem/am zbiórkę/spotkanie wędrownicze/instruktorskie na ten temat.
3.	Dowiedziałem/am się, jaka jest procedura podejmowania decyzji w Unii Europejskiej oraz jaka jest waga polskiego głosu. Przygotowałem/am dla drużyny/kręgu/wspólnoty

	wędrowniczej debatę nad przyszłością Europy, dotykając wyzwań, z jakimi współcześnie musi się ona zmagać.
4.	Nawiązałem/am kontakt z drużyną skautową z terenu Unii Europejskiej. Dowiedziałem/am się o ich zwyczajach, obrzędach i tradycjach. Zorganizowałem/am wspólną akcję, np. wzajemne odwiedziny, wspólny wyjazd, wymianę listów.

EKUMENISTA/EKUMENISTKA

Wskazówki dla drużynowego: dobrą okazją do realizacji sprawności może być Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan. Organizując obóz, sprawdź, jakie wyznania istnieją lub istniały w okolicy, w której spędziście kilka tygodni. Rozejrzyjcie się po swojej okolicy – może nie wiecie, że znajdują się w niej świątynie innych wyznań?

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Posiada podstawową wiedzę na temat wyznań chrześcijańskich w Polsce. Potrafi zachować się właściwie w ich przestrzeni sakralnej.
1.	Dowiedziałem/am się, jak nazywa się świątynia i duchowny w wyznaniach chrześcijańskich działających w Polsce. Rozpoznałem/am ich stroje liturgiczne.
2.	Dowiedziałem/am się, jakie Kościoły i wspólnoty chrześcijańskie działają w mojej okolicy/regionie. Odwiedziłem/am (np. z rodzicami lub zastępem) świątynię, miejsce modlitwy lub cmentarz należące do jednego z nich (innego niż moje własne). Zastosowałem/am się do obowiązujących zasad ubioru i zachowania w miejscu kultu lub podczas ceremonii religijnej.
3.	Na zbiórce zastępu przedstawiłem/am tradycje i zwyczaje związane ze Świętami Wielkiejnocy lub Bożego Narodzenia w rzymskim katolicyzmie, prawosławiu i Kościołach ewangelickich w Polsce i innych krajach Europy.
***	Poznaje różnorodność chrześcijaństwa. Rozróżnia wyznania chrześcijańskie istniejące na świecie. Zna podobieństwa i różnice między nimi. Poznaje je w praktyce. Upowszechnia zasady właściwego zachowania w przestrzeni sakralnej i podczas ceremonii religijnych w różnych tradycjach wyznaniowych.
1.	Poznałem/am typowe elementy architektury i wyposażenia oraz ich znaczenie w świątyniach wyznań chrześcijańskich tradycji wschodniej i zachodniej (np. ikonostas, carskie i diakońskie wrota, ikony, obrazy lub ich brak, ambona, osobne przestrzenie dla kobiet i mężczyzn). Przedstawiłem/am je na zbiórce zastępu.
2.	Pomogłem/am zorganizować wycieczkę zastępu lub drużyny do świątyni wyznawców wybranego wyznania lub obrządku (innych niż większości uczestników) i przedstawiłem/am informacje o niej. Przygotowałem/am członków zastępu lub drużyny pod względem właściwego ubioru i zachowania.

3.	Poznałem/am trzy wybrane inicjatywy ekumeniczne (np. Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom, Tydzień Modlitw o Jedność Chrześcijan, Spotkania Młodych Taizé, Betlejemskie Światło Pokoju, Ekokościół, stworzenie ekumenicznego przekładu Pisma Świętego, Znaki Pamięci). Rozpropagowałem/am wiedzę o nich wśród rówieśników.
4.	Opowiedziałem/am mojemu zastępowi/grupie znajomych o Spotkaniach Młodych Taizé. Nauczyliśmy się trzech piosenek z Taizé, np. wykorzystując nagrania dostępne w Internecie.
****	Wie, jakie są założenia ruchu ekumenicznego. Rozumie przyczyny i rolę różnorodności w Chrześcijaństwie. Poznaje inne wyznania i szuka ich wspólnych cech. Upowszechnia ideę dialogu międzyreligijnego i ekumenizmu.
1.	Na zbiórce zastępu lub drużyny zaprezentowałem/am w ciekawy sposób ideę i najważniejsze działania ruchu ekumenicznego, bazując na dokumentach Światowej Rady Kościołów lub Polskiej Rady Ekumenicznej. Przedstawiłem/am idee i sposób działania Wspólnoty z Taizé.
2.	Wziąłem/wzięłam udział w nabożeństwie w ramach Światowego Tygodnia Modlitw o Jedność Chrześcijan, Europejskiego Spotkania Młodych lub w innym nabożeństwie ekumenicznym. Porozmawiałem/am z kilkorgiem jego uczestników o powodach, dla których zdecydowali się na udział.
3.	W odniesieniu do trzech Kościołów działających w Polsce (prawosławnego, rzymskokatolickiego i jednego z Kościołów ewangelickich), odszukałem/am najważniejsze informacje dotyczące zasad ich wiary: problematyki usprawiedliwienia, relacji człowieka z Bogiem i Kościółem, najważniejszych świąt, struktury, sposobu działania, największych ośrodków i sposobów prowadzenia działalności dobrotzynnej. Zrobiłem/am to, zapoznając się z ich stronami internetowymi. Zastanowiłem/am się nad tym, jakie elementy są dla nich wspólne i pozwalają na współpracę.
4.	Wykonałem/am jedno z zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Poznałem/am główne spory teologiczne w obrębie chrześcijaństwa. Zastanowiłem/am się nad ich konsekwencjami dla funkcjonowania społeczeństw. Poznałem/am najważniejsze inicjatywy na rzecz jedności chrześcijan. Przeprowadziłem/am w szczepie lub hufcu dyskusję na ten temat. - Poznałem/am ideę i historię ruchu ekumenicznego, w tym trudności, które w nim występują (np. relacje między Kościołami prawosławnymi a Kościołami ewangelickimi, negatywne nastawienie do idei ekumenizmu, problemy z różnym rozumieniem pojęć teologicznych). Podjąłem/podjęłam refleksję na temat ich źródeł, w tym uwarunkowań kulturowych i społecznych. Przeprowadziłem/am w szczepie lub hufcu dyskusję na temat trudności i przyszłości ekumenizmu.

LITURGISTA/LITURGISTKA

Wskazówki dla drużynowego:

*3 – Poprawność w wykonywaniu musztry ma się przekładać na poprawność wykonywanych gestów w czasie liturgii, chodzi o „nastawienie”, o dbałość w wykonywaniu tych gestów.

**2 – Pomoc w organizacji może polegać, np. na pełnieniu liturgicznej służby ołtarza, przygotowaniu liturgii słowa (przeczytanie czytań, zaśpiewanie psal-mu), procesji z darami, komentarzy (napisanie i przeczytanie), modlitwy wiernych (napisanie i przeczytanie), przygotowaniu odpowiednich pieśni zgodnych z okresem liturgicznym oraz częścią liturgii.

***2 – Chodzi tutaj o typowo „kościelne” nazwy: kielich, patena, palka, korporał, puryfikaterz, lavabo, trybularz. Przygotowanie ołtarza to nie zbudowanie ołtarza polowego, ale przygotowanie go do liturgii (obrus, krzyż, świece, księgi liturgiczne).

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Wie, czym jest liturgia. Posiada podstawową wiedzę na postaw i gestów liturgicznych.
1.	Poboźnie i aktywnie uczestniczyłem/am w nabożeństwie/mszy świętej/liturgii, starając się stanowić wzór dla innych.
2.	Poznałem/am podstawowe postawy i gesty liturgiczne. Wykazałem/am się ich znajomością asystując we mszy świętej.
3.	Przeprowadziłem/am dla zastępu zajęcia z musztry harcerskiej, zwracając uwagę na poprawność wykonywanych postaw i gestów.
**	Wie, czym kieruje się liturgia Kościoła. Angażuje się w jej przeżywanie.
1.	Poznałem/am strukturę roku liturgicznego. Wiem, kiedy się rozpoczyna i kończy i jak się nazywają jego główne okresy. Stworzyłem/am swój kalendarz liturgiczny. Zaznaczyłem/am na nim najważniejsze święta mojego wyznania. Wiem, które z tych świąt mają stały termin obchodów, a które są „ruchome”.
2.	Poznałem/am możliwości zaangażowania w przygotowanie liturgii. Pomogłem/am w organizacji wydarzenia religijnego (np. polowa msza święta) w hufcu/drużynie.
3.	Uczestniczyłem/am w budowie ołtarza polowego na obozie drużyny. Zadbałem/am o urządzenie tego miejsca tak, by atmosfera sprzyjała modlitwie.
***	Wie, dlaczego Eucharystia nazywana jest szczytem liturgii. Bierze czynny udział w organizowaniu mszy harcerskich/nabożeństw/liturgii.
1.	Poznałem/am strukturę mszy świętej/nabożeństwa/liturgii. Umiem wymienić jej części i dowiedziałem/am się, jakie postawy należy przyjąć w poszczególnych jej elementach. Przekazałem tę wiedzę młodszej osobie.
2.	Poznałem/am nazwy podstawowych paramentów liturgicznych. Przygotowałem/am ołtarz do sprawowania Eucharystii.
3.	Poznałem/am ceremoniał harcerski dotyczący uczestnictwa pocztu sztandarowego i drużyny reprezentacyjnej we mszy świętej/nabożeństwie/liturgii. Wystąpiłem/am w poczcie sztandarowym lub byłem proporcowym/proporcową w trakcie mszy świętej/nabożeństwa/liturgii.
4.	Obejrzałem/am wspólnie z rodziną/drużyną/zastępem film pt. „Największy z cudów” (2011), a następnie porozmawialiśmy o przesłaniu, jakie niesie film.
****	Współpracuje z kapelanami/duszpasterzami harcerskimi.
1.	Przygotowałem/am hufcowy/drużynowy „niezbędnik liturgiczny” dla mojego wyznania w formie broszury, który zawiera, np. opis obrzędu mszy, pieśni, piosenki harcerskie, które można wykorzystać w liturgii, sposoby zaangażowania w liturgię.

2.	Zadbałem/am wspólnie z chętnymi osobami o urządzenie na obozie/biwaku miejsca modlitwy (wyciszenia, skupienia), w którym każdy może realizować swoje potrzeby duchowe (np. ołtarz polowy, kapliczkę obozową, leśną "czytelnię" wartościowych książek dotyczących rozwoju duchowego).
3.	Przygotowałem/am wspólnie z kapelanem/duszpasterzem chorągwiami/hufca wydarzenie religijne.

NEGOCJATOR/NEGOCJATORKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Rozpoznaje różne rodzaje informacji, które do niego/niej docierają, potrafi rozdzielić je i wyłowić fakty. Wie, czym są: negocjacja, opinia, fakt, pogłoska, dane, przypuszczenie i potrafi je identyfikować w rozmowie.
1.	Poznałem/am terminy: negocjacja, opinia, fakt, pogłoska, dane, przypuszczenie. Wyjaśniłem/am zastępowi relacje i różnice między nimi. W działaniach zastępu staram się by informacje były oparte na faktach i danych, a nie na pogłoskach i przypuszczeniach, i aby każdy miał okazję do wygłoszenia swojej opinii.
2.	Odnalazłem/am i przedstawiłem/am kilka przykładów opinii, faktu, pogłoski, danej, przypuszczenia znalezionych w mediach (źródła drukowane i elektroniczne).
3.	Rozpoznałem/am i nazwałem/am emocje, które pojawiły się podczas żywej rozmowy.
4.	Podczas emocjonującej debaty, zapanowałem/am nad swoimi emocjami, wybierając rzeczowy argument zamiast docinka.
***	Rozumie rolę emocji i wagę zarządzania nimi w rozmowie. Rozumie rolę moderatora rozmowy oraz wagę słuchania w tej roli. Łagodzi konflikty w otoczeniu.
1.	Poznałem/am fazę negocjacji prowadzące do porozumienia. Przedstawiłem/am zastępowi podstawowe zasady negocjacji.
2.	Przeprowadziłem/am dwa rodzaje debat dla zastępu, drużyny lub innej grupy. Przed debatami przygotowałem/am do nich uczestników.
3.	Ćwiczyłem/am rozpoznawanie emocji pojawiających się w gorących dyskusjach. Poprawnie nazwałem/am lub pomogłem/am nazwać je osobom rozmawiającym w trakcie dyskusji.
4.	Łagodziłem/am konflikty w otoczeniu różnymi sposobami, w ramach podsumowania omówiłem/am analizę przypadku dla kilku (min. 3) pozytywnie rozwiązanych sytuacji (nie identyfikując osób biorących w nich udział i dbając o ich anonimowość), identyfikując metody negocjacji, których użyłem/am do rozwiązania konfliktu.
****	Posiadaną wiedzę na temat metod negocjacji stale szlifuje, stosując ją w praktyce. Poszerza wiedzę dotyczącą rozmów, uczy się identyfikowania forteli erystycznych, aby poprawnie na nie reagować, a u siebie zastępować merytoryczną argumentacją.

1.	Doprowadziłem/am do porozumienia między stronami konfliktu.
2.	Znam pojęcie erystyki. Zapoznałem/am się z dialektyką erystyczną Schopenhauera i potrafię zidentyfikować minimum 5 forteli w dyskusji i właściwie na nie zareagować, rozbrajając oponenta.
3.	Zauważam u siebie odruchowe zagrania erystyczne, zastępując je rzeczątą, merytoryczną argumentacją. W czasie podsumowania sprawności wskazałem/am, jakie chwyty erystyczne najczęściej musiałem u siebie ograniczać.
4.	Wziąłem/wzięłam udział w warsztatach z zakresu Porozumienia Bez Przemocy lub przeczytałem/am książkę na ten temat.

DZIENNIKARZ/DZIENNIKARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Ma świadomość, w jaki sposób relacjonuje się zdarzenia w środkach masowego przekazu. Orientuje się w bieżących wydarzeniach życia szkoły, drużyny oraz swojego kraju. Opracowuje krótsze i dłuższe relacje z życia środowiska, w którym funkcjonuje (zastęp, drużyna, szkoła).
1.	Poznałem/am różne rodzaje środków masowego przekazu. Za pomocą jednego z nich, uzyskałem/am bieżące informacje dotyczące mojego kraju. Podzieliłem/am się nimi z rówieśnikami, pozyskując ich opinie na ważne dla mnie tematy.
2.	Poznałem/am różne rodzaje mediów społecznościowych, za pomocą jednego z nich przedstawiłem/am wydarzenie z życia drużyny szerszej publiczności.
3.	Sporządziłem/am relacje z wydarzeń na podstawie opinii świadków i własnych doświadczeń. Wykorzystałem/am je do napisania wpisu do kroniki, gazetki szkolnej/bloga/fanpage lub strony drużyny.
4.	Napisałem/am dwa artykuły, dobierając odpowiednie ilustrujące je rysunki lub zdjęcia. Przedstawiłem/am je szerszej publiczności (np. w drużynie, klasie).
5.	Rozpoznałem/am fałszywą informację, tzw. <i>fake news</i> . Postępując między innymi według następujących zasad: zapytałem/am eksperta, sprawdziłem/am datę, źródło oraz autora, przemyślałem/am własne uprzedzenia.
***	Wykazuje się obiektywizmem w tworzeniu artykułów/fotoreportaży. Upublicznia swoje teksty szerszej publiczności. Poznaje twórczość różnych reporterów.
1.	Podczas zbiórki zastępu zaprezentowałem/am cechy, jakimi powinni charakteryzować się dziennikarze oraz zasady, jakie obowiązują w ich zawodzie. Zaprezentowałem/am przykład rzetelnego dziennikarza/reportera.

2.	Przygotowałem/am relacje z biwaku, obozu drużyny lub innego dłuższego wyjazdu. Upubliczniłem/am je na blogu/fanpage lub stronie drużyny.
3.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Zapoznałem/am się z czterema reportażami (np. wojennymi, podróżniczymi). – Zapoznałem/am się z sześcioma felietonami na interesujący mnie temat.
4.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Przeprowadziłem/am wywiad z nauczycielem/specjalistą dotyczący jego pracy/pasji. Omówiłem/am swoje wyniki w zastępie/drużynie. – Wcieliłem/am się w rolę komentatora sportowego podczas meczu drużyny lub szkoły.
5.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Poznałem/am zasady edycji i korekty tekstu, stosując je w swoich artykułach. Napisałem/am artykuł do gazetki szkolnej lub hufcowej. – Wykonałem/am fotoreportaż, publikując go w gazecie szkolnej lub hufcowej.
****	Rozumie znaczenie środków masowego przekazu dla zachowania wolności słowa. Wykorzystuje media, aby zdobyć potrzebne informacje. Wie, co to jest czwarta władza, na czym polega linia programowa redakcji i dostrzega rolę manipulacji w mediach. Świadomie upublicznia wytworzzone przez siebie materiały.
1.	Przeprowadziłem/am debatę na temat znaczenia środków masowego przekazu dla zachowania wolności słowa. Przeanalizowałem/am sytuację prawną dziennikarzy. W czasie debaty wziąłem/am pod uwagę represje wobec dziennikarzy ze strony różnych państw.
2.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Napisałem/am minimum dwa artykuły do gazetki hufcowej lub prasy lokalnej. – Nakręciłem/am reportaż, który zaprezentowałem/am na forum szczepowym/hufcowym o problemach dotyczących mojego najbliższego środowiska lokalnego. – Sprawdziłem/am na YouTube kanały prowadzone przez harcerzy. Udało mi się nawiązać z nimi współpracę, tworząc wspólny film.
3.	Porównałem/am wiadomości dotyczące mojego kraju i świata na podstawie dwóch mediów o przeciwnych liniach programowych. Swoje przemyślenia przedstawiłem/am na forum drużyny.
4.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> – Znalazłem/am minimum 10 przykładów działań public relations, wykorzystujące, m.in. technikę spinu (socjotechnika) i czarny PR. Przedstawiłem/am własne spostrzeżenia na forum drużyny/szczepu. – Przeanalizowałem/am rolę plakatów, memów oraz motywatorów jako środków masowego przekazu. Przedstawiłem/am własne spostrzeżenia na forum drużyny/szczepu. – Porównałem/am gazety z XIX w., np. „Kurier Warszawski”, „Czas”, „Dziennik Wileński” ze współczesnymi gazetami. Znalezione podobieństwa i różnice przedstawiłem/am na forum drużyny/szczepu. – Porównałem/am twórczość kilku różnych youtuberów, m.in. jak tworzą kontent i wchodzą w kontakt ze swoimi odbiorcami. Przedstawiłem/am własne spostrzeżenia na forum drużyny/szczepu.

SPRAWNOŚCI SPORTOWE

ZAWODNIK/ZAWODNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: Zawodnik to sprawność dla miłośników sportów zespołowych. Kładziemy w niej nacisk na działanie w drużynie sportowej, w której poza wyrobieniem fizycznym nabywamy różne umiejętności taktyczne.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Chętnie i często uczestniczy w meczach dyscyplin sportów zespołowych. Uczy się podstawowych podań oraz gry na różnych pozycjach.
1.	Brałem/am udział w trzech meczach (np. siatkówki, piłki nożnej, koszykówki, footballu amerykańskiego, piłki ręcznej), pamiętając o zasadach fair play.
2.	Prawidłowo wykonałem/am minimum trzy podstawowe podania (np. strzał, podanie, chwyt bramkarski, dwutakt, przekazanie).
3.	Grałem/am na różnych pozycjach w czasie meczu, np. bramkarza, rozgrywającego, przyjmującego.
4.	Odpowiednio przygotowałem/am się do treningu oraz zadbałem/am o siebie po treningu.
**	Regularnie ćwiczy wybraną dyscyplinę sportów zespołowych oraz uczy innych obowiązujących w niej zasad. Uczestniczy w rozgrywkach wybranej dyscypliny.
1.	Nauczyłem/am innych zasad gry mojej ulubionej dyscypliny sportów zespołowych (np. siatkówki, piłki nożnej, koszykówki, footballu amerykańskiego, piłki ręcznej).
2.	W czasie próby trenowałem/am systematycznie min. raz w tygodniu. Skompletowałem/am niezbędny sprzęt umożliwiający treningi, np. korki, kask.
3.	Wraz z drużyną wziąłem/wzięłam udział w zawodach (szkolnych/harcerskich) w wybranej dyscyplinie sportu zespołowego.
4.	W czasie rozgrywki wykazałem/am się dyscypliną taktyczną (wykonałem/am zalecenia trenera obejmujące pozycję oraz styl gry).
***	Samodzielnie planuje swój rozwój w ramach trenowania wybranej dyscypliny sportów zespołowych. Uczy innych podstawowych podań i prostych trików. Testuje różne taktyki przydatne w meczach. Organizuje i sędziuje rozgrywki wybranej dyscypliny.
1.	Zorganizowałem/am zawody, podczas których pełniłem/am funkcję sędziego.
2.	Zapoznałem/am się z różnymi taktykami gry. W czasie dwóch rozgrywek przeprowadziłem/am taktykę, którą przekazałem/am innym członkom drużyny.
3.	Nauczyłem/am innych podstawowych podań z wybranej dyscypliny sportów zespołowych. Nauczyłem/am się kilku prostych trików z piłką, które przedstawiłem/am wśród rówieśników.
4.	Ułożyłem/am plan swojego rozwoju uwzględniający odpowiednią ilość snu, wypoczynku, ruchu, właściwe odżywianie, skonsultowałem/am go z trenerem i realizowałem/am przez miesiąc.

GIMNASTYK/GIMNASTYCZKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Wie, jakie pozytywne efekty daje gimnastyka. Samodzielnie prowadzi ją dla siebie i dla innych.
1.	Dowiedziałem/am się, jaki pozytywny wpływ na nasz organizm ma wysiłek fizyczny i gimnastyka. Zdobyta wiedza przedstawiłem/am klasie lub swojemu zastępowi.
2.	Opracowałem/am własne zestawy ćwiczeń w domu i na powietrzu.
3.	Przeprowadziłem/am gimnastykę zastępu lub grupy dzieci.
4.	Przez co najmniej miesiąc brałem/am udział regularnie we wszystkich lekcjach WF-u i oprócz tego raz w tygodniu uprawiałem/am dowolną aktywność sportową.
**	Rozwija swoje umiejętności gimnastyczne i kondycję fizyczną. Wykonuje poprawną rozgrzewkę przed każdym treningiem. Propaguje gimnastykę w swoim środowisku harcerskim.
1.	Nauczyłem/am się wykonywać jeden zestaw ćwiczeń z wybranego rodzaju treningu(aerobik, gimnastyka sportowa, gimnastyka artystyczna, kalistenika, tabata, zumba, fitness, joga, crossfit itp.).
2.	Poznałem/am zasady, dzięki którym podczas ćwiczeń nie zaszkodzę swojemu ciału. Na ich podstawie wykonałem/am poprawną rozgrzewkę.
3.	W okresie trwania próby co najmniej raz w tygodniu wykonywałem/am dowolny zestaw ćwiczeń trwający minimum 60 minut.
4.	Przeprowadziłem/am zestaw ćwiczeń z ulubionego przeze mnie rodzaju gimnastyki dla zastępu lub drużyny na obozie lub biwaku, zwracając uwagę na dokładność wykonywania ćwiczeń.
***	Regularnie rozwija swoje umiejętności gimnastyczne i kondycję fizyczną. Wykonuje poprawne rozciąganie po każdym treningu. Uczy innych wykonywania ćwiczeń gimnastycznych tak, aby miały pozytywny wpływ na ich organizm.
1.	Pod okiem trenera opracowałem/am własny zestaw ćwiczeń z wybranego rodzaju treningu (aerobik, gimnastyka sportowa, gimnastyka artystyczna, kalistenika, tabata, zumba, fitness, joga, crossfit itp.).
2.	Poznałem/am zasady, dzięki którym podczas ćwiczeń nie zaszkodzę swojemu ciału. Na ich podstawie wykonałem/am poprawne rozciąganie po treningu.
3.	W okresie trwania próby co najmniej dwa razy w tygodniu wykonywałem/am dowolny zestaw ćwiczeń trwający minimum 60 minut.
4.	Zorganizowałem/am wyjście zastępu/drużyny na siłownię/do klubu fitness. Pokazałem/am, jak prawidłowo się rozgrzać przed treningiem i prawidłowo rozciągnąć po treningu.

****	Osiągnął/osiągnęła poziom mistrzowski w wybranym rodzaju gimnastyki. Propaguje gimnastykę w swoim środowisku lokalnym.
1.	W ciągu miesiąca nauczyłem/am się wykonywać ćwiczenie, którego wcześniej nie byłem/am w stanie wykonać.
2.	Zorganizowałem/am lub wziąłem/wzięłam udział w dowolnej akcji popularyzującej dany rodzaj treningu (zawody, dni otwarte, festiwal zumby/gimnastyki/kalisteniki/jogi itp..) wśród okolicznych mieszkańców.
3.	W okresie trwania próby co najmniej trzy razy w tygodniu wykonywałem/am dowolny zestaw ćwiczeń trwający minimum 60 minut.
4.	Wzięłem/wziąłem udział w jednej wybranej imprezie dotyczącej mojej ulubionej dyscypliny gimnastyki: – zawodach sportowych, – grupowym pokazie.

TANCERZ/TANCERKA

Wskazówki dla drużynowego: Podczas realizacji przez harcerzy wymagań polegających na wzajemnym uczeniu się tańca, zadbaj o to, żeby ze względów bezpieczeństwa nie uczyli się figur z elementami akrobacyjnymi bądź półakrobacyjnymi. Zawsze przed rozpoczęciem tańca zadbaj o właściwą rozgrzewkę dla swoich harcerzy.

Dalszym krokiem rozwoju indywidualnego w tej sferze może być zdobycie uprawnienia trenera wybranego rodzaju tańca lub uzyskanie zaawansowanego poziomu umiejętności tanecznych w jednym wybranym rodzaju tańca (np. klasa B tańca towarzyskiego).

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Rozwija swoje zainteresowania taneczne. Zdobywa podstawową wiedzę dotyczącą wybranych rodzajów tańca. Prezentuje wyczucie rytmu oraz umiejętność przedstawienia przygotowanej choreografii.
1.	Wziąłem/am udział w wydarzeniu kulturalnym bądź sportowym związany z tańcem, którym się interesuję.
2.	Poprowadziłem/am kilka płaśów lub zabaw z muzyką na zbiórce zastępu bądź drużyny.
3.	Obejrzałem/am film na temat tańca i wskazałem/am występujące w nim elementy taneczne, jak na przykład: postaci znanych tancerzy, konkretne figury, rodzaje tańca, specyficzna rytmika.
4.	Rozpoznałem/am kroki i melodie minimum 5 różnych rodzajów tańców.
**	Uczy się tańca. Prezentuje swoje umiejętności z wybranych rodzajów tańca. Realizuje swoją pasję w sposób bezpieczny dla zdrowia.

1.	Zatańczyłem/am publicznie minimum dwa wybrane tańce z różnych gatunków, z których minimum jeden to taniec tańczony w parze. Skompletowałem/am strój taneczny do wybranego rodzaju tańca, który zaprezentowałem/am.
2.	Wziąłem/wzięłam udział w zajęciach nauki tańca.
3.	Przeprowadziłem/am rozgrzewkę przed treningiem tanecznym oraz zakończyłem/am trening rozciąganiem.
4.	Przygotowałem/am materiał promujący historię i specyfikę wybranego tańca bądź dokonania konkretnego tancerza i przedstawiłem/am go w atrakcyjnej formie (materiał multimedialny, artykuł, wystąpienie publiczne).
***	Swobodnie tańczy różne rodzaje tańca. W wybranej dziedzinie tańca bierze udział w zawodach. Uczy podstaw tańca inne osoby.
1.	Wziąłem/am udział w konkursie tanecznym, starając się uzyskać jak najlepszą ocenę.
2.	Zatańczyłem/am publicznie trzy choreografie prezentujące wybrany taniec: towarzyski, taniec ludowy lub taniec nowoczesny.
3.	Nauczyłem/am tańczyć co najmniej dwie osoby podstaw dwóch wybranych tańców.
4.	Zaprezentowałem/am pięć podstawowych pozycji tańca klasycznego (baletu).
****	Swobodnie prezentuje swoje wysokiej klasy umiejętności taneczne. W sposób świadomym rozwija posiadane kompetencje, czerpiąc z różnych źródeł. Układa własną choreografię.
1.	Zatańczyłem/am publicznie, prezentując co najmniej trzy wybrane choreografie, które przedstawią minimum trzy różne rodzaje tańca, np.: taniec ludowy, towarzyski, nowoczesny, klasyczny.
2.	Zatańczyłem/am taniec, którego choreografia zawierała minimum jeden element akrobatyczny.
3.	Zatańczyłem/am w parze wybrany taniec z zupełnie nowym partnerem (bez treningu i wcześniejszego przygotowania).

WSPINACZ

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Wspiną się na sztucznej ścianie z zachowaniem zasad bezpieczeństwa. Korzysta ze sprzętu wspinaczkowego.
1.	Przeprowadziłem/am rozgrzewkę przed treningiem oraz rozciągałem/am się po treningu.
2.	Poznałem/am podstawowe komendy używane w trakcie wspinaczki i stosowałem/am je za każdym razem, kiedy się wspiniałem/am.

3.	Nałożyłem/am upràż oraz przywiązałem/am się do niej (wiążąc podwójną ósemkę).
4.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - zrobiłem/am drogę o wycenie 4b na wędkę na sztucznej ścianie; - wspinałem/am się na wędce na sztucznej ścianie (min. 5 razy).
**	Rozwija swoje umiejętności wspinaczkowe. Poznaje rodzaje wspinaczki oraz rozpoznaje skale trudności. Korzysta z przewodnika wspinaczkowego. Wie, jakie są rejony wspinaczkowe.
1.	Nauczyłem/am się dwóch ćwiczeń poprawiających technikę wspinaczkową i stosuję je w praktyce.
2.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - zrobiłem/am drogę o wycenie V0 na boulderach; - zrobiłem/am drogę na wędkę o wycenie 5a na sztucznej ścianie; - Zrobiłem/am drogę na wędkę o wycenie IV w skałkach.
3.	Zwiniałem/zwiniałam i przeniosłem/am linię wspinaczkową.
4.	Wymieniłem/am różne formy uprawiania wspinaczki, style wspinania, skale trudności. Dowiedziałem/am się, do czego służą przewodniki wspinaczkowe oraz zorientowałem/am się, gdzie mogę jechać na skałki. Opowiedziałem/am o tym w zastępie.
***	Posiada własny sprzęt wspinaczkowy, osiąga konkretne rezultaty we wspinaczce. Propaguje wiedzę wśród innych wspinaczy.
1.	Poprowadziłem/am drogę o wycenie 5 (asekuracja dolna).
2.	Skompletowałem/am podstawowy sprzęt wspinaczkowy (np. upràż, buty, kask, przyrząd do asekuracji, itd.).
3.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - zrobiłem/am drogę na wędkę o wycenie 6a; - zrobiłem/am drogę o wycenie V0 na boulderach; - zrobiłem/am drogę na wędkę o wycenie V w skałkach.
4.	Zorganizowałem/am wyjście zastępu/drużyny na ścianę wspinaczkową. Pokazałem/am, jak prawidłowo się rozgrzać przed treningiem i prawidłowo rozciągnąć po treningu.
5.	Asekurowałem/am drugiego wspinacza.
****	Osiąga mistrzowski poziom we wspinaczce. Regularnie wyjeżdża w skały. Stosuje się do norm etycznych obowiązujących w środowisku wspinaczy, dba o przyrodę. Propaguje wspinaczkę w swoim środowisku lokalnym.
1.	Poprowadziłem/am drogę o wycenie 6b.
2.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - zrobiłem/am drogę na wędkę o wycenie 6c; - zrobiłem/am drogę o wycenie V2 na boulderach; - zrobiłem/am drogę na wędkę o wycenie VI w skałkach.
3.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - zorganizowałem/am warsztaty wspinaczkowe w drużynie, korzystając z pomocy instruktora posiadającego odpowiednie kwalifikacje, np. instruktora PZA; - zorganizowałem/am min. trzydniowy wyjazd na skałki. W obu zadaniach przedstawiłem/am uczestnikom normy etyczne obowiązujące w środowisku wspinaczy.

4.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – uczestniczyłem/am w obozie wspinaczkowym; – uczestniczyłem/am w kursie skałkowym; – wspinałem się w skałkach min. 2 dni za granicą.

NARCIARZ/NARCIARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Korzysta z podstawowego wyposażenia narciarstwa zjazdowego. Potrafi zjechać ze stoku oraz podejść pod stok dowolną techniką.
1.	Samodzielnie założyłem/am buty narciarskie. Wpiętem/wpięłam i wpiętem/wpięłam narty zjazdowe.
2.	Zademonstrowałem/am sposób bezpiecznego upadania podczas jazdy na nartach, a następnie samodzielnie się podniosłem/am.
3.	Wykonałem/am „pługiem” zjazd slalomem (między rozstawionymi kijkami/pachołkami) i zatrzymałem/am się „pługiem” w bezpiecznym miejscu na stoku.
4.	Podszedłem/podeszłem „dowolną techniką” pod stok przez co najmniej 10 m.
**	Poznaje zaawansowane techniki zjazdu oraz zasady bezpieczeństwa na nartach. Korzysta z różnych wyciągów.
1.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – wjechałem/am na różne stoki co najmniej 2 typami wyciągów. Nazwałem/am je i wskazałem/am, czym się różnią; – pokonałem 100 m na płaskim terenie na nartach zjazdowych za pomocą odpowiedniej techniki jazdy (np. bezkrok, krok łyżwowy, itd.).
2.	Wykonałem/am zjazd slalomem wzdłuż postawionych słupków, zmieniając kierunek jazdy i zahamowałem/am, utrzymując narty równolegle do siebie (nie „pługiem”).
3.	Bezpiecznie zatrzymałem/am się, podjeżdżając pod stok „carvingiem” lub w miejscu „śmigiem” (tzw. „skręt stop”) w wyznaczonym miejscu, w którym nie przeszkadzałem/am innym narciarzom.
4.	Nauczyłem/am się i wykonałem/am poprawną rozgrzewkę przed jazdą na nartach, a także prawidłowe rozciąganie po niej.
***	Poznaje inne dyscypliny narciarskie. Dąży do mistrzostwa w technikach zjazdu. Jest świadomy/a, jak wiele czynników wpływa na jazdę na nartach.
1.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań:

	<ul style="list-style-type: none"> - wziąłem/wzięłam udział w wędrówce narciarskiej, używając do tego nart biegowych/śladowych/skiturowych lub telemarkowych. Przebyłem/am w ten sposób co najmniej 10 km; - wziąłem/wzięłam udział w zawodach narciarskich i zająłem/zajęłam satysfakcjonujące mnie miejsce.
2.	Nauczyłem/am się rozróżniać co najmniej trzy rodzaje śniegu. Przygotowałem/am narty do różnych warunków śniegowych.
3.	W trakcie zjazdu ze stoku, wykonałem/am półobrót, jechałem/am dalej tyłem przez co najmniej 10 m, a następnie wykonałem/am kolejny półobrót w celu kontynuacji jazdy przodem.
4.	Poznałem/am zasady bezpiecznego poruszania się na nartach i w trakcie wszystkich wycieczek narciarskich posiadałem/am przy sobie apteczkę, z której potrafię korzystać.
****	Przygotowuje inne osoby do jazdy na nartach. Organizuje wycieczki narciarskie, dbając o bezpieczeństwo grupy.
1.	Opracowałem/am i przeprowadziłem/am wycieczkę narciarską na podstawie mapy topograficznej o długości co najmniej 10 km. Wziąłem/wzięłam pod uwagę możliwości jej uczestników. Zaplanowałem/am ekwipunek indywidualny i zbiorowy na trasę wycieczki. Pomogłem/am jej uczestnikom w jego skompletowaniu.
2.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - pokonałem/am techniką łyżwową 50 m na nartach biegowych; - w trakcie jednego sezonu narciarskiego przebyłem/am na nartach zjazdowych co najmniej 100 km.
3.	Przeprowadziłem/am szkolenie narciarskie dla przynajmniej jednej osoby, którego celem było nauczenie jej m.in.: zakładania sprzętu narciarskiego, poruszania się po płaskim terenie na nartach, podchodzenia pod stok, bezpiecznego upadania, zasad bezpieczeństwa na stoku, podnoszenia się z przypiętymi nartami oraz jazdy pługiem i zatrzymania się w wyznaczonym miejscu.
4.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - zdaje sobie sprawę z niebezpieczeństwa, jakim jest lawina oraz co może ją spowodować. Korzystałem/am w warunkach symulacyjnych ze sprzętu lawinowego; - osiągnąłem/osiągnęłam minimum akceptowane dla Pomocnika Instruktorów PZN w zawodach regionalnych organizowanych przez SITN-PZN.

ROLKARZ/ROLKARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Porusza się na rolkach. Wie, jak poprawnie i bezpiecznie trenować jazdę na rolkach.
1.	Potrafię jeździć na rolkach do przodu, przejechałem/am jednorazowo min. 2 km.

2.	Zatrzymałem/am się samodzielnie, bez wykorzystania infrastruktury drogowej (znaki, słupki).
3.	Posiadam swoje rolki i trenowałem/am przez miesiąc co najmniej raz w tygodniu. Dbając o swoje bezpieczeństwo, wszystkie treningi odbywałem/am w kasku i ochraniaczach.
4.	Opanowałem/am skręcanie w obie strony.
**	Pewnie i świadomie porusza się na rolkach. Potrafi utrzymać równowagę oraz zatrzymać się w wyznaczonym miejscu.
1.	Podczas jazdy zachowywałem/am prawidłową pozycję rolkową (piszczele na języki rolek, ciało pochylone do przodu, proste plecy). Potrafię jeździć na rolkach tyłem, przejechałem/am kilkanaście metrów, bezpiecznie obracając się w obie strony.
2.	Zatrzymałem/am się bezpiecznie, wykorzystując wybraną technikę hamowania (np. grass stop, hamowanie beczką).
3.	Podczas jazdy wykonałem/am następujące ćwiczenia: – przysiad, – jazda na jednej nodze (obie nogi) co najmniej 4 m.
4.	Wraz z grupą chętnych rolkarzy (znajomych z klasy, drużyny itp.) zorganizowałem/am wspólne wyjście na rolki, prezentując swoje umiejętności.
***	Szuka swojej ulubionej dyscypliny i regularnie podnosi swoje umiejętności jazdy na rolkach.
1.	Znam różnice w budowie rolek oraz skompletowałem/am swój sprzęt odpowiedni do ulubionego stylu jazdy, pamiętając o ochraniaczach i kasku.
2.	Pokonałem/am (wjechałem/am i zjechałem/am) proste przeszkody podczas jazdy tj. krawężniki, progi zwalniające, studzienki, zmiany nawierzchni.
3.	Dowiedziałem/am się, gdzie w okolicy mogę bezpiecznie ćwiczyć różne dyscypliny jazdy na rolkach. Przez dwa miesiące min. raz w tygodniu ćwiczyłem/am w jednym z takich miejsc (skatepark, ścieżka rolkowa, miejsce na slalom itp.).
4.	Wykonałem/am poprawnie przeplatankę w obie strony.
5.	Wykonałem/am 2 podstawowe tricki w mojej ulubionej technice jazdy. np. slalom, slide, aggressive, freestyle.
****	Planowo doskonali swoje umiejętności w wybranej dyscyplinie jazdy na rolkach. Bierze udział w życiu społeczności rolkowej.
1.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – odbyłem/am min. jedną rolkową wycieczkę po mieście, jeżdżąc po różnych nawierzchniach, bezpiecznie i zgodnie z przepisami; – wziąłem/wzięłam udział w Nightskatingu lub innym wydarzeniu rolkowym (warsztaty, zawody itp.).
2.	Zaprezentowałem/am zastępowi/drużynie 5 różnych trików na rolkach, tłumacząc, jak należy je wykonać bezpiecznie.
3.	Zaplanowałem/am ścieżkę rozwoju swoich umiejętności rolkowych (np. kolejność nauki trików) i konsekwentnie zrealizowałem/am przynajmniej jeden jej etap.
4.	Zatrzymałem/am się podczas jazdy co najmniej 3 sposobami (hamowanie beczką, T-stop, powerstop itp.).

ŁYŻWIARZ/ŁYŻWIARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Potrafi poruszać się na łyżwach. Regularnie uczęszcza na lodowisko.
1.	Nauczyłem/am się jeździć na łyżwach do przodu, przejechałem/am bez wywrotki kilka kółek na lodowisku.
2.	Zahamowałem/am skutecznie na łyżwach (nie wpadając w bandę).
3.	Przez co najmniej 1 miesiąc chodziłem/am na lodowisko min. raz w tygodniu.
**	Pewnie i świadomie porusza się na łyżwach. Ćwiczy utrzymywanie równowagi.
1.	Przejechałem/am kilka metrów na łyżwach tyłem, z asekuracją drugiej osoby z przodu.
2.	Wykonałem/am kilka ćwiczeń na równowagę, np. zrobiłem/am jaskólkę, przysiad w czasie jazdy. Przejechałem/am kilka metrów na jednej nodze (na prawej i lewej) oraz ustawiłem/am nogi w jednej linii podczas jazdy.
3.	Przejechałem/am kilka kółek przodem, nie odrywając łyżew od lodu.
4.	Przez co najmniej 2 miesiące chodziłem/łam na lodowisko min. raz w tygodniu.
***	Doskonali swoje umiejętności jazdy na łyżwach, w tym wykonywanie trików/figur. Kompletuje sprzęt łyżwiarski. Propaguje jazdę na łyżwach w swoim środowisku harcerskim.
1.	Przejechałem/am przekładanką przodem i tyłem po okręgu na łyżwach (demonstrując umiejętność skręcania oraz zwracania uwagi na osoby znajdujące się za moimi plecami), zwracając uwagę na inne osoby na taflach lodowiska.
2.	Skompletowałem/am sprzęt odpowiedni do mojego stylu jazdy, przez cały sezon uczęszczałem/am na lodowisko min. raz w tygodniu (w zależności od pogody: listopad-marzec).
3.	Zorganizowałem/am wyjście zastępu/drużyny na lodowisko. Przed wycieczką zapoznałem/am uczestników z podstawami jazdy i zasadami, a w trakcie pomagałem/am innym w doskonaleniu ich umiejętności.
4.	Wykonałem/am kilka trików/figur na łyżwach, zaprezentowałem/am je zastępowi/drużynie, zachęcając do aktywności na łyżwach.

ZNAWCA SZTUK WALKI/ ZNAWCZYNI SZTUK WALKI

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Poznaje podstawowe pozycje oraz techniki w wybranej sztuce walki. Rozwija się sprawnościowo. Ma świadomość, jak bezpieczne ćwiczyć sztuki walki.
1.	Brałem/am udział w min. 5 zajęciach dotyczących wybranej sztuk walki.
2.	Zapoznałem/am się z zasadami panującymi na zajęciach, np. znam etykietę, zasady bezpieczeństwa w trakcie zajęć i stosuję się do nich.
3.	Poznałem/am 2 podstawowe pozycje w wybranej sztuce walki. Wykonałem/am, nazwałem/am i wyjaśniłem/am proste uderzenia lub techniki (min. 6 przykładów) charakterystyczne dla mojego stylu walki (np. mae-geri, mae-keage, itd.).
4.	Przeszedłem/przeszłam test sprawnościowy: 10 pompekków, 20 brzuszków, 5 podciągnięć.
**	Regularnie ćwiczy wybrany styl walki. Rozwija swoje umiejętności wojownicze i kondycję fizyczną. Kompletuje niezbędny sprzęt do ćwiczeń.
1.	Zaprezentowałem/am i objaśniłem/am swojemu zastępowi albo rówieśnikom spoza drużyny kilka chwytów, kopnięć, bloków (min. 10 przykładów) charakterystycznych dla mojego stylu walki.
2.	Wykonałem/am 3 dowolne pady (ćwiczyłem/am je pod okiem instruktora/nauczyciela), dodatkowo przeszedłem/przeszłam test sprawnościowy: 20 pompekków na kościach, 40 brzuszków, 10 podciągnięć.
3.	Skompletowałem/am strój i akcesoria potrzebne do ćwiczeń (np. gi, dobok, ochraniacze, rękawiczki). Nauczyłem/am się o niego dbać, np. prawidłowo składać, zakładać, itd.
4.	Przez okres próby regularnie ćwiczyłem/am min. raz w tygodniu. Wykonywałem/am odpowiednią rozgrzewkę przed treningami oraz rozciąganie po treningu. Przed treningiem wyciszałem/am swój umysł, poświęcając się treningowi.
***	Regularnie rozwija swoje umiejętności wojownicze i kondycję fizyczną. Osiąga konkretne rezultaty w wybranej sztuce walki. Propaguje wiedzę nt. sztuk walki wśród rówieśników. W codziennym życiu w razie emocjonalnych sytuacji nie stosuje przemocy.
1.	Zorganizowałem/am wyjście zastępu/drużyny na zajęcia sportowe dotyczące sztuki walki.
2.	Przez okres próby regularnie ćwiczyłem/am min. dwa razy w tygodniu. Zademonstrowałem/am min. 10 poprawnych pozycji. Zademonstrowałem/am poprawne poruszanie się do przodu, do tyłu, w bok. Zademonstrowałem/am min. 25 różnych uderzeń, technik, poddań.
3.	Znalazłem/am min. dwa sposoby, dzięki którym mogę rozładować napiętą sytuację tak, aby nikogo nie skrzywdzić oraz aby nie powstrzymywać swoich emocji. Przedstawiłem/am znalezione sposoby na zbiórce zastępu/drużyny.

4.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – wziąłem/wzięłam udział w zawodach i zająłem/zajęłam satysfakcjonujące mnie miejsce; – wziąłem/wzięłam udział w egzaminie i zdobyłem/am wyższy stopień wtajemniczenia.
5.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – przez 2 miesiące w czasie treningu pod okiem instruktora brałem/am udział w walkach. Stoczyłem/am w sumie min. 50 walk, ewidencjonowałem/am je, w większości walk zwyciężyłem/am; – przeszedłem/przeszłam „test kumite” – 5 walk pod rząd.
****	Doskonali swoje umiejętności w wybranej sztuce walki. Propaguje sztuki walki w swoim środowisku lokalnym. Przeciwdziała przemocy fizycznej. Posiada umiejętności udzielania pierwszej pomocy.
1.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – przeprowadziłem/am warsztaty dotyczące samoobrony/mojej sztuki walki dla wędrowników w szczepie/w hufcu; – zorganizowałem/am dla szczepu/hufca zawody związane ze sztukami walki. W obu przypadkach pamiętałem/am o zachowaniu niezbędnych zasad bezpieczeństwa.
2.	Zorganizowałem/am debatę na temat przemocy fizycznej dla moich rówieśników. Wspólnie zastanowiliśmy się, jak możemy jej przeciwdziałać.
3.	Uczestniczyłem/am w seminarium ze znanim trenerem/nauczycielem/senseiem.
4.	Poznałem/am zasady bezpieczeństwa, nauczyłem/am się udzielać pierwszej pomocy i wiem, jaka jest procedura postępowania w nagłych wypadkach. Uczestniczyłem/am min. w 3-godzinnym szkoleniu, kładącym nacisk na umiejętności potrzebne w uprawianej przez mnie sztuce walki.

MARATOŃCZYK/MARATONKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Ma świadomość, jak bezpiecznie biegać. Biega regularnie.
1.	Wykonałem/am rozgrzewkę przed bieganiem oraz rozciąganie po bieganiu.
2.	Posiadam wygodne obuwie sportowe (niekoniecznie profesjonalne), z którego korzystałem/am podczas biegania.
3.	Biegałem/am krótkie dystanse ok. 1 km - 3 km, przynajmniej 2 razy w tygodniu przez miesiąc.
4.	Dowiedziałem/am się, jakie są zalety biegania, jak wpływa ono na mój organizm. Zdobyta wiedzę przedstawiłem/am klasie lub swojemu zastępowi.
**	Rozwija swoje umiejętności biegowe oraz kondycję fizyczną. Interesuje się wydarzeniami sportowymi związanymi z biegami.

1.	Poznałem/am zasady odpowiedniego przygotowania się do treningu biegowego (obowiązkowo rozgrzewka, odpowiednie ubranie do panującej pogody i temperatury). Biegałem/am w min. dwa dni o różnych warunkach atmosferycznych.
2.	Razem z zastępcem lub koleżankami/kolegami z klasy zorganizowaliśmy zawody związane z biegami na krótki lub długi dystans.
3.	Systematycznie zwiększam swoje dystanse. Biegałem/am na dystanse ok. 4 km - 7 km systematycznie co 2-3 dzień przez min. półtora miesiąca.
4.	Interesuję się wydarzeniami związanymi z biegami. Brałem/am w minimum jednym wydarzeniu jako widz, ewentualnie jako uczestnik.
***	Regularnie rozwija swoje umiejętności i kondycję fizyczną. Posiada własny sprzęt oraz aplikacje pomagające podnosić dotychczasowe wyniki. Dba o dostarczanie organizmowi odpowiednich wartości odżywczych.
1.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - wziąłem/wzięłam udział w akcji sportowej, podczas której przebiegłem/am dystans (bez zatrzymywania się) min. 10 km; - wziąłem/wzięłam udział w marszobiegu o długości min. 10 km.
2.	Dbam w czasie biegu o odpowiednie nawodnienie, sporządziłem/am napój izotoniczny wg własnego przepisu. Przed i po treningu przygotowałem/am odpowiedni posiłek dostarczający mi niezbędnych wartości odżywczych.
3.	Poznałem/am własne tempo biegania i utrzymywałem/am je przez większość czasu. Korzystałem/am z aplikacji biegowej (np. Activy, Strava, itd.) w celu monitorowania swoich osiągnięć min. przez miesiąc.
4.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - razem z zastępcem/rówieśnikami braliśmy udział w wydarzeniu sportowym związanym z biegami; - wziąłem/wzięłam udział w biegach drużynowych lub w biegach bazujących na współpracy z innymi uczestnikami, np. Runmagedon.
5.	Zgromadziłem/am profesjonalny sprzęt, np. odpowiednie buty biegowe, plecak do biegania, itd.
****	Osiągnął/osiągnęła poziom mistrzowski w bieganiu. Propaguje je w swoim środowisku lokalnym. Próbuje różnych aktywności biegowych odpowiednich do swojego etapu rozwoju.
1.	Ułożyłem/am plan treningowy, uwzględniając: treningi siłowe, treningi na wytrzymałość, odpowiednie posiłki oraz odpowiednią ilość snu i wypoczynku. Po skończonym planie treningowym byłem/am w stanie przebiec 20 km.
2.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - ukończyłłem/am półmaraton - 21 km; - wziąłem/wzięłam udział w min. 4 akcjach sportowych, w których przebiegłem/am dystans min. 10 km bez zatrzymywania się.
3.	Odpowiednio przygotowałem/am się i wziąłem/wzięłam udział w biegach górskich min. ok. 10 km.
4.	Pomagałem/am przy organizacji biegu/maratonu jako wolontariusz.

SPRAWNOŚCI WSPIERAJĄCE WYCHOWANIE GOSPODARCZE I EKONOMICZNE

W SPRAWNOŚCIACH PODSTAWOWYCH:

PRZEDSIĘBIORCA/PRZEDSIĘBIORCZYNI

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności	Powiązanie ze stopniem
*	Oszczędził/a niewielkie kwoty, rozsądnie gospodarując pieniędzmi, zrobił/a proste zakupy.	
1.	Zaoszczędziłem/am pieniądze na wybrany przez siebie cel, np. zakup produktu lub usługi albo opłacenie składki członkowskiej.	ochotniczka/młodzik
2.	Właściwie (bezpiecznie) przechowuję pieniądze.	
3.	Sporządziłem/am wraz z rodzicami listę potrzebnych produktów, porównałem/am ich ceny oraz odmiany w różnych sklepach. Podczas zakupów nie przekroczyłem/am założonego budżetu.	ochotniczka/młodzik
4.	Dowiedziałem/am się, jaki wpływ na środowisko ma to, co jem oraz kupuję. Przez co najmniej tydzień prowadziłem/am zestawienie swoich wydatków. Następnie określiłem/am, które były niezbędne, a z których mógłbym/mogłabym zrezygnować.	
**	Nauczył/a się gospodarować posiadanymi pieniędzmi, w szczególności efektywnie je wydatkować oraz oszczędzać. Wziął/wzięła udział w przedsięwzięciach finansowych drużyny.	
1.	Dokonałem/am rozliczenia finansowego w jednym z poniższych zakresów: – Pod nadzorem drużynowego zebrałem/am i rozliczyłem/am składki drużyny lub zastępu za jeden kwartał. – Robiąc zakupy na rzecz drużyny, uzyskałem/am od sprzedającego właściwie wystawaną fakturę. Odbierając ją, sprawdziłem/am poprawność wszystkich niezbędnych danych.	
2.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – Wziąłem/wzięłam udział w akcji zarobkowej, np. w formie zbiórki publicznej, sprzedaży towarów lub usług, loterii, crowdfundingu. – Przygotowałem/am materiały informacyjne (np. ulotkę, banner, reklamę w formie elektronicznej) dotyczące 1% dla OPP, które zostały wykorzystane przez drużynę. Przed ich publikacją uzyskałem/am akceptację ich treści przez drużynowego.	tropicielka/wywiadowca

3.	Przez miesiąc prowadziłem/am zestawienie swoich wydatków. Następnie określiłem/am, które były niezbędne, a z których mógłbym/mogłabym zrezygnować.	
4.	Zapoznałem/am się z zasadą 4R (refuse, reduce, reuse, recycle), i stosując ją, ograniczyłem/am swoją konsumpcję. W trakcie trwania próby całkowicie zrezygnowałem/am z kupowania jednego z produktów nieodpowiedzialnych środowiskowo np. słodyczy z olejem palmowym, napojów w butelkach PET itp.	
***	Uzyskał/a doświadczenie związane z zarabianiem oraz gospodarowaniem pieniędzmi na potrzeby własne lub zespołów, w których aktywnie działa.	
1.	Zgromadziłem/am środki finansowe na wybrany przez siebie cel. Pieniądze pozyskałem/am, wykorzystując więcej niż jeden sposób.	pionierka/ odkrywca
2.	Wziąłem/wzięłam udział w organizowaniu akcji zarobkowej (np. w formie zbiórki publicznej, sprzedaży towarów lub usług, loterii, crowdfundingu), będąc osobą odpowiedzialną za ustalony obszar jej realizacji bądź rozliczenia (pod nadzorem instruktora).	
3.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Dokonałem/am płatności przy pomocy karty płatniczej, wypłaciłem/am pieniądze z bankomatu oraz zapłaciłem/am przelewem bankowym np. składki. - Zaprezentowałem/am zastępowi/drużynie w formie graficznej informacje o drodze produkcji i podziale zysków z produkcji i sprzedaży wybranego produktu (w tym o sposobie ich opodatkowania).	
4.	Zebrałem/am informacje o dostępnych dla młodzieży ofertach różnych banków i przeanalizowałem/am oferowane w ramach nich usługi i produkty. Na podstawie dokonanej analizy założyłem/am konto bankowe lub porównałem/am warunki banku, w którym posiadam rachunek, z innymi zebranymi ofertami.	samarytanka/ ćwicik
5.	Przygotowałem/am plan finansowy biwaku, rajdu, wycieczki lub innego przedsięwzięcia harcerskiego. Rozliczyłem/am go w ramach uzyskanej zaliczki, jednocześnie weryfikując w ramach tego rozliczenia realizację zakładanego budżetu.	samarytanka/ ćwicik
****	Nabył/a umiejętności w zakresie planowania oraz prowadzenia rozliczeń finansowych w ramach podstawowych aktywności zespołów (np. drużyny, zastępu itp.). Zdobył/a podstawową wiedzę o swoich kompetencjach jako przyszłego pracownika lub przedsiębiorcy. Skutecznie nauczył/a się przekazywać innym wiedzę o podstawowych pojęciach ekonomicznych.	
1.	Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Przeprowadziłem/am w drużynie grę ekonomiczną umożliwiającą uczestnikom poznanie pojęć: popyt, podaż, koszt, przychód, marża, zysk, wykorzystując udostępnione w ramach programów edukacyjnych materiały wychowania ekonomicznego. Odpowiedzialnie zadbałem/am o jakość materiałów, czerpiąc je ze stron instytucji finansowych, np. NBP, GPW, Związek Banków Polskich. - Pokierowałem/am akcją zarobkową drużyny (w formie np. zbiórki publicznej, sprzedaży towarów lub usług, loterii, crowdfundingu), która przyniosła wymierny zysk, i rozliczyłem/am ją.	

2.	Zidentyfikowałem/am swoje predyspozycje zawodowe, korzystając z pomocy doradcy zawodowego lub wybranego kwestionariusza.	harcerka orla/ harcerz orli
3.	Poznałem/am różne rodzaje ochrony i pomnażania oszczędności. Pomnożyłem/am swoje środki i przedstawiłem/am osiągnięte efekty wraz z wnioskami podczas zbiórki dla zastępu/drużyny/rodziców. Podczas prezentacji efektów tego działania wykorzystałem/am narzędzie analizy portfelowej.	
4.	Przygotowałem/am własne CV oraz napisałem/am list motywacyjny do wybranej oferty pracy.	
5.	Poznałem/am różnicę pomiędzy pensją brutto a netto. Wyliczyłem/am z kwoty pensji brutto wszystkie składowe zarówno po stronie pracownika, jak i pracodawcy: kwotę netto, podatek, ubezpieczenie zdrowotne, ubezpieczenie emerytalne, ubezpieczenie chorobowe, ubezpieczenie rentowe, ubezpieczenie wypadkowe, PPK itp. Potrafię wyjaśnić, na co są przeznaczone poszczególne składowe pensji brutto.	

W POZOSTAŁYCH SPRAWNOŚCIACH:

KWATERMISTRZ/KWATERMISTRZYNI

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Dba o sprzęt zastępu. Potrafi naprawiać i konserwować sprzęt. Potrafi zaopiekować się harówką.
1.	Skompletowałem/am sprzęt zastępu potrzebny na obozie. Dbałem/am o niego w czasie obozu.
2.	Brałem/am udział w pracach konserwatorsko-naprawczych sprzętu drużyny/szczepu/hufca po akcji letniej.
3.	Opiekowałem/am się harówką przez okres próby: dokonałem/am w niej drobnych napraw lub zaproponowałem/am nowe funkcjonalne i estetyczne rozmieszczenie wyposażenia.
***	Kwatermistrz drużyny. Potrafi poprowadzić magazyn i rejestr sprzętu. Uczy młodszych harcerzy, jak opiekować się sprzętem.
1.	W okresie trwania próby prowadziłem/am magazyn sprzętu podczas obozu drużyny lub w ciągu roku wraz z dokumentacją.
2.	Wiem na czym polega inwentaryzacja. Brałem/am udział w spisie z natury.

3.	Byłem/am odpowiedzialny/a za organizacyjną stronę biwaku lub rajdu drużyny/szczepu.
4.	Nauczyłem/am młodszych konserwować sprzęt pionierski i porządkować magazyn sprzętu oraz posługiwać się narzędziami zgodnie z podstawowymi zasadami bezpieczeństwa.
****	Wspiera kwatermistrzów drużyn i zastępów. Przeprowadza inwentaryzację sprzętu. Organizuje obozy pod względem kwatermistrzowskim.
1.	Przeprowadziłem/am szkolenie dla kwatermistrzów zastępów/drużyn.
2.	W okresie trwania próby prowadziłem/am dokumentację sprzętową drużyny/szczepu/hufca.
3.	Przeprowadziłem/am inwentaryzację sprzętu drużyny/szczepu lub pomagałem/am w przeprowadzeniu inwentaryzacji sprzętu hufca.
4.	Uczestniczyłem/am w organizowaniu obozu drużyny/szczepu pod względem kwatermistrzowskim (udział w zwiadzie przedobozowym, przygotowanie sprzętu do obozu, nadzór nad sprzętem w czasie obozu i prowadzenie niezbędnej dokumentacji, przegląd sprzętu po obozie i zmagazynowanie go).

SKARBNIK/SKARBNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Skarbnik zastępu. Swoje umiejętności finansowe wykorzystuje w pomaganiu zastępowemu w sprawach finansowych.
1.	Wiem na co są zbierane składki w ZHP. Zapoznałem/am z tym tematem członków mojego zastępu.
2.	Wspierałem/am zbieranie składek w moim zastępie (przypominanie o terminach, zrobienie listy zebranych składek dla zastępowego) co najmniej przez jeden kwartał.
3.	Zorganizowałem/am akcję zarobkową zastępu i rozliczyłem ją zgodnie z zasadami obowiązującymi w mojej drużynie.
***	Skarbnik drużyny. Na bieżąco wspiera prace drużynowego zajmując się rozliczeniami finansowymi.
1.	Poznałem/am przepisy finansowe ZHP obowiązujące drużynę. <ul style="list-style-type: none"> – Pod nadzorem drużynowego zebrałem/am i rozliczyłem/am składki drużyny za jeden kwartał. – Co najmniej raz rozliczyłem/am w hufcu fakturę za wydatkowanie środków na śródroczną działalność programową.
2.	Co najmniej dwa razy zarządzałem/am finansami biwaku/imprezy drużyny (osobiście lub wspierając innych członków drużyny): <ul style="list-style-type: none"> – opracowałem/am preliminarz (czyli plan finansowy);

	<ul style="list-style-type: none"> - zarządzałem finansami w trakcie trwania przedsięwzięcia; - rozliczyłem/am imprezę zgodnie z obowiązującymi w hufcu zasadami.
3.	Opracowałem/am plan finansowy drużyny na rok harcerski i przedstawiłem/am swoją koncepcję radzie drużyny.
****	Wykorzystuje swoje umiejętności finansowo-księgowe do wspierania działań prowadzonych na poziomie szczepu/hufca.
1.	Przeprowadziłem/am szkolenie dla skarbników zastępów i drużyn.
2.	Uczestniczyłem/am w pracach zespołu przygotowującego oraz rozliczającego pod względem finansowym obóz mojego środowiska.
3.	Wziąłem/wzięłam udział w opracowywaniu wniosku grantowego i rozliczaniu grantu po jego wykonaniu.
4.	Wziąłem/wzięłam udział w opracowywaniu sprawozdania finansowego hufca z jednego miesiąca.

ŚWIADOMY KONSUMENT/ŚWIADOMA KONSUMENTKA

Wskazówki dla drużynowego:

Podcasty na temat *fair trade* powinny zostać przez drużynowego zweryfikowane przed wskazaniem takich miejsc harcerzom/harcerekom.

Wiedzę na temat związany ze sprawnością można czerpać z następujących miejsc:

<https://www.fairtrade.org.pl/fairtrade/co-to-jest-fairtrade/>

https://ekonsument.pl/a105_odpowiedzialna_konsumpcja.html

<https://foodfakty.pl/slad-weglowy-i-wodny-w-przemysle-rolno-spozywczym>

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Zna podstawowe zasady, które powinien stosować świadomy konsument i stosuje je w swoich działaniach. Jest świadomy/a, gdzie w swojej okolicy może nabyć produkty <i>fair trade</i> .
1.	Przygotowałem/am zasady bycia odpowiedzialnym konsumentem i przedstawiłem/am je zastępowi/drużynie wraz z informacją o zasadach <i>fair trade</i> .
2.	Sporządziłem/am mapę miejsc, w których można kupić produkty lokalne oraz produkty <i>fair trade</i> . Przygotowaną mapę zaprezentowałem/am na zbiórce zastępu/drużyny lub umieściłem/am w mediach społecznościowych wykorzystywanych przez lokalną społeczność.
3.	Przeanalizowałem/am swoje miesięczne zakupy, określiłem/am, które były spowodowane realną, a które wykreowaną potrzebą (zachcianką/ pragnieniem).

4.	Przygotowałem/am posiłek wyłącznie z produktów dostępnych aktualnie w domu, wykorzystując te, dla których data przydatności była najkrótsza (aby marnowało się jak najmniej jedzenia).
***	Posiada dużą wiedzę na temat zasad bycia świadomym konsumentem i wdraża je w swoich codziennych aktywnościach. Dzieli się posiadaną wiedzą z innymi.
1.	Przeanalizowałem/am skład kilku często kupowanych produktów pod kątem zdrowych/szkodliwych składników, a także mikroplastików (acrylate), jednocześnie zweryfikowałem/am ich pochodzenie i sposób wytworzenia pod kątem kwestii odpowiedzialności za środowisko, jak ślad wodny oraz ślad węglowy. Z analizy wyciągnąłem/wyciągnęłam wnioski, którymi podzieliłem/am się z minimum jedną osobą, podejmując wspólnie z nią konkretne postanowienia co do ułożenia na nowo swoich konsumenckich nawyków. Efekty przyjętych postanowień śledziłem/am przez minimum 2 miesiące, porównując je z tą osobą.
2.	Poznałem/am sposoby na zmniejszenie kosztów gospodarstwa domowego, minimum jeden wprowadziłem/am u siebie w domu.
3.	Wybrałem/am kilka rodzajów najczęściej używanych w swoim domu produktów i porównałem/am dostępne oferty kilku marek pod kątem stosunku jakości do ceny, przedstawiłem/am rodzinie swoje rekomendacje.
4.	Zapoznałem/am się z minimum jedną pozycją literatury lub podcastem na temat fair trade oraz zrównoważonej konsumpcji. Wnioski zawarte w przeczytanej/wystuchanej publikacji włączyłem/am do swojej codziennej rutyny jako konkretne rozwiązania.

PRACOWNIK/PRACOWNICZKA

Wskazówki dla drużynowego:

Wiedzę na temat związany ze sprawnością można czerpać z następujących miejsc:

<http://eurodoradztwo.praca.gov.pl/publikacje/konferencje/spis%20projekt%C3%B3w.pdf>

<https://www.biznes.gov.pl/pl/firma/pracownicy-w-firmie>

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
***	Identyfikuje swoje predyspozycje zawodowe oraz przygotował/a się do rekrutacji. Bierze udział w praktykach lub zdobywa pracę dostępną dla osób młodocianych bądź studentów.
1.	Zidentyfikowałem/am swoje predyspozycje zawodowe korzystając z pomocy doradcy zawodowego lub wybranego kwestionariusza. Na podstawie zidentyfikowanych predyspozycji zawodowych przygotowałem/am swoje CV.
2.	Przeprowadziłem/am wywiad z osobą wykonującą interesujący mnie zawód, dowiedziałem/am się, jakie umiejętności/wykształcenie są potrzebne do jego wykonywania.
3.	Zapoznałem/am się z ofertami pracy dostępnymi w różnych źródłach, wybrałem/am kilka interesujących mnie i pozyskałem/am na ich podstawie pracę adekwatną do aktualnych możliwości (praca tymczasowa, wakacyjna praktyka itp.).

4.	Założyłem/am profil na dowolnym portalu specjalizującym się w kontaktach zawodowo-biznesowych (takich jak np.: <i>linkedin</i> , <i>goldenline</i>). Zbudowałem/am sieć kontaktów.
5.	Poznałem/am obowiązki pracownika i pracodawcy wynikające z umowy zlecenia. Wiem, do czego zobowiązuję mnie jako zleceniodobiorcy umowa o dzieło. Znam aktualną minimalną stawkę godzinową.
****	Określa oraz świadomie rozwija swoje predyspozycje zawodowe. Zdobył/a pracę. Dzieli się swoją wiedzą i doświadczeniem z innymi.
1.	Znalazłem/am interesujące mnie oferty pracy, do których dostosowałem/am swoje CV oraz list motywacyjny i wysłałem/am w ramach złożonej aplikacji. Przygotowałem/am się do rozmowy o pracę, pozyskując z dostępnych źródeł informacje o potencjalnym pracodawcy.
2.	Przystąpiłem/am do procesu rekrutacji i uzyskałem/am na tej podstawie wybraną ofertę pracy na co najmniej 1 miesiąc. Podjąłem pracę w sposób świadomy, dbając o swoje prawa poprzez weryfikację, czy otrzymane wynagrodzenie jest zgodne z obowiązującą minimalną stawką godzinową / pensją minimalną, a także jakie inne prawa i obowiązki przysługują mi w danym trybie zatrudnienia, w szczególności w kwestiach dni wolnych, odpowiedzialności materialnej oraz urlopu. Swoje warunki porównałem z inną osobą zatrudzoną na podstawie umowy o pracę.
3.	Przeprowadziłem/am na zbiórce ćwiczenia/warsztaty z technik autoprezentacji i sposobów przygotowania się do zdobycia pierwszej pracy, w tym kontaktów z Urzędem Pracy oraz innymi organizacjami zajmującymi się zatrudnieniem w kraju i za granicą.
4.	Poznałem/am różne formy zatrudnienia. Znam różnicę pomiędzy pensją brutto a netto. Wyliczyłem/am z kwoty pensji brutto wszystkie składowe składniki zarówno po stronie pracownika jak i pracodawcy: kwotę netto, ZUS, US, Ubezpieczenie Zdrowotne, Ubezpieczenie Emerytalne, Ubezpieczenie Chorobowe, Ubezpieczenie Rentowe, Ubezpieczenie Wypadkowe, PPK itp.

REKLMOŻERCA/REKLAMOŻERCZYNI

Wskazówki dla drużynowego:

Wspierając harcerza/harcerkę w zdobywaniu tej sprawności drużynowy może wykorzystać następujące źródła wiedzy:

<https://radareklamy.pl/kodeks-etyki/>

<https://www.youtube.com/watch?v=Bqcfq21o3TU>

<https://www.youtube.com/watch?v=UbPrx2fmtBs>

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Jest świadomym/zagrożeniem korzyści wynikających ze stosowania reklamy. Przygotowuje proste przekazy reklamowe.
1.	Przeanalizowałem/am kilka reklam wybranego produktu oceniając, na ile odnoszą się do rzeczywistych jego cech użytkowych.

2.	Przedstawiłem/am w dowolnej formie zabiegi marketingowe stosowane przez sklepy, zachęcające do zrobienia jak największych zakupów.
3.	Stworzyłem/am plakat przedstawiający korzyści i zagrożenia płynące z reklam.
4.	Przygotowałem/am dwie reklamy produktu lokalnego produkowanego w moim regionie, określając cel przekazu i grupę docelową z wykorzystaniem takich technik jak: plakat, film, nagranie audio.
***	Posiada podstawową wiedzę na temat rodzajów reklam oraz mechanizmów ich oddziaływania. Przygotowuje proste kampanie reklamowe. Jest świadomy/a kwestii etycznych związanych z wykorzystaniem reklamy.
1.	Zaprezentowałem/am członkom drużyny wywiad, jaki przeprowadziłem/am z profesjonalistą (psychologiem reklamy, pracownikiem firmy reklamowej bądź działu marketingu) na temat mechanizmów i technik stosowanych dla maksymalizacji skuteczności przekazu reklamowego oraz różnych rodzajów reklam, a w szczególności różnic pomiędzy reklamą komercyjną a społeczną.
2.	Przygotowałem/am infografikę bądź podcast na dowolnie wybrany temat, wykorzystując zasady stosowane podczas tworzenia skutecznych przekazów reklamowych i umieściłem/am go w social mediach. Następnie zmierzyłem/am skuteczność przygotowanego przekazu.
3.	Przygotowałem/am i przeprowadziłem/am kampanię reklamową dla wybranej jednostki harcerskiej, wykorzystując podstawowe mechanizmy tworzenia przekazu reklamowego, sprecyzowania potrzeb reklamodawcy, określania odbiorcy oraz właściwego doboru form przekazu (np. reklama w ramach akcji naborowej, kampanii 1%, etc.).
4.	Przeprowadziłem/am debatę na wybrany temat z obszaru etyki reklamy.

BANKIER/BANKIERKA

Wskazówki dla drużynowego:

Wsparając harcerza/harcerkę w zdobywaniu tej sprawności, drużynowy może wykorzystać następujące źródła wiedzy:

<https://finansiaki.pl>

<https://pl.khanacademy.org/economics-finance-domain/core-finance/interest-tutorial>

<https://pl.khanacademy.org/economics-finance-domain/core-finance/inflation-tutorial>

<https://pl.khanacademy.org/economics-finance-domain/core-finance/money-and-banking>

<https://www.nbportal.pl/wiedza/artykuly/pieniadz>

<https://www.pkobp.pl/klienci-indywidualni/dla-dzieci/sko-szkolne-kasy-oszczednosci/#materiały-edukacyjne>

<https://www.youtube.com/watch?v=Q86j8QqTnxA>

<https://www.youtube.com/watch?v=3WK3Bc07MJw>

Materiały na temat pieniądza, dostępne dla drużynowego oraz realizującego sprawność:

<https://issuu.com/publicats.a/docs/ml001>

https://www.cpnbp.pl/_data/assets/pdf_file/0004/82993/bankoteka_9.pdf.pdf

<https://youtu.be/qf07vzQcGOo>

<https://www.nbportal.pl/rozrywka/gry/straznik-banknotow/straznik-banknotow>

https://www.nbportal.pl/wiedza/prezentacje/nowe-prezentacje/cechy-pieniadza?fbclid=IwAR3iNEd1gjugrSdROIGlReQeH6M_Cs88krgazt69u-8QQNqhosF95eriucs

<https://www.nbportal.pl/wiedza/prezentacje/nowe-prezentacje/historia-pieniadza?fbclid=IwAR06HwjWfxZZ4mmvt9ICJB6ElCjSqMaPVVrKF6FDBNEZ-dgmEryws8ycfYU>

<https://youtu.be/vrNDlcxfLZA>

Gry na portalu NBP:

<https://www.nbportal.pl/rozrywka/gry>

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Posiada podstawową wiedzę o tym, czym jest pieniądz. Jest świadomy/a istnienia usług bankowych i ich dostępnego zakresu. Interpretuje informacje na temat kosztu kredytu.
1.	Dowiedziałem/am się, z jakiego banku korzystają moi rodzice/opiekunowie, gdzie się znajduje i jakie usługi oferuje. Wspólnie z nimi przedyskutowałem/am powody, dla których korzystają z oferty akurat tego banku.
2.	Poznałem/am dostępne dla siebie sposoby oszczędzania pieniędzy i przedstawiłem/am je na zbiórce zastępu.
3.	Odszukałem/am dostępne w sieci edukacyjne materiały multimedialne, dzięki którym poznałem/am definicję pieniądza oraz zapoznałem/am się z zabezpieczeniami na banknotach, jak również nietypowymi monetami w obiegu w Polsce. Wziąłem/wzięłam udział w minimum jednej grze oraz quizie, dzięki którym zapamiętałem/am powyższe informacje (np. na portalu NBP).
4.	Dowiedziałem/am się, co to jest RRSO i jaką rolę pełni. Wyjaśniłem/am to innym, porównując poziom RRSO w kilku ofertach finansowych.
**	Posiada wiedzę o tym, czym jest pieniądz i jakie pełni w gospodarce funkcje. Posiada podstawowe umiejętności w zakresie obliczania oprocentowania oraz wykorzystania podstawowych form przekazywania środków finansowych innym podmiotom lub osobom.
1.	Poznałem/am pojęcia takie jak: cechy pieniądza, funkcje pieniądza oraz jestem świadomym/ą ewolucji form pieniądza. Jedno z tych pojęć wyjaśniłem/am na forum zastępu przygotowując graficzną prezentację.
2.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań : – Wziąłem/wzięłam udział w grze dostępnej na Portalu Edukacji Ekonomicznej Narodowego Banku Polskiego (NBP). – Odwiedziłem/am Centrum Pieniądza NBP.
3.	Obliczyłem/am odsetki, jakie uzyskałbym/uzyskałbym w wypadku założenia rocznej lokaty w wysokości 100 zł, przy użyciu aktualnej stopy oprocentowania, jaką proponuje wybrany przeze mnie bank i przy założeniu, że nie uwzględniona zostaje kapitalizacja (procent prosty).
4.	Poznałem/am różnice pomiędzy przelewem bądź przekazem bankowym i pocztowym. Dokonałem/am jednego z nich.
***	Posiada podstawowe informacje na temat systemu bankowego. Jest świadomym/ą sposobu obiegu pieniądza w gospodarce oraz dostępnych form jego inwestowania i związanych z tym ryzyk.

1.	Wyjaśniłem/am innym, jak wygląda obieg pieniądza w gospodarce. Przygotowałem/am na ten temat dowolną prezentację.
2.	Obliczyłem/am odsetki, jakie uzyskałbym/uzyskałabym w wypadku założenia rok temu rocznej lokaty w walucie (kwota w EUR) w wysokości 100 zł (przeliczonych na EUR), przy użyciu aktualnej stopy oprocentowania, jaką proponuje wybrany przez mnie bank oraz kursu waluty sprzed roku i dzisiejszego oraz przy założeniu, że nie uwzględniona zostaje kapitalizacja (procent prosty).
3.	Wziąłem/wzięłam udział w grze ekonomicznej zawierającej elementy inwestowania (forma inwestycji, czas, płynność) oraz oceny ryzyka oraz rozwiązałem/am quiz lub krzyżówkę z dziedziny finansów i bankowości, dostępnych na Portalu Edukacji Ekonomicznej NBP.
4.	Poznałem/am różne rodzaje ochrony i pomnażania oszczędności, przeprowadziłem/am na ten temat zbiórkę dla członków drużyny oraz dla ich rodziców. Podczas zbiórki uwzględniałem/am kwestię poziomu ryzyka, zabezpieczeń BFG oraz specyfiki poszczególnych instrumentów i wynikających stąd różnic (np. różnica między kredytom a pożyczką).
****	Posiada rozszerzone informacje na temat systemu bankowego. Biegłe postuguje się bankowością elektroniczną. Dokonuje podstawowe obliczenia w zakresie określania kosztu pieniądza w czasie oraz ryzyka kursu waluty.
1.	Wyliczyłem/am ratę równą i malejącą z kredytu oraz zaprezentowałem/am, jakie są między nimi różnice. Uwzględniałem/am w takich obliczeniach element ryzyka kursu waluty oraz podałem/am stopę nominalnego oraz realnego jego oprocentowania, z uwzględnieniem wpływu stopy inflacji.
2.	Przygotowałem/am i ustawiłem/am odpowiednie zabezpieczenia dla transakcji zakupu dokonywanych poprzez Internet.
3.	Przygotowałem/am i przeprowadziłem/am grę ekonomiczną zawierającą elementy inwestowania (forma inwestycji, czas, płynność), oszczędzania oraz oceny ryzyka.
4.	Postuguje się biegłe bankowością elektroniczną, realizując następujące działania: – dokonałem/am przelewu, – użytkiem/am karty płatniczej, – ustanowiłem/am lokatę, – zapłaciłem/am przy użyciu dostępnego elektronicznego serwisu transakcyjnego (np. BLIK) wykorzystując do tego telefon. Przeanalizowałem/am na podstawie systemu bankowego strukturę swoich wydatków.

MAKLER/MAKLERKA

Wskazówki dla drużynowego:

Wspierając harcerza/harcerkę w zdobywaniu tej sprawności, drużynowy może wykorzystać następujące źródła wiedzy:

<https://www.analizy.pl/fundusze/edukacja/jak-inwestowac>

<https://www.edukacjagieldowa.pl/wp-content/uploads/2015/08/1.-Pierwsze-kroki-na-rynk-u-kapita%C5%82owym-KNF.pdf>

<https://www.edukacjagieldowa.pl/wp-content/uploads/2015/08/4.-ABC-inwestowania-w-fundusze-inwestycyjne-KNF.pdf>

<https://www.cdmpekao.com.pl/edukacja/wszystko-o-analizach-gieldowych/analiza-portfelowa#analiza-portfelowa>

<https://www.eurexchange.com/exchange-en/education/simulated-trading>

<https://pl.khanacademy.org/economics-finance-domain/core-finance/stock-and-bonds/stocks-intro-tutorial/v/bonds-vs-stocks>

Symulatory giełdy: <https://lp.tms.pl/lp.gra-giełda-demo> <https://gragieldowa.pl/>

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
***	Zna podstawowe mechanizmy funkcjonowania giełdy oraz innych rynków finansowych. Na podstawie posiadanych informacji potrafi ocenić ryzyko oraz spodziewaną rentowność podejmowanych decyzji. W działaniu potrafi wykorzystać mapę ryzyka inwestycyjnego.
1.	Przygotowałem/am infografikę przedstawiającą strukturę rynku finansowego w Polsce oraz podmiotów na nim występujących. Infografika pozwoli zrozumieć zainteresowanym znaczenie podstawowych pojęć jak: rynek, giełda, notowanie, akcja, obligacja, dywidenda, dematerializacja oraz rolę podstawowych instytucji: KNF, GPW, KDPW, NBP, itp. Na podstawie infografiki przedstawiłem/am funkcjonowanie tego rynku swojej drużynie/zastępowi.
2.	Poznałem/am podstawowe indeksy giełdowe oraz rynki funkcjonujące na GPW oraz na głównych giełdach na świecie. W ciągu miesiąca prowadziłem/am analizę notowań wybranych spółek z tych rynków i oceniałem/am różnice poziomu opłacalności oraz ryzyka pomiędzy nimi wykorzystując do tego między innymi narzędzie, jakim jest mapa ryzyka.
3.	Sporządziłem/am mapę ryzyka oraz rentowności dla wybranych instrumentów finansowych (np. akcje vs. obligacje vs. jednostki uczestnictwa funduszy). Na jej podstawie podczas zbiórki drużyny/zastępu przeprowadziłem/am dyskusję na temat wyborów inwestycyjnych w kontekście osobistych preferencji co do akceptowanego poziomu ryzyka oraz oczekiwanych zysków. Wnioski dyskusji w ramach podsumowania uczestnicy odnieśli do innych sytuacji życiowych, poza rynkiem finansowym.
4.	Odwiedziłem/am portal wiedzy ekonomicznej z dziedziny finansów oraz giełdy, na którym wziąłem/wzięłam udział w minimum dwóch grach edukacyjnych z dziedziny inwestowania na rynku finansowym. Zdobytą wiedzę wykorzystałem/am, biorąc udział w grze giełdowej.

****	Zna zasady funkcjonowania giełdy oraz innych rynków finansowych i potrafi wykorzystać je praktyczne w podejmowanych decyzjach inwestycyjnych. Wykorzystał/a w działaniu wiedzę na temat zasad inwestowania oraz oceny ryzyka. Potrafi obliczyć rentowność instrumentów finansowych oraz wyjaśnić innym podstawowe pojęcia i zasady funkcjonowania rynków finansowych.
1.	Na podstawie dostępnych w Internecie materiałów przeprowadziłem/am dla członków drużyny test oceny skłonności do ryzyka inwestycyjnego.
2.	Dokonałem/am analizy ofert domów maklerskich i na jej podstawie otworzyłem/am własny rachunek inwestycyjny.
3.	Przeprowadziłem/am grę, dzięki której mogłem/am przedstawić uczestnikom podstawowe mechanizmy inwestowania oraz działania giełdy.
4.	Poznałem/am techniki gry na wybranej przez siebie części rynku finansowego i wybrałem/am najlepszą dla siebie. Następnie po zapoznaniu się z typami zleceń oraz dodatkowymi istotnymi warunkami transakcji podjąłem/podjęłam decyzje inwestycyjne składając zlecenia kupna/sprzedaży. Oceniałem/am efekt swoich inwestycji w horyzoncie minimum trzech miesięcy, porównując go z wybranymi alternatywnymi możliwościami inwestycji oraz dokonując szacunku efektywności w horyzoncie długoterminowym.

SPRAWNOŚCI WSPIERAJĄCE ZARADNOŚĆ ŻYCIOWĄ

W SPRAWNOŚCIACH PODSTAWOWYCH:

KUCHARZ/KUCHARKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności	Powiązanie ze stopniem
*	Przygotował/a prosty posiłek. Umie postugiwać się przyborami kuchennymi. Bezpiecznie obsługiwał/a kuchenkę elektryczną lub gazową.	
1.	Przygotowałem/am pod nadzorem rodzica śniadanie lub kolację dla domowników, w tym jedno wybrane danie na ciepło, np. owsiankę, jajecznice, parówki na gorąco.	ochotniczka/młodzik
2.	Przygotowałem/am podwieczorek na biwaku lub obozie drużyny, serwując zdrową przekąskę według własnego pomysłu, np. jogurt z owocami, szaszłyki z suszonych lub świeżych owoców, kaszę manną, batoniki musli, sałatkę owocową.	
3.	Obrałem/am kilka różnych warzyw (np. ziemniaki, marchewkę), które postużyły do przygotowania posiłku podczas 5 różnych okazji.	
4.	Przyrządziłem/am pod nadzorem rodzica 2 potrawy: – sałatkę składającą się z co najmniej 4 różnych składników, – kanapki z 3 różnymi dodatkami.	
**	Przygotował/a złożony posiłek według przepisu. Bezpiecznie postugiwał/a się urządzeniami kuchennymi.	
1.	Ugotowałem/am zupę i drugie danie (niekoniecznie jednego dnia) dla mojej rodziny z pomocą przepisu (z Internetu, książki kucharskiej).	
2.	Nakryłem/am do stołu do przygotowanego przez siebie obiadu. Przyrządziłem/am zdrowe (np. niskokaloryczne, warzywne lub owocowe) danie lub deser, do którego przygotowania wykorzystałem/am mikser, blender lub inne urządzenie kuchenne.	
3.	Nauczyłem/am się przygotowywać ulubioną potrawę z rodzinnego przepisu.	tropicielka/wywadowca
4.	Przyrządziłem/am 3 różne potrawy: – omlet z dodatkami, – pastę na kanapki, – deser bez pieczenia.	

***	<p>Ugotował/a i podał/a 3-daniowy obiad (zupa, drugie danie i deser), stosując różne sposoby przygotowania i nie korzystając z półproduktów. Bezpiecznie obsługiwał/a piekarnik.</p>	
1.	<p>Przygotowałem/am potrawę tradycyjną dla wybranego regionu Polski (np. proziaki z Podkarpacia, babkę ziemniaczaną z Podlasia).</p>	pionierka/ odkrywca
2.	<p>Wykonałem co najmniej jedno z poniższych zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wybrałem/am miejsce na kuchnię na biwaku drużyny. Urządziłem/am ją funkcjonalnie. Pokierowałem/am gotowaniem obiadu dla drużyny. - Ułożyłem/am urozmaicony jadłospis na kilkudniowy biwak, rajd lub kilka dni obozu dla całej drużyny. Nadzorowałem/am przygotowanie posiłków.	pionierka/ odkrywca
3.	<p>Ugotowałem/am co najmniej po dwie różneupy, drugie dania i desery (niekoniecznie jednego dnia), wykorzystując różne sposoby przygotowania, np. pieczenie, smażenie, duszenie, gotowanie. Nakryłem/am do stołu z okazji uroczystego posiłku, korzystając z zastawy, sztućców, serwetek, wybranych elementów dekoracyjnych, np. świec, kwiatów, obrusu.</p>	samarytanka/ ćwilk
4.	<p>Upiekłem/am chleb lub ciasto drożdżowe (np. placek drożdżowy, pizza).</p>	
5.	<p>Przyrządziłem/am 4 różne potrawy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sałatkę z gotowanych jarzyn, - zapiekankę mięsną lub warzywną, - makaron z własnoręcznie przygotowanym sosem, - pierogi.	
****	<p>Samodzielnie zarządzał/a swoim żywieniem. Testował/a różne przepisy i tworzył/a własne receptury.</p>	
1.	<p>Kierowałem/am co najmniej przez dwa dni służbą kuchenną na obozie drużyny lub na biwaku, układając jadłospisy i przygotowując dania mięsne i wegetariańskie.</p>	
2.	<p>Przyrządziłem/am 5 pełnowartościowych posiłków dostosowanych do różnych diet i upodobań, w tym: wegetariański, niskowęglowodanowy, bezglutenowy, wegański, mięsny.</p>	
3.	<p>Wykonałem/am co najmniej jedno z poniższych zadań:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zorganizowałem/am, ugotowałem/am i podałem/am uroczysty obiad dla rodziny lub przyjaciół, podczas którego zaserwowałem/am co najmniej 5 potraw przygotowanych według wybranych przez siebie przepisów komponujących się w spójną całość. - Opracowałem/am i przetestowałem/am co najmniej 5 własnych przepisów na potrawy, które zyskały uznanie mojej rodziny lub przyjaciół.	
4.	<p>W trakcie trwania próby nie mniej niż 1/3 posiłków (śniadań, obiadów i kolacji) w każdym tygodniu przygotowałem/am samodzielnie.</p>	

ZŁOTA RĄCZKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności	Powiązanie ze stopniem
*	Poradził/a sobie w prostych sytuacjach domowych. Używał/a podstawowych narzędzi do prac domowych (młotek, igła, śrubokręt, obcegi, nóż).	
1.	Utrzymuję porządek w swoim pokoju.	ochotniczka/młodzik
2.	Wykonałem/am za pomocą noża jedną z poniższych rzeczy z drewna lub kory: – użyteczny przedmiot do własnego pokoju lub harcówki, – prosty ekwipunek biwakowy, np. kubek, sztućce, – drewnianą ozdobę lub figurkę.	
3.	Mocno i estetycznie przyszyłem/am łańcuch lub naszywkę oraz guzik.	ochotniczka/młodzik
4.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – Oczyszczałem/am i kleiłem/am lub zaimpregnowałem/am własne buty, np. wypastowałem/am stałą pastą skórzane powierzchnie. – Samodzielnie pod opieką dorosłych wymieniłem/am żarówkę z zachowaniem zasad bezpieczeństwa.	
**	Wykonał/a proste potrzebne dla domu prace manualne i techniczne.	
1.	Mam stały obowiązek domowy związany z obsługą urządzeń technicznych (np. pralka, zmywarka, odkurzacz) i wywiązuje się z niego.	tropicielka/wywadowca
2.	Potrafię posługiwać się śrubokrętem, wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – Pomogłem/am skręcić meble. – Wymieniłem/am baterie w zabawce, która ma klapkę na baterie zamkniętą na śrubki. – Pod nadzorem osoby dorosłej rozkręciłem/am, wyczyściłem/am i skręciłem/am urządzenie, np. laptop.	
3.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: – Zbudowałem/am według schematu prosty obwód elektryczny z użyciem połączeń lutowanych. – Zainstalowałem/am lub wymieniłem/am gniazdko elektryczne lub włącznik światła z zachowaniem zasad bezpieczeństwa i pod nadzorem. – W obecności dorosłych samodzielnie złożyłem/am mebel na podstawie dołączonej instrukcji.	
4.	Używając materiałów pochodzących z recyklingu, uszyłem/am jedną z poniższych rzeczy: – element ubioru lub akcesoriów, z którego później korzystałem/am, np. torba na zakupy, pokrowiec na tablet/telefon, worek na WF,	

	<ul style="list-style-type: none"> - zabawkę.	
***	Wykonał/a zaawansowane prace manualne i techniczne przydatne w domu.	
1.	Rzetelnie wykonuję swoje obowiązki domowe. Zdobyłem/am nową umiejętność przydatną w gospodarstwie domowym (np. umiejętność obsługi pralki, zmywarki, odkurzacza).	pionierka/ odkrywca
2.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Zbudowałem/am z własnoręcznie docinanych elementów drewnianą konstrukcję z użyciem wkrętów i gwoździ (np. regał do piwnicy, skrzynię z wiekiem). - Zbudowałem/am z własnoręcznie docinanych elementów drewnianą konstrukcję z drewna naturalnego bez użycia wkrętów, gwoździ i innych metalowych elementów (np. obozową tablicę ogłoszeń, stanowisko ppoż., regał do namiotu).	
3.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Zakonserwowałem/am (zabezpieczyłem przed szybszym zużyciem/zniszczeniem) jeden ze swoich sprzętów, który używam na co dzień. - Zakonserwowałem/am swój rower na zimę lub dokonałem/am prostej naprawy (np. nasmarowanie łańcucha, zmiana opony, naklejenie łyty na dętkę).	
4.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Dokonałem/am modyfikacji krawieckiej ubioru, który następnie normalnie nosiłem/am (np. skrócenie nogawki spodni, zwężenie bluzki/koszuli). - Samodzielnie przytwierdziłem/łam do murowanej ściany np. półkę lub obraz, nawierając otwory i prawidłowo stosując kołek.	
5.	Wykonałem/am przedmiot użyteczny w działaniach drużyny lub szczezu.	samarytanka/ ćwilk
****	Wykonał/a zaawansowane prace manualne i techniczne, używając potrzebnych narzędzi i elektronarzędzi. Naprawił/a urządzenie domowe.	
1.	Wykonałem/am jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - Zaprojektowałem/am i wykonałem/am drewnianą konstrukcję pionierską z drewna naturalnego utrzymującą ciężar kilku osób (np. wartownię obozową, pomost kąpielowy) bez użycia wkrętów, gwoździ i innych metalowych elementów. - Zaprojektowałem/am i wykonałem/am z surowych materiałów solidny i estetyczny mebel (np. stolik, regał na wymiar z półkami, ławkę do harcówki) wykorzystywany następnie w domu/mieszkaniu/harcówce. - Zaprojektowałem/am i wykonałem/am metalową konstrukcję, wykorzystując połączenia śrubowe i spawane (np. metalowy stolik, stojak na sztandar, wyspecjalizowane narzędzie do warsztatu, stojak na rower do komórki na zimę).	
2.	Korzystając ze wskazówek fachowca, samodzielnie naprawiłem/am niesprawne urządzenie domowe (np. zmywarkę, odkurzacz), pamiętając o tym, by nie utracić gwarancji producenta.	

3.	Zaprojektowałem/am i uszyłem/am solidny i estetyczny element ubioru (bluzkę, spodnie, spódnicę) lub akcesorium (torbę, plecak itp.), które następnie wykorzystywałem/am w codziennym życiu.	

W POZOSTAŁYCH SPRAWNOŚCIACH:

DOMOWNIK/DOMOWNICZKA

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Regularnie wypełniania swoje obowiązki domowe. Wykonuje podstawowe czynności w domu.
1.	Przez minimum tydzień podjąłem/am się dodatkowego obowiązku, ustalonego z rodzicami, na rzecz domu, np. zmywałem/am naczynia, wynosiłem/am śmieci.
2.	W czasie próby segregowałem/am śmieci. Jeśli dotąd go nie było, zorganizowałem/am w domu miejsce na różne rodzaje surowców wtórnego.
3.	Zabezpieczyłem/am przed zepsuciem się różne artykuły spożywcze, np. wędliny, masło, pieczywo, płatki itp.
4.	Poodkurzałem/am całe mieszkanie, stosując właściwy sprzęt i środki do podłóg, mebli i dywanów.
**	Wspiera swoją rodzinę w wykonywaniu takich czynności domowych jak pranie, zakupy i sprzątanie.
1.	Wstawiłem/am pranie, prawidłowo posegregowałem/am rzeczy, dobrąłem/am odpowiedni program, wyciągnąłem/am i rozwiesiłem/am.
2.	Zrobiłem/am listę zakupów oraz zakupy dla rodziny, uwzględniając zakup jedzenia i drobnych elementów higieny i chemii domowej (np. papier toaletowy, mydło, pastę do zębów).
3.	Poznałem/em i wypróbowałem/am minimum 3 domowe (niezawierające środków chemicznych) sposoby i środki stosowane do czyszczenia, mycia, zabezpieczania przed owadami.
4.	Wiem, gdzie w moim mieszkaniu znajdują się liczniki, odczytałem/am ich stan.
***	Wykonuje bardziej skomplikowane prace domowe.
1.	Przygotowałem/am strój na ważne wydarzenie, estetycznie wyprasowałem/am koszulę.
2.	Znalazłem/am (np. w Internecie) i przetestowałem/am minimum 10 domowych sposobów czyszczenia, mycia itp., których wcześniej nie znałem/am. Najciekawsze/najskuteczniejsze z nich wykorzystałem/am na biwaku lub zbiórce.

3.	W porozumieniu z rodzicami/opiekunami dowiedziałem/am się, jakie są miesięczne domowe opłaty, wykonałem/am część z nich.
4.	Skompletowałem/am lub uzupełniłem/am domową apteczkę (w porozumieniu z rodzicami/opiekunami).
****	Prowadzi sprawy domowe, odciążając rodziców/opiekunów.
1.	Zorganizowałem/am uroczystość rodzinną lub przyjęcie dla znajomych na kilka osób, przygotowałem/am potrawy, zadbałem o odpowiednią oprawę przyjęcia (np. muzyka, nakrycia, wystrój).
2.	Przygotowałem/am dom/mieszkanie do dłuższej nieobecności, np. wyłączyłem/am wodę, gaz, zabezpieczyłem/am przed kradzieżą.
3.	Przez minimum dwa tygodnie zajmowałem/am się prowadzeniem domu: <ul style="list-style-type: none"> - utrzymywałem/am czystość i porządek w mieszkaniu, - zorganizowałem/am tygodniowe zakupy według wcześniej przygotowanej listy, - przyrządzałem/am wszystkie posiłki zgodnie z opracowanym przez siebie tygodniowym jadłospisem.

ORGANIZATOR/ORGANIZATORKA NAUKI

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
*	Wie po co i jak się uczyć, wykorzystuje tę wiedzę w praktyce.
1.	Opracowałem/am tygodniowy plan zajęć, w którym uwzględniałem/am wszystkie swoje zajęcia (lekce w szkole, odrabianie zadań domowych, zajęcia pozalekcyjne, obowiązki domowe, czas odpoczynku).
2.	Zorganizowałem/am sobie miejsce do nauki w domu (oswietlenie, ustawienie krzesła itp.).
3.	Poznałem/am co najmniej jedną metodę umożliwiającą zapamiętywanie różnych informacji. Użyłem/am tej metody do przygotowania się na sprawdzian w szkole.
4.	Uczęc się do przynajmniej jednego sprawdzianu, wymyśliłem/am po 2 sposoby praktycznego zastosowania wiedzy, którą zdobyłem/am.
**	Stosuje kilka metod efektywnego uczenia się i trenowania pamięci. W praktyce wykorzystuje wiedzę o wpływie snu i ćwiczeń na uczenie się.
1.	Poznałem/am kilka metod zapamiętywania i efektywnego uczenia się – wykorzystuję je w mojej codziennej nauce. Nauczyłem/am jednej metody członków mojego zastępu.
2.	Rozumiem wpływ snu na porządkowanie zdobytych informacji. Zaplanowałem/am swoją tygodniową naukę tak, aby przed wykorzystaniem zdobytej wiedzy móc się dobrze wyspać.

3.	Przedstawiłem/am członkom swojego zastępu zestaw ćwiczeń odprężających, jakie stosuję podczas przerw w nauce.
4.	Znam kilka metod prowadzenia notatek w tym w formie rysunkowej, wybrałem/am taką, która najlepiej pomaga mi się uczyć.
***	Wspiera innych w doskonaleniu umiejętności uczenia się. Rozumie mechanizmy uczenia się mózgu i zna metody wspierania ich.
1.	W ramach zbiórki zorganizowałem/am formę przyswajania wiedzy, która była jednocześnie dobrą zabawą.
2.	Wykonałem jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - zorganizowałem/am i poprowadziłem w zastępie zbiórkę/zbiórki poświęcone metodom zapamiętywania i efektywnego uczenia się, - zorganizowałem/am zajęcia dla osób starszych zainteresowanych ćwiczeniami mnemotechnicznymi.
3.	Wiem, co oznacza termin <i>neuroplastyczność mózgu</i> . Przez czas trwania próby stosowałem/am dietę, która pomaga mojemu mózgowi lepiej działać.
4.	Wiem, jak endorfiny pomagają w zapamiętywaniu. Wypracowałem/am metody zwiększenia poziomu endorfin w trakcie nauki, które działają na mnie (np. słucham ulubionej muzyki, robię notatki rysunkowe, bo rysowanie sprawia mi przyjemność, jem ulubione przekąski, uczę się w ruchu).

ORGANIZATOR/ORGANIZATORKA CZASU

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Cyklicznie planuje swój czas.
1.	Rozumiem, dlaczego należy zarządzać swoim czasem. Planując zadania na tydzień, dopilnowałem/am, aby nie przeładować swojego tygodnia i zostawić sobie czas na odpoczynek i odpowiednią ilość snu.
2.	Poznałem/am trzy różne metody zarządzania czasem. Zaplanowałem/am jedno zadanie wybraną metodą.
3.	Planując swój czas, korzystałem/am z kalendarza/terminarza (papierowego lub elektronicznego).
4.	Korzystając z wiedzy o planowaniu, pomogłem/am zastępowi stworzyć harmonogram tropu.
***	Umie prowadzić planowanie zespołowe – zarządza projektami. Dzieli się wiedzą.
1.	Założyłem/am własny <i>bullet journal</i> , dobierając najwygodniejsze i najpotrzebniejsze dla siebie elementy. Prowadziłem/am go przez co najmniej miesiąc, a następnie podzieliłem/am się dobrymi praktykami z zastępem lub znajomymi.

2.	W trakcie trwania próby planowałem/am każdy swój tydzień. Pod koniec każdego tygodnia dokonywałem/am podsumowania realizacji planu i brałem/am pod uwagę efekty przy planowaniu kolejnego tygodnia.
3.	Poznałem/am co najmniej dwie metody planowania zadań i zwiększenia produktywności (np. diagram Gantta, pomodoro, macierz Eisenhowera, kanban). Zastosowałem/am je przy dowolnym zadaniu w trakcie próby.
4.	Współorganizowałem/am biwak drużyny: brałem/am udział w podziale zadań, byłem/am odpowiedzialny/a za wybrane zadania (np. lista zakupów, dojazdy, zamówienie autokaru).
****	Prowadząc projekty, właściwie dobiera narzędzia ze znanych mu metodyk zarządzania projektami, biorąc pod uwagę charakter zespołu i samego projektu.
1.	Poznałem/am podstawy zarządzania projektami, wiem czym jest agile i waterfall. Do prowadzonego przez siebie projektu dobrałem/am takie narzędzia z tych metodyk projektowych, które pasowały do charakteru grupy i prowadzonego projektu tak, by wspierały efektywność pracy, a nie ją utrudniały.
2.	Poznałem/am kilka narzędzi do planowania i zarządzania pracą zespołu lub własną (np. Trello, Asana, Microsoft Planner, Habitica). Wybrałem/am jedno i zastosowałem/am w pracy własnej lub zespołu, konsekwentnie używając go w trakcie trwania zadania.
3.	Wiem, czym jest ścieżka krytyczna, zidentyfikowałem/am ją w prowadzonym przez siebie w projekcie, zidentyfikowałem/am ryzyka w projekcie i nimi zarządziłem/am.
4.	Zaproponowałem/am co najmniej jedną aktywność do planu pracy drużyny, do pomysłu przekonałem/am organ demokracji drużyny, a po zatwierdzeniu kierowałem/am realizacją projektu i podsumowałem/am go.

MISTRZ/MISTRZYNI SPLITÓW

Wskazówki dla drużynowego: Sprawność dotyczy wyłącznie szydełkowania, robienia na drutach oraz makramy. W przypadku zadania ***-1 możemy zmniejszyć liczbę wykonanych przedmiotów, gdyby były one szczególnie duże/skomplikowane.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Interesuje się samodzielnym wykonywaniem na szydełku, drutach lub techniką makramy różnych ozdób, rzeczy codziennego użytku. Poznaje różne techniki i wzory.
1.	Z pomocą innej osoby, książek lub Internetu poznałem/am i wypróbowałem co najmniej dwie z aktywności: szydełkowanie, robienie na drutach lub rame dziewiarskiej, makramę.
2.	Nauczyłem/am się trzech ściegów szydełkowych, na druty lub węzłów makramowych.
3.	Samodzielnie lub z drobną pomocą wykonałem/am 2 proste przedmioty/ozdoby w wybranej technice. Mogą to być np. szalik, opaska, kwiatek na gumkę do włosów, zakładka do książek,

	podstawką pod kubek, bransoletką. Zaprezentowałem/am je na zbiórce zastępu lub drużynie. Opowiedziałem/am, jakiego ściegu (węzła) użyłem/am.
***	Rozwija swoje zainteresowania. Wybrał/a rodzaj rękodzieła, w którym przede wszystkim zwiększa swoje umiejętności.
1.	Samodzielnie wykonałem/am co najmniej 8 przedmiotów w wybranej przez mnie technice dziewczarskiej. Wykorzystałem/am co najmniej 6 różnych ściegów podstawowych i ażurowych (szydełko, druty, obręcz) lub węzłów makramowych. Zaprezentowałem/am je (co najmniej dwa przedmioty) na zbiórce zastępu lub drużynie i opowiedziałem/am na czym polega wykonywane przeze mnie rękodzieło.
2.	Nauczyłem/am inną osobę wykonania prostej makramy lub ozdoby na szydełku, drutach.
3.	Wykonałem/am prezent lub ozdobę do harcówki w wybranej przez mnie technice.
4.	Zgromadziłem/am warsztat przydatnych narzędzi i materiałów oraz bazę pomysłów. Zaprezentowałem/am go (w naturze lub na zdjęciach) zastępowi lub drużynie.
****	Zyskał/a mistrzostwo w wybranym rodzaju rękodzieła. Swoją pasją stara się zarazić innych.
1.	Regularnie doskonala swoje umiejętności w wybranej dziedzinie dziewczarstwa (uczestniczę w warsztatach, korzystam z tutoriali w Internecie). W swoich pracach zastosowałem/am co najmniej 15 ściegów lub węzłów. Nawiązałem/am regularny kontakt z co najmniej jedną osobą mającą takie same zainteresowania, z którą wymieniamy się pomysłami.
2.	Wykonałem jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> ▪ zorganizowałem/am i poprowadziłem w zastępie lub drużynie cykl 2-3 zbiórek/zajęć dla chętnych podczas których, wykorzystując swój warsztat narzędzi, nauczyłem/am podstawowych technik dziewczarskich, a moi podopieczni wykonali co najmniej dwa różne przedmioty; ▪ prowadzę swój kanał na YouTube lub bloga, na którym zamieściłem/am co najmniej 5 tutoriali.
3.	Urządziłem/am wystawę lub aukcję wykonanych przez siebie ozdób oraz przedmiotów użytkowych, na których znajdzie się co najmniej 15 eksponatów. Co najmniej 5 przedmiotów wykonałem/am na dużym poziomie zaawansowania, tzn. w przypadku: <ul style="list-style-type: none"> ▪ szydełka: poncho, obrus ażurowy, zestaw serwetek, rękawiczki, figurki amigurumi, itp., ▪ drutów: sweter, poncho, sukienka, szal ażurowy, skarpety, rękawiczki, koc, itp., ▪ makrama: makatka w kształcie sowy, torba, firanka, prycz, półka obozowa, żyrandol, itp.

MISTRZ/MISTRZYNI DIY

Wskazówki dla drużynowego: Zrób to sam (ang. *do it yourself*, w skrócie DIY) – określenie idei związanej z samodzielnym, niekomercyjnym wykonywaniem, zwykle na własne potrzeby, różnych prac bez pomocy profesjonalistów. Anglojęzyczny termin DIY pojawił się na początku XX wieku, a do

powszechnego użytku wszędź po II wojnie światowej [Wikipedia]. Ideą serii sprawności jest wykonywanie przedmiotów przy wykorzystaniu różnych technik i różnych surowców: ceramika (glina, masa solna, masa papierowa, biąta porcelana), haft, scrapbooking, decoupage, quilling, filcowanie na mokro i na sucho, upcycling, origami, plecionki z koralików, sutasz, technika pergaminowa, odnawianie mebli, malowanie na szkle, malowanie na tkaninie, batik, bibułkarstwo, kanzashi, embossing, wikliniarstwo i innych. Sprawność nie dotyczy szydełkowania, robienia na drutach oraz makramy – dla tych technik jest specjalnie przeznaczona sprawność „Mistrz splotów”. Jeżeli w zadaniu ****-4 nie jest możliwe wykonanie wyposażenia harcówki można wyznaczyć zadanie porównywalne.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Interesuje się samodzielnym wykonywaniem różnych ozdób, rzeczy codziennego użytku, czyli DIY. Próbuje swoich sił w różnych dziedzinach. 1. Na lekcji techniki, zajęciach w domu kultury, na zbiórce lub z pomocą książek i Internetu poznałem/am i wypróbowałem/am różne rodzaje DIY. 2. Samodzielnie lub z drobną pomocą wykonałem/am przedmioty/ozdoby w 5 różnych technikach. Zaprezentowałem/am je na zbiórce zastępu lub drużyny. 3. Wykonałem/am prezent lub ozdobę do harcówki w wybranej przezem mnie technice.
***	Rozwija swoje zainteresowania DIY. Wybrał/a jeden lub dwa rodzaje rękodzieła, w których przede wszystkim zwiększa swoje umiejętności. 1. Wziąłem/wzięłam udział w profesjonalnych warsztatach rękodzielniczych np. podczas imprezy harcerskiej, festiwalu rękodzieła, w domu kultury. Pozałem/am podstawowe techniki (np. ściegi haftciarskie) potrzebne w danym rękodziele. 2. Samodzielnie wykonałem/am co najmniej 8 przedmiotów w wybranej przezem mnie technice DIY (lub dwóch). Zaprezentowałem/am je na zbiórce zastępu lub drużynie i opowiedziałem, na czym polega wykonywane przezem mnie rękodzieło. 3. Nauczyłem/am innych harcerzy wykonania prostego przedmiotu w wybranej technice DIY (np. prezentu mikołajkowego). 4. Gromadzę warsztat przydatnych narzędzi i materiałów oraz bazę pomysłów. Zaprezentowałem/am go (w naturze lub na zdjęciach) zastępowi lub drużynie.
****	Zyskał/a mistrzostwo w wybranym rodzaju rękodzieła. Swoją pasją stara się zarazić innych. 1. Regularnie doskonalę swoje umiejętności w wybranej dziedzinie rękodzieła (uczestniczę w warsztatach, korzystam z tutoriali w Internecie). Nawiązałem/am regularny kontakt z co najmniej jedną osobą mającą takie same zainteresowania, z którą wymieniamy się pomysłami. 2. Wykonałem jedno z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - zorganizowałem/am i poprowadziłem w zastępie lub drużynie cykl 2-3 zbiórek/zajęć dla chętnych podczas których, wykorzystując swój warsztat narzędzi, nauczyłem podstawowych technik potrzebnych w danym rękodziele, a moi podopieczni wykonali co najmniej dwa różne przedmioty. - Prowadzę swój kanał na YouTube lub bloga DIY, na którym zamieściłem/am co najmniej 5 tutoriali. 3. Urządziłem/am wystawę lub aukcję wykonanych przez siebie ozdób oraz przedmiotów użytkowych, na których znalazło się co najmniej 15 eksponatów. 4. Wykonałem/am praktyczny element do wyposażenia harcówki.

MISTRZ/MISTRZYNI IGŁY

Wskazówki dla drużynowego: brak.

	Idee i zadania kolejnych poziomów trudności:
**	Postępuje się sprawnie igłą i nitką do napraw i drobnych prac krawieckich.
1.	Nawlokłem/am nitkę na igłę. Rozpocząłem/rozpoczęłam i zakończyłem/am ścieg. Zastosowałem/am co najmniej dwa różne ściegi (np. fastryga, ścieg za igłą, ścieg przed igłą).
2.	Wykonałem/am co najmniej dwa z poniższych zadań: <ul style="list-style-type: none"> - przyszyłem/am guziki do koszuli, - obrębiłem/am chusteczkę, - naszyłem/am łańcuch na spodnie, - zacerowałem/am dziurę w swetrze, - wyhaftowałem/am swój monogram, - doszyłem/am linki do namiotu.
3.	Uszyłem/am ręcznie lub na maszynie drobny przedmiot, np. łyapki do garnków, kieszeń na grzebienie w Łazience, fartuszek kuchenny, worek na kapcie itp.
4.	Naszyłem/am prawidłowo wszystkie plakietki na mundur.
***	Postępuje się maszyną do szycia.
1.	Rozpoznałem/am po dotyku i wyglądzie podstawowe rodzaje tkanin (np. bawełna, wełna, jedwab, len, sztuczne tworzywa) i wytłumaczyłem/am, jaki wpływa ma rodzaj tkaniny na technikę szycia i co można uszyć z wymienionych tkanin.
2.	Za pomocą maszyny do szycia wykonałem/am co najmniej dwa zadania: <ul style="list-style-type: none"> - uszyłem/am według gotowego wykroju fartuch, spódnicę lub szorty, - obrębiłem/am obrus, - wszyłem/am zamek błyskawiczny, - uszyłem/am poszewkę na poduszkę, - naprawiłem/am lub przerobiłem/am używaną część odzieży.
3.	Konserwowałem maszynę do szycia.
4.	Uszyłem/am chusty dla drużyny lub zastępu lub inny element mundurowy/obrzędowy.
****	Sprawnie postępuje się maszyną do szycia. Potrafi dostosować do swoich potrzeb gotowe wykroje lub tworzy je samodzielnie.
1.	Zaprezentowałem/am własny styl ubierania się, szyjąc samodzielnie lub adaptując gotowe ubrania do własnych potrzeb (co najmniej 8 projektów).
2.	Uszyłem/am samodzielnie bluzkę, mundur, szorty lub spodnie, pobierając uprzednio miarę i przygotowując wykrój.
3.	Zaprojektowałem/am i uszyłem/am element dekoracyjny do domu lub harcówki (firankę, zasłonę, dekorację, itp.).
4.	Przeprowadziłem/am w drużynie naukę podstaw szycia.

